

Maj 2008

OKOLIŠNA I SOCIJALNA POLITIKA EVROPSKE BANKE ZA OBNOVU I RAZVOJ

Okolišna i socijalna politika je prevedena sa originalne verzije na engleskom jeziku na niz drugih jezika, uključujući bosanski jezik, kako bi se različitim zainteresiranim stranama omogućilo bolje razumijevanje politike. Iako je Banka nastojala osigurati vjerodostojan prevod, Banka ne garantira za tačnost ili vjerodostojnost ovog prevoda na bosanski jezik. U slučaju bilo kakvog neslaganja između verzije Okolišne i socijalne politike na engleskom jeziku i prevoda na bilo koji drugi jezik, engleska verzija se smatra konačnom i mjerodavnom.

Predgovor

Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD) usvojila je svoju prvu Okolišnu politiku 1991 godine na prvom sastanku Upravnog odbora. Obim ove politike se vremenom razvijao i ona se sada zove Okolišna i socijalna politika.

Politika i njeni Provedbeni zahtjevi su odobreni od strane EBRD Upravnog odbora 12 maja 2008 godine i stupaju na snagu 12 novembra 2008 godine.

Politika daje detaljne informacije o opredjeljenju iskazanom u Osnivačkom ugovoru Banke “da promovira u punom obimu svojih aktivnosti, okolišno zdravi i održivi razvoj.”

SADRŽAJ

Okolišna i socijalna politika

A.	Cilj ove politike	3
B.	Opredijeljenost EBRD-a	3
C.	Integriranje okolišnih i socijalnih procjena u projektni ciklus: EBRD-ova uloga i odgovornosti	6
D.	EBRD-ovo javno izvještavanje i odgovornost	11
E.	Promoviranje investicija sa visokim okolišnim i socijalnim koristima, uključujući rad u partnerstvu sa drugima	11
F.	Strategije za zemlju i sektore	12
G.	Institucionalni aranžmani i aranžmani implementacije	12
Dodatak 1:	Projekti A kategorije	14
Dodatak 2:	EBRD-ova eliminaciona lista na osnovu okolišnih i socijalnih razloga	17

Provedbeni zahtjevi

PZ1:	Okolišna i socijalna procjena i upravljanje	18
PZ2:	Radna snaga i radni uslovi	25
PZ3:	Prevenција i smanjivanje zagađenosti	30
PZ4:	Zdravlje, sigurnost i zaštita zajednice	35
PZ5:	Kupovina zemljišta, nedobrovoljno i ekonomsko preseljenje	40
PZ6:	Očuvanje biološke raznovrsnosti i održivo upravljanje prirodnim resursima	50
PZ7:	Autohtoni narodi	57
PZ8:	Kulturna baština	65
PZ9:	Finansijski posrednici	70
PZ10:	Objavlјivanje informacija i uključivanje zainteresiranih strana	77

Okolišna i socijalna politika EBRD-a

A. Cilj ove politike

1. EBRD se opredijelila da promovira “okolišno zdravi i održivi razvoj” u punom obimu svojih aktivnosti na investicijskoj i tehničkoj saradnji u skladu sa svojim ugovorom o konstituiranju, Sporazumom o osnivanju Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD)¹. Banka² smatra da je održivi razvoj suštinski aspekt zdravog poslovnog upravljanja. Prema tome, EBRD-ov mandat da podstiče tranziciju ka tržišno-orjentiranoj privredi i promovira privatno poduzetništvo, i njezina težnja ka održivom razvoju su međusobno neraskidivo povezani. Svi projekti koje finansira EBRD moraju zadovoljiti ključne principe poslovanja Banke: dodatna vrijednost (kao rezultat uključivanja Banke u projekat), tranzicijski učinak i zdravo bankarsko poslovanje. Pored toga, Banka smatra da finansiranje održivog razvoja mora biti rangirano među najvišim prioritetima EBRD-ovih aktivnosti.
2. Ova politika pokriva okolišne i socijalne dimenzije održivog razvoja. U svrhu ove politike, socijalna dimenzija obuhvata (i) norme rada i radne uslove uključujući zdravlje i sigurnost na radu i (ii) uticaje na zajednicu kao što su javno zdravstvo, sigurnost i zaštita, ravnopravnost spolova, uticaj na autohtono stanovništvo i kulturnu baštinu, nedobrovoljno preseljenje i dostupnost osnovnih usluga. Politika prikazuje u glavnim crtama na koji način će Banka realizirati u praksi svoju opredijeljenost da promovira okolišnu i socijalnu održivost pomoću:
 - Uključivanja okolišnih i socijalnih pitanja u sve njene aktivnosti;
 - Utvrđivanja okolišnih i socijalnih provedbenih zahtjeva za klijente, koje će oni morati ispuniti u vremenskom roku prihvatljivom za Banku;
 - Definiranja odgovarajućih uloga i nadležnosti kako za EBRD tako i za njezine klijente u postizanju održivih rezultata u skladu sa politikom i provedbenim zahtjevima;
 - Postavljanja strateškog cilja za promoviranje projekata sa velikim okolišnim i socijalnim koristima.

B. Opredijeljenost EBRD-a

3. EBRD će nastojati da, kroz proces okolišne i socijalne procjene i nadzora, osigura da projekti koje finansira:
 - budu socijalno i okolišno održivi;
 - poštuju prava radnika i zajednica na koje se projekat odnosi;
 - i budu projektovani i vođeni u skladu sa primjenjivim regulatornim zahtjevima i dobrom međunarodnom praksom.

Da bi prevela ovaj cilj u uspješne praktične rezultate, Banka je usvojila sveobuhvatni niz specifičnih provedbenih zahtjeva (PZ) koje klijenti treba da ispune, a koji pokrivaju ključne oblasti okolišnih i socijalnih uticaja i pitanja. Banka je opredijeljena da promovira okolišne standarde EU kao i Evropske principe za okoliš, kojima je potpisnik, a što se odražava u provedbenim zahtjevima³. Banka očekuje od klijenata da procjenjuju i upravljaju okolišnim

¹ Vidjeti član 2.1(vii) Sporazuma o osnivanju EBRD-a

² U ovoj politici, termini “EBRD” i “Banka” koriste se u istom smislu.

³ Tekst Evropskih principa za okoliš (EPE) može se naći na www.eib.org/infocentre/epe/declaration/index.htm. Evropski principi za okoliš pokrenuti su kao odgovor na potrebu za povećanim usklađivanjem okolišnih principa, praksi i standarda koji se dovode u vezu sa finansiranjem projekata. Evropski principi za okoliš se definiraju kao

i socijalnim pitanjima koja se dovode u vezu sa njihovim projektima tako da projekti zadovoljavaju provedbene zahtjeve. Uloga Banke je da: (i) revidira procjene klijenata, (ii) pomogne klijentima da razviju odgovarajuće i efikasne mjere da izbjegnu, ili gdje to nije moguće, da svedu na minimum, umanje ili kompenziraju negativne socijalne i okolišne uticaje u skladu sa provedbenim zahtjevima, (iii) pomogne u identificiranju mogućnosti za dodatne okolišne ili socijalne koristi, i (iv) vrši nadzor usklađenosti projekata sa njihovim okolišnim i socijalnim obavezama dok god Banka zadržava finansijski interes u tom projektu.⁴

4. Banka će unaprijediti procjenu tranzicijskog učinka predloženih projekata⁵ kako bi što jasnije odrazila sistemsku dimenziju održivog razvoja tranzicije i koristi od strateškog pristupa u ovoj oblasti. Svi projekti finansirani od EBRD-a vođeni ciljevima održivog razvoja moraju biti u potpunosti konzistentni sa tranzicijskim mandatom Banke.
5. Banka će nastojati da finansira projekte koji imaju potencijal da ostvare dodatne okolišne i socijalne koristi, kao što su socijalno-ekonomske koristi za zajednice na koje projekat utiče i, gdje je to primjenjivo i izvodivo, ravnopravan pristup tim koristima za sve strane na koje projekat utiče. Naročita pažnja će biti posvećena projektima koji uključuju elemente koji se fokusiraju na prioriteta okolišna i socijalna pitanja sa kojima se susreće neka regija i koji promoviraju implementaciju relevantnih EU strategija, kao što su ublažavanje i prilagođavanje na klimatske promjene, širenje pustinje, očuvanje biološke raznovrsnosti, energetska efikasnost i efikasnost u korištenju resursa, smanjivanje siromaštva, promoviranje prikladnog rada, smanjivanje socijalnog isključenja, pristup osnovnim uslugama, ravnopravnost spolova, transparentnost i socijalni razvoj. EBRD će također razmotriti da li se od predloženih projekata može očekivati da doprinesu razvoju zemlje domaćina i da donesu šire ekonomske, socijalne ili okolišne koristi zajednicama koje su pod uticajem projekta. EBRD će graditi partnerstvo sa klijentima kako bi im pomogla da dodaju vrijednost svojim aktivnostima, da poboljšaju dugoročnu održivost i da ojačaju svoje kapacitete za okolišno i socijalno upravljanje.
6. Banka prepoznaje važnost ublažavanja i prilagođavanja na klimatske promjene i njihov visoki prioritet u aktivnostima Banke u regiji. Ona namjerava da dalje razvija svoj plan akcije u vezi sa klimatskim promjenama, naročito u vezi sa smanjenjem stakleničkih gasova, prilagođavanjem, promoviranjem obnovljivih izvora i poboljšanja energetske efikasnosti, u namjeri da pojača odnos prema ovim elementima u svojim projektima.
7. EBRD je snažno opredjeljena za principe transparentnog⁶ i odgovornog poslovanja i uključivanja zainteresiranih strana. Banka će kontinuirano objavljivati informacije o svom djelovanju na okolišnim i socijalnim pitanjima i vodit će svrsishodan dijalog sa zainteresiranim stranama. Banka će promovirati slične dobre prakse među svojim klijentima. Naročito, EBRD očekuje od klijenata da identificiraju i da zajednički djeluju sa svojim zainteresiranim stranama na trajnoj osnovi, i da se angažiraju sa zajednicama koje su potencijalno pogođene kroz objavljivanje informacija, konsultacije i informirano učešće na način za koji Banka smatra da je proporcionalan učincima vezanim za taj projekat. Takva interakcija sa zainteresiranim stranama treba biti u skladu sa duhom, svrhom i krajnjim ciljevima Konvencije UNECE-a o pristupu informacijama, učešću javnosti u procesu

vođeći okolišni principi u ugovoru EC i praksi i standarda inkorporiranih u sekundarne zakonske propise EU.

Obaveze Evropskih principa za okoliš su odražene u provedbenim zahtjevima 1, 2, 3, 4 i 10.

⁴ Za svrhu ove Politike, neće se smatrati da Banka ima finansijskog interesa u projektu gdje je prodala ili izašla iz svojih investicija (zajma ili vlasničkog udjela) pod uvjetima odgođenog plaćanja.

⁵ Tranzicijski učinak projekta procjenjuje Ured glavnog ekonomiste Banke, Za više informacija pogledati www.ebrd.com/country/sector/econo/impact.htm.

⁶ Banka ima specifične zahtjeve u vezi sa dobrim upravljanjem, pranjem novca, podmićivanjem i korupcijom, transparentnosti prihoda i objavljivanjem tarifa, koji su opisani u drugim dokumentima o politici Banke.

⁷, Direktive EU za procjenu okolišnih uticaja i, za projekte koji potencijalno mogu imati značajan okolišni prekogranični uticaj, Konvencija UNECE-a za procjenu okolišnog uticaja u prekograničnom kontekstu⁸, bez obzira na status ratifikacije.

8. EBRD podržava predostrožan pristup u vezi sa očuvanjem, upravljanjem i održivom upotrebom prirodnih biološki raznovrsnih resursa (kao što su biljni i životinjski svijet, ribolovišta i šumski proizvodi) i nastojat će da osigura da njeni projekti uključuju mjere kojima se štite kritična staništa i, gdje je to moguće, poboljšavaju prirodna staništa i biološka raznovrsnost.
9. EBRD će aktivno nastojati da, kroz svoje investicije, doprinese efikasnoj primjeni relevantnih principa i pravila međunarodnog prava u odnosu na okoliš, rad, odgovorno poslovanje⁹ i pristup javnosti okolišnim informacijama. Ti principi i pravila su određeni instrumentima kao što su međunarodni ugovori, konvencije i multilateralni, regionalni ili bilateralni sporazumi kao i relevantni neobavezujući instrumenti. EBRD neće svjesno financirati projekte koji su u suprotnosti sa obavezama zemlje prema relevantnim međunarodnim ugovorima i sporazumima koji se tiču zaštite okoliša, ljudskih prava i održivog razvoja, a koji budu utvrđeni tokom procjene projekta.
10. EBRD će raditi zajedno sa drugim međunarodnim finansijskim institucijama, Evropskom unijom, bilateralnim donatorima, UN agencijama i drugim organizacijama na koordiniranju efikasnih intervencija koje treba da promoviraju održivi razvoj na regionalnom ili sektorskom nivou u zemljama svog djelovanja. Kada bude sufinansirala projekte sa drugim međunarodnim finansijskim institucijama, EBRD će saradivati sa njima da bi se postigao sporazum o zajedničkom pristupu procjeni projekta, zahtjevima projekta i nadzoru.
11. Kroz svoje aktivnosti na tehničkoj saradnji, EBRD će nastojati mobilizirati podršku da se obezbijede programi izgradnje kapaciteta i drugi oblici pomoći koji treba da poboljšaju projekte koje finansira; npr. promovirajući održivu poslovnu praksu i korporativnu odgovornost, izgradnjom neophodnih kapaciteta za razmatranje i upravljanje okolišnim i socijalnim pitanjima u zemljama u kojima djeluje, ili povećavajući pravedan pristup potencijalnim koristima od projekata finansiranih od strane Banke.
12. EBRD će se angažirati na dijalogu o politici i, prema potrebi, pružiti tehničku pomoć u radu sa vladama i drugim partnerima na rješavanju strukturnih i posebnih pitanja koja su u vezi sa održivim razvojem.
13. U svojim internim operacijama, EBRD će slijediti najbolju praksu u upravljanju okolišem (uključujući energetska efikasnost i efikasnost u korištenju resursa, smanjivanje i recikliranje otpada) i upravljanju ljudskim resursima (kao što su jednake mogućnosti, ravnoteža rada i života, zdravlje i sigurnost). EBRD će nastojati raditi sa dobavljačima i izvođačima koji poštuju slične visoke okolišne i socijalne standarde. Banka će također uzeti u obzir pitanja održivosti kod nabavke roba i usluga za vlastite potrebe.

⁷ “Åarhus Konvencija”, www.unece.org/env/pp/.

⁸ “Espoo Konvencija”, www.unece.org/env/eia/

⁹ Međunarodno dogovoreni instrumenti koji su u vezi sa korporativnom odgovornošću uključuju Tripartitnu deklaraciju o principima koji se odnose na multinacionalna preduzeća i socijalnu politiku Međunarodne organizacije rada i Smjernice OECD-a za multinacionalna preduzeća.

C. Integriranje okolišnih i socijalnih procjena u projektni ciklus: EBRD-ova uloga i odgovornosti

Proces procjene projekta

Ukupni pristup

14. Svi projekti financirani od strane EBRD-a podliježu okolišnoj i socijalnoj procjeni, kako bi pomogle EBRD-u da odluči da li će neka aktivnost biti financirana i ukoliko tako bude, način na koji će se pristupiti okolišnim i socijalnim pitanjima tokom planiranja, financiranja i implementacije. EBRD-ova socijalna i okolišna procjena je integrirana u EBRD-ovu ukupnu procjenu projekta, uključujući procjenu finansijskih rizika i rizika po reputaciju i identifikaciju potencijalnih okolišnih ili društvenih mogućnosti. Ova procjena će odgovarati prirodi i razmjerama projekta i biće u skladu sa nivoom okolišnih i društvenih rizika i uticaja. Ova procjena će utvrditi da li se aktivnosti koje će EBRD finansijski podržati mogu implementirati u skladu sa ovom politikom i njenim provedbenim zahtjevima (PZ). Klijent je odgovoran da osigura da tražene studije o uticaju projekta na zagađivanje okoliša, objavljivanje informacija i uključivanje zainteresiranih strana, budu obavljani u skladu sa provedbenim zahtjevima 1 do 10 i podneseni EBRD-u na pregled kao dio njegove vlastite procjene. EBRD će pregledati dostavljene informacije i dati klijentu smjernice o tome na koji način projekat može ispuniti zahtjeve Banke.
15. EBRD-ova okolišna i socijalna procjena uključuje razmatranje tri ključna elementa: (i) okolišne i socijalne uticaje i pitanja u vezi sa predloženim projektom; (ii) sposobnost i opredijeljenost klijenta na razrješavanju ovih uticaja i pitanja u skladu sa ovom politikom; (iii) ulogu trećih strana u postizanju usklađenosti sa ovom politikom.
16. EBRD se može uzdržati od financiranja predloženog projekta na temelju okolišnih ili socijalnih pitanja, npr. kada predloženi projekt nije sposoban da riješi okolišna i socijalna pitanja na zadovoljavajući način i kada se ne može očekivati da će zadovoljiti zahtjeve postavljene u primjenjivim provedbenim zahtjevima ove politike u vremenskom okviru koji Banka smatra razumnim, ili gdje preostali učinci ostaju neprihvatljivi. Pored toga, ima nekoliko vrsta aktivnosti koje EBRD ne finansira. Lista ovih aktivnosti može se naći u Dodatku 2.
17. U ovoj Politici, termin “projekt” se odnosi na poslovnu aktivnost za koju klijent traži financiranje od EBRD-a bez obzira na vrstu operacije EBRD-a. EBRD-ove operacije (tj. čin obezbjeđivanja financiranja) obuhvataju niz različitih vrsta financiranja za predložene projekte kao što su projektno financiranje/finansiranje sa djelimičnim pokrićem, korporativno financiranje, financiranje obrtnog kapitala, ulaganje u kvazi-kapital (dug sa karakteristikama dioničkog kapitala), dionički kapital ili grantovi.
18. EBRD upravlja nizom posebnih fondova i fondova za saradnju. Projekti ili aktivnosti koji su financirani u potpunosti ili djelimično iz posebnih fondova bit će u skladu sa ovom politikom. Za fondove za saradnju, ova politika će se također primjenjivati; međutim, dodatni donatorski zahtjevi koji se tiču okolišnih ili socijalnih pitanja mogu se primijeniti, pod uslovom da su u skladu sa ovom politikom.

Kategorizacija

19. EBRD kategorizira predložene projekte kao A/B/C/FI na osnovu okolišnih i socijalnih kriterija kako bi (i) odrazio nivo potencijalnih okolišnih i socijalnih uticaja i pitanja povezanih sa predloženim projektom i (ii) odredio prirodu i nivo okolišnih i socijalnih

*Direktna investicija*¹⁰

20. Predloženi projekat se klasificira kao kategorija A, ukoliko bi mogao rezultirati u potencijalno značajnim i različitim negativnim budućim okolišnim i/ili socijalnim uticajima i pitanjima koji se, u vrijeme kategorizacije, ne mogu odmah identificirati ili procijeniti i koji zahtijevaju formalizirani i sudionički proces procjene koji je proveden od nezavisnih specijalista treće strane u skladu sa provedbenim zahtjevima. U Dodatku 1 ove Politike prezentirana je indikativna lista projekata A kategorije.
21. Predloženi projekat se klasificira kao kategorija B kada su potencijalni negativni okolišni i/ili socijalni uticaji projekta ograničeni, i/ili se mogu odmah identificirati i riješiti putem mjera ublažavanja. Ovi uticaji mogu nastati iz prošlih, sadašnjih ili budućih aktivnosti. Zahtjevi detaljne analize i procjene (due diligence) mogu varirati ovisno od projekta i o njima će se EBRD složiti od slučaja do slučaja u skladu sa provedbenim zahtjevom 1.
22. Predloženi projekat se klasificira kao kategorija C kada je vjerovatno da će rezultirati minimalnim ili nikakvim okolišnim ili socijalnim uticajima i i stoga se ne zahtijeva provođenje dalje okolišne i socijalne procjene nakon kategorizacije.
23. Početna okolišna i socijalna ispitivanja će se izvršiti od strane okolišnih i socijalnih specijalista EBRD-a, tamo gdje je nedovoljno informacija dostupno u vrijeme kategorizacije da bi se odredila odgovarajuća kategorija i obim detaljne analize i procjene (due diligence).

Finansijsko posredovanje

24. Predloženi projekat će se klasificirati kao projekat finansiran preko finansijskog posrednika ukoliko EBRD osigura finansiranje finansijskom posredniku. Saradnja sa finansijskim posrednicima je ključni način za EBRD da promovira održiva finansijska tržišta i da nađe put za usmjeravanje EBRD-ovog finansiranja u sektor mikro, malih i srednjih poduzeća. Finansijski posrednici uključuju, između ostalog, privatne imovinske fondove, banke, kompanije koje se bave lizingom, osiguravajuće kompanije i penzione fondove. Prije uspostavljanja odnosa sa finansijskim posrednikom, EBRD vrši detaljnu analizu i procjenu (due diligence) finansijskog posrednika i njegovog portfelja kako bi procijenio (i) postojeće okolišne i socijalne politike i procedure finansijskog posrednika vis-à-vis provedbenog zahtjeva 9 Banke i njegovu sposobnosti da ih implementira, i (ii) okolišna i socijalna pitanja koja se odnose na postojeći i potencijalni budući portfelj finansijskog posrednika.

Uključivanje zainteresiranih strana

25. Provedbeni zahtjev 10 utvrđuje zahtjeve Banke klijentima da identificiraju zainteresirane strane na koje njihovi projekti potencijalno utiču, da objave dovoljno informacija o pitanjima i uticajima koji nastaju iz projekata i da se konsultiraju sa zainteresiranim stranama na svrsishodan način koji je primjeren njihovoj kulturi. Banka može u nekim slučajevima provesti vlastite aktivnosti javnih konsultacija za projekte kategorije A kako bi procijenila gledišta zainteresiranih strana o potencijalnoj ulozi Banke u finansiranju projekta. Identifikacija zainteresiranih strana i njihovo uključivanje mogu također biti ugrađeni u aktivnosti Banke na tehničkoj saradnji, prema potrebi.

¹⁰ Termin "Direktna investicija" se koristi nasuprot terminu "Finansijsko posredovanje". U slučaju "Finansijskog posredovanja", klijent je pružatelj finansijskih usluga. Na sve druge operacije odnosi se termin "Direktna investicija".

26. Dokumentacija dostavljena Upravnom odboru EBRD-a za odobravanje operacije će uključiti opis klijentovog programa uključivanja zainteresiranih strana, komentare i mišljenja o klijentovim praksama ili o potencijalnom uticaju projekta izraženom od strane zainteresiranih strana i o načinu na koji se ova pitanja rješavaju ili će biti rješavana od strane klijenata u skladu sa provedbenim zahtjevom 10. Upravni odbor će uzeti u obzir komentare i zabrinutosti zainteresiranih strana u svom procesu odlučivanja kao dio procjene ukupnih koristi i rizika operacije Banke.

Provedbeni zahtjevi

27. Od projekata finansiranih od strane EBRD-a se očekuje da zadovolje dobru međunarodnu praksu u odnosu na održivi razvoj. Kako bi klijentima i/ili njihovim projektima pomogla da to postignu, Banka je definirala specifične provedbene zahtjeve za ključne oblasti okolišnih i socijalnih pitanja i učinaka kao što je navedeno u listi u donjem tekstu:

- PZ 1 – Okolišna i socijalna procjena i upravljanje
- PZ 2 – Radna snaga i radni uslovi
- PZ 3 – Prevencija i smanjivanje zagađenosti
- PZ 4 – Zdravlje, sigurnost i zaštita društvene zajednice
- PZ 5 – Kupovina zemljišta, nedobrovoljno i ekonomsko preseljenje
- PZ 6 – Očuvanje biološke raznovrsnosti i održivo upravljanje prirodnim resursima
- PZ 7 – Autohtoni narodi
- PZ 8 – Kulturna baština
- PZ 9 – Finansijski posrednici
- PZ 10 – Objavljivanje informacija i uključivanje zainteresiranih strana

Provedbeni zahtjevi od 1 do 8 i 10 obuhvaćaju zahtjeve za poslove direktnih investicija; Provedbeni zahtjev 2 i Provedbeni zahtjev 9 se odnose na zahtjeve za poslove finansijskog posredovanja. Svaki Provedbeni zahtjev definira u svojim ciljevima poželjne ishode nakon kojih slijede specifični zahtjevi za klijente da im pomognu postići ove ciljeve. Poštovanje relevantnih domaćih zakona je integralni dio svih provedbenih zahtjeva.

28. EBRD će zahtijevati od klijenata da strukturiraju projekte tako da ispunjavaju sve primjenjive provedbene zahtjeve (PZ). Za to je osnovno imati dosljedan pristup kojim se traži da se izbjegnu nepovoljni uticaji na radnike, zajednice i okoliš, ili ukoliko izbjegavanje nije moguće, da se smanje, ublaže ili kompenziraju bilo kakvi uticaji, shodno potrebi. Provedbeni zahtjevi također obezbjeđuju solidnu osnovu sa koje klijenti mogu poboljšati održivost njihovih poslovnih djelatnosti.
29. Novi objekti ili poslovne aktivnosti koji će biti finansirani od strane EBRD-a će biti oblikovani tako da ispune provedbene zahtjeve od samog početka. Ukoliko se predložena poslovna aktivnost, koja treba da bude finansirana od strane EBRD-a, odnosi na postojeće objekte koji ne ispunjavaju provedbene zahtjeve u vrijeme kada Upravni odbor odobrava projekt, klijent će biti obavezan da usvoji i implementira okolišni i socijalni akcioni plan koji je zadovoljavajući za EBRD, i koji je tehnički i finansijski izvodiv i poslovno isplativ da bi postigao usklađenost ovih objekata sa uslovima EBRD-a u vremenskom okviru koji je prihvatljiv za EBRD. Ukoliko operacija Banke treba obezbijediti generalno korporativno finansiranje, obrtni kapital ili dokapitalizaciju kompanije koja posluje na više lokacija, od klijenta će se zahtijevati da izradi i implementira okolišni i socijalni akcioni plan na korporativnom nivou (a ne samo za određenu lokaciju).
30. Tamo gdje se traže alternativni pristupi u odnosu na one opisane u paragrafima 27-29 zbog okolnosti određenog projekta, takvi pristupi će biti podložni razmatranju Odbora od slučaja do slučaja. Kada odlučuje da li da odobri bilo kakvo odustajanje od ove politike, Odbor će

31. U svim slučajevima, uslovi koji se primjenjuju na neki projekat će biti rezimirani u dokumentu Kratki opis projekta i o njima će se obavijestiti Upravni odbor.

Provedba trećih lica

32. S vremena na vrijeme, klijentova sposobnost da postigne socijalne ili okolišne rezultate koji su u skladu sa provedbenim zahtjevima projekta će ovisiti od aktivnosti treće strane. Treća strana može, između ostalog, biti vladina agencija, izvođač, dobavljač sa kojim projekt/klijent ima značajan angažman, ili osoba koja upravlja nekim povezanim objektom. EBRD nastoji osigurati da projekti koje finansira postižu rezultate u skladu sa provedbenim zahtjevima projekta čak i ukoliko ti rezultati ovise o izvršenju trećih strana. Kada je rizik treće strane visok, a klijent ima kontrolu i uticaj na akcije i ponašanje treće strane, EBRD će tražiti od klijenta da saraduje sa trećom stranom da bi postigli rezultate koji su u skladu sa provedbenim zahtjevima projekta. Specifični zahtjevi i akcije će biti određeni od slučaja do slučaja.

Pravna dokumentacija

33. EBRD-ovi investicioni sporazumi sa klijentima u pogledu projekta će uključivati specifične odredbe koje odražavaju EBRD-ove okolišne i socijalne uslove i uslove uključivanja zainteresiranih strana. Oni uključuju usklađenost sa svim primjenjivim provedbenim zahtjevima projekta, te okolišni i socijalni akcioni plan (ukoliko postoje) kao i npr. odredbe za okolišno i socijalno izvještavanje, kontinuirano uključivanje zainteresiranih strana, periodične revizije od strane nezavisnih specijalista, uključivanje kriterija okolišnog izvršenja u definiciju "Završetka projekta", izlazne revizije i/ili monitoring posjete osoblja ili predstavnika EBRD-a, prema potrebi. Pravni dokumenti će također uključivati, gdje je to potrebno, prava i/ili pravne lijekove za Banku u slučaju da zajmoprimac ili subjekt u koji se investira propusti da implementira okolišne ili socijalne odredbe tokom trajanja pravnih sporazuma.

Nadzor

34. Banka smatra suštinskim nadzor okolišne i socijalne izvedbe projekata. Ovakav nadzor ima nekoliko ciljeva. Prvi je da osigura da primjenjivi standardi i različite okolišne i socijalne komponente koje su uključene u pravne sporazume, kao što je implementacija nekog okolišnog i socijalnog akcionog plana, budu u osnovi ispoštovani. Drugi je da prati i evidentira tekuće okolišne i socijalne uticaje koji su povezani sa investicijama, i da pruži povratne informacije o efikasnosti mjera na ublažavanju uticaja. Konačno, praćenjem poboljšavanja koja su postignuta tokom implementacije projekta, podaci nadzora služe kao indikatori na koji način investicije Banke doprinose održivom razvoju, kako na nivou projekta i tako i na nivou portfelja.
35. Nadzor izvodi i klijent i Banka. Obim nadzora će biti proporcionalan pitanjima projekta, uticajima i zahtjevima za usklađivanje, i sposobnosti klijenta i/ili lokalnih vlasti da adekvatno nadziru i upravljaju ovim pitanjima i uticajima. Za svaki projekt, Banka će, zajedno sa klijentom, definirati program nadzora u skladu sa provedbenim zahtjevom 1 odnosno 9, specificirajući pogodne postupke nadzora, zasnovane na rezultatima detaljne analize i procjene (due diligence), rezultatima svake obavljene javne konsultacije i u okviru pravnih sporazuma zaključenih sa klijentom.

36. U namjeri da se verificiraju pravilna i blagovremena implementacija okolišnog i socijalnog akcionog plana i poštovanje dogovorenih okolišnih i socijalnih odredbi, Banka će kontinuirano vršiti nadzor projekata sve dok bude imala finansijski interes u projektu, i dijeliti sa klijentom rezultate svog nadzora.¹¹ Mehanizmi nadzora uključuju, između ostalog, (i) reviziju periodičnih izvještaja podnesenih od strane klijenta (najmanje jednom godišnje) o implementaciji okolišnog i socijalnog akcionog plana i bilo kojih drugih okolišnih ili socijalnih zahtjeva; (ii) nadzorne posjete od strane okolišnih ili socijalnih specijalista ili konsultanata Banke da provedu detaljnu reviziju investicija sa značajnim socijalnim i okolišnim pitanjima i uticajima, kako bi se utvrdilo da li klijent implementira okolišni i socijalni akcioni plan ili ne i da li poštuje okolišne i socijalne odredbe i (iii) periodično vršenje nadzora od strane treće strane tj. od strane nezavisnih specijalista ili predstavnika lokalnih zajednica, podnesenih klijentu i Banci.
37. Ukoliko su se okolnosti promijenile od obavljanja procjene ili prethodnih aktivnosti nadzora, na način koji bi mogao rezultirati negativnim socijalnim ili okolišnim uticajima, EBRD će raditi sa klijentom na osmišljavanju plana za klijenta da to riješi. Ukoliko klijent ne uspije ispuniti svoje socijalne i okolišne obaveze, koje su izražene u okolišnom i socijalnom akcionom planu ili drugoj pravnoj dokumentaciji, EBRD može dogovoriti sa klijentom korektivne mjere koje treba preduzeti kako bi postigao ispunjavanje tih obaveza u mjeri u kojoj je to izvodivo. Ukoliko klijent ne uspije da postigne ispunjavanje obaveza, Banka može preduzeti takve mjere i/ili provesti takve pravne lijekove sadržane u pravnoj dokumentaciji za koje smatra da su potrebni. EBRD će također, zajedno sa klijentom, revidirati sve mogućnosti za poboljšanje ostvarenja u vezi sa projektima.

Ocjena

38. Ocjena okolišnih i socijalnih rezultata Banke i okolišnih i socijalnih aspekata projekata finansiranih od strane EBRD-a vrši se od strane EBRD-ovog Odjela za ocjenu, koji je nezavisan od operacija Banke i koji direktno izvještava Upravni odbor. Polazna tačka za takvu ocjenu su okolišni i socijalni ciljevi definisani za svaki projekt u trenutku potpisivanja ugovora, i relevantna okolišna politika, strategija za dotičnu zemlju i sektore koja je bila na snazi u vrijeme potpisivanja ugovora. Detalje kriterija za ocjenu i za cijeli proces utvrdio je Odjel za ocjenu u vlastitim procedurama, odobrenim od strane Upravnog odbora.

Operativne izmjene

39. Izmjene se mogu desiti u prirodi i obimu projekta ili u operaciji EBRD-a nakon odobrenja i potpisivanja od strane Banke. Takve izmjene mogu imati značajne okolišne ili socijalne implikacije.¹² Kada su predviđene takve materijalne izmjene, Banka će provesti procjenu predloženih izmjena u skladu sa ovom politikom, a svaka dodatna detaljna analiza i procjena (due diligence), zahtjevi za javnim konsultacijama, te okolišne i socijalne mjere ublažavanja će biti inkorporirane u modificiranu/restrukturiranu projektnu dokumentaciju. Kada operativne izmjene rezultiraju u materijalno različitim okolišnim i/ili socijalnim

¹¹ U slučaju da EBRD proda vlasnički udio ali zadrži minimalni udio, ili u slučaju određenih instrumenata koji su uvršteni i kojima se trguje na berzi, EBRD-ova mogućnost da vrši nadzor aktivnosti može biti ograničena. Isto tako, kao što je navedeno u fusnoti 4, tamo gdje je EBRD prodala ili izašla iz svojih investicija (zajma ili dioničkog udjela) pod uvjetima odgođenog plaćanja, smatraće se da Banka više nema finansijskog interesa u projektu.

¹² Primjer konverzije duga u dionički kapital može dovesti do uključivanja EBRD-a u projekte, lokacije ili objekte koji nisu bili prethodno procijenjeni i koji bi mogli imati značajne okolišne odgovornosti ili probleme sa poštovanjem radnopravnih pitanja.

scenarijima od onih odobrenih od strane Banke, izvještaj o izmjeni će biti upućen višem rukovodstvu i ukoliko je to potrebno, dostavljen Odboru radi informacije ili odobrenja.

D. EBRD-ovo izvještavanje javnosti i odgovornost

40. EBRD će objaviti Godišnji izvještaj o održivosti o svojim aktivnostima i o implementaciji ove politike, uključujući bez ograničenja ukupne informacije o emisijama stakleničkog gasa, okolišnim troškovima u projektima financiranim od strane EBRD-a i o pitanjima okoliša i socijalnim pitanjima koja se vezuju uz projektni portfelj EBRD-a, kao i izvještavanje o EBRD-ovim internim okolišnim i socijalnim rezultatima.
41. Okolišna i socijalna pitanja u vezi sa EBRD-ovim investicijama će biti rezimirana u EBRD-ovim dokumentima Kratki opis projekta, kao što to zahtijeva Politika informiranja javnosti EBRD-a.¹³
42. EBRD je uspostavila Nezavisni mehanizam traženja pomoći (NMTP) kako bi procijenila i analizirala pritužbe o projektima koji su financirani od strane Banke. NMTP daje lokalnim grupama na koje projekat Banke može direktno i štetno uticati sredstvo da ulože pritužbe i žalbe kod Banke nezavisno od bankarskih operacija. NMTP ima dvije funkcije: funkciju revizije usklađenosti koja procjenjuje da li je Banka radila u skladu sa svojim politikama, posebno u skladu sa ovom politikom, i odredbama specifičnim za projekat politike informiranja javnosti; i funkciju rješavanja problema koja ima za cilj ponovnu uspostavu dijaloga između strana, obično između članova pogođene grupe i projektnog sponzora, sa namjerom da razriješi pitanja koja su dovela do pritužbe ili žalbe. U procjenjivanju pritužbe, može postojati preporuka za reviziju usklađenosti ili inicijativa za rješavanje problema, ili oboje, ili nijedno od toga.¹⁴

E. Promoviranje investicija sa visokim okolišnim i socijalnim koristima, uključujući rad u partnerstvu sa drugima

43. Osim nadzora okolišnih i socijalnih uticaja i pitanja koja se odnose na sve operacije, EBRD će zauzeti proaktivan i inovativan pristup promoviranju projekata i inicijativa koje su specifično dizajnirane da obezbijede značajne okolišne i socijalne koristi. Ovaj pristup će uključivati:
 - Obezbeđivanje tehničke pomoći kao dopune postojećim ili predloženim projektima EBRD-a, uključujući izradu sistema za učinkovito upravljanje, pribavljanje uvjerenja u skladu sa različitim shemama kvaliteta i pomaganje klijentima da identificiraju i primijene najbolju praksu;
 - Unapređivanje zakonodavnog okruženja tako da klijenti EBRD-a mogu bolje razriješiti okolišna ili socijalna pitanja, uključujući pomoć za reforme politika i regulatorne reforme, institucionalnu izgradnju kapaciteta, studije cijelog sektora i strateške procjene;
 - Promoviranje samostalnih investicionih projekata u prioritetnim područjima;
 - Finansiranje pilot projekata za istraživanje potencijalnih novih poslovnih poteza sa visokim okolišnim ili socijalnim koristima.

¹³ Kratki opis projekta se može dobiti na EBRD-ovom Desku za informacije i u njegovom Centru za poslovne informacije (BIC) kao i na EBRD-ovom web sajtu (www.ebrd.com)

¹⁴ Vidi <http://www.ebrd.com/about/integrity/irm/about/index.htm>

44. Za potrebe ove inicijative, EBRD će uspostavljati saradnju sa klijentima, donatorima i drugim međunarodnim organizacijama. EBRD će održavati redovan dijalog o okolišnim i socijalnim pitanjima sa donatorskim vladama, međunarodnim organizacijama, zemljama u kojima posluje i civilnim društvom.
45. Cilj EBRD-a će biti da izradi sistematski pristup identificiranju mogućnosti za okolišna i socijalna poboljšanja putem procesa detaljne okolišne i socijalne analize i procjene (due diligence) projekta, uključujući okolišne i socijalne procjene ili revizije gdje je to prikladno. Identifikacija ovih mogućnosti će omogućiti klijentima da uključe mjere za poboljšanje okolišnih, socijalnih, operativnih i ekonomskih performansi projekta, kao i pomoći im da ispune EBRD-ove kriterije zdravog bankarstva i tranzicijskih učinka.
46. EBRD će podržavati okolišna poboljšanja i efikasno korištenje i raspodjelu resursa putem finansiranja komunalne okolišne infrastrukture kao što je vodosnabdijevanje, kanalizacija i upravljanje čvrstim otpadom. EBRD će procijeniti do kojeg stepena promjene tarifa mogu stvoriti probleme u vezi sa platežnom moći (priuštivosti) za određene grupe potrošača i uvjeriti se da li su efikasne sheme podrške za ublažavanje negativnih socijalnih uticaja razvijene ili već postoje. EBRD će podržati ublažavanje klimatskih promjena i prilagođavanje na njih, naročito investiranjem u energetske efikasnost i projekte obnovljive energije i podržavanjem najbolje prakse u prilagođavanju na klimatske promjene. Druge prioritetne oblasti za promoviranje projekata sa značajnim okolišnim i socijalnim koristima, uključujući ravnopravnost spolova, bit će identificirane u skladu sa paragrafom 5. ove Politike.

F. Strategije za pojedine zemlje i sektore

47. Svaka od strategija Banke za pojedinu zemlju i sektor će odražavati EBRD-ov mandat održivosti i sadržavaće odjeljak koji opisuje okolišne i socijalne implikacije i mogućnosti predloženih aktivnosti EBRD-a, uključujući projekte tehničke saradnje. Ove strategije će obuhvatiti glavna okolišna pitanja, pitanja ljudskih prava, pitanja ravnopravnosti spolova, kao i druga socijalna pitanja u relevantnoj zemlji/sektoru, i utvrdiće prijedloge EBRD-a kako da se ova pitanja uzmu u obzir u projektima, gdje je to primjereno. Strategije za zemlju će se oslanjati na okolišne i socijalne strategije i planove zemlje, (npr. državni okolišni akcioni plan, državne strategije održivog razvoja, strategije prilagođavanja na klimatske promjene, strategije pristupa EU, i dogovore/akcione planove za Evropsko partnerstvo i evropsku politiku susjedstva, relevantni program za pristojne uslove rada Međunarodne organizacije rada), aktivnosti civilnog društva i rad na okolišnom i socijalnom razvoju drugih međunarodnih institucija, naročito Svjetske banke i EU, da bi opisali glavna okolišna, socijalna i pitanja ljudskih prava određene zemlje.

G. Institucionalni aranžmani i aranžmani implementacije

48. Da bi osigurala da strateški pravci koji su gore opisani budu na pravilan način riješeni, EBRD će alocirati odgovarajuća sredstva da osigura učinkovitu primjenu ove Politike. Banka će održavati adekvatne ljudske resurse kako bi kontrolirala procese okolišnih i socijalnih procjena i nadzora i kako bi pokrenula i pripremala okolišno i socijalno korisne projekte.

49. Ova Politika će stupiti na snagu šest mjeseci nakon usvajanja od strane Upravnog odbora. Projekti koji su već dobili inicijalno odobrenje od strane Banke prije stupanja na snagu ove politike¹⁵ podlijegeat će odredbama Okolišne politike Banke za 2003.godinu.
50. EBRD će izraditi i održavati okolišne i socijalne postupke i odgovarajuće smjernice i sredstva koji će pomoći u implementiranju ove Politike i osiguraće da osoblje dobije odgovarajuću obuku o zahtjevima ove Politike.
51. Savjetodavno vijeće za okoliš i socijalna pitanja će nastaviti da pomaže EBRD-u, a mišljenje tog Vijeća će se tražiti o pitanjima u vezi generalne politike i svih sektorskih politika prije njihove finalizacije. Njegovo mišljenje se također može tražiti o određenim konkretnim projektnim pitanjima u vezi sa finansiranjem EBRD-a.
52. EBRD će na kontinuiranoj osnovi pratiti i ocjenjivati svoje okolišne i socijalne rezultate u odnosu na ciljeve ove politike. Provedbeni zahtjevi će se kontinuirano analizirati i mogu biti izmijenjeni ili dopunjeni uz odobrenje Upravnog odbora. Pored toga, ova politika će biti podložna revidiranju od strane Upravnog odbora svakih pet godina.

¹⁵ U vrijeme usvajanja ove Politike, ovo inicijalno odobrenje se odnosi na “Ocjenu koncepta”.

Dodatak 1: Projekti kategorije A

Ova lista se primjenjuje na "nove" (tzv. "Greenfield") projekte ili projekte sa velikim obimom proširenja ili projekte transformacije-konverzije u kategorijama koje su niže navedene. Ova lista je indikativna i tipovi projekata koje ona sadrži su primjeri. Kategorizacija svakog projekta će ovisiti o prirodi i obimu svih aktuelnih ili potencijalno negativnih okolišnih ili socijalnih uticaja, koji su određeni specifičnostima njihovog dizajna, rada i lokacije.

1. Rafinerije sirove nafte (ne uzimajući u obzir pogone koji služe samo za preradu maziva iz sirove nafte) i pogoni za gasifikaciju i likvifikaciju 500 ili više tona uglja ili bitumenskih škriljaca dnevno.
2. Termoelektrane i drugi termoenergetski pogoni za sagorijevanje sa toplotnom snagom od 300 MW¹ ili više te nuklearne elektrane i ostali nuklearni reaktori, uključujući demontiranje ili stavljanje van pogona takvih elektrana ili reaktora (osim postrojenja koje se koriste u istraživačke svrhe za proizvodnju i koverziju fizionih i fertilnih materijala, čija maksimalna snaga ne prelazi 1 kW stalnog termalnog opterećenja).
3. Postrojenja projektovana za proizvodnju ili oplemenjivanje nuklearnih goriva, preradu, skladištenje ili konačno odlaganje ozračenih nuklearnih goriva, ili za skladištenje, odlaganje i preradu radioaktivnog otpada.
4. Integrirana postrojenja za početno taljenje lijevanog željeza i čelika; postrojenja za proizvodnju obojenih sirovih metala iz rude, koncentrata ili sekundarnih sirovina u metalurškim, hemijskim ili elektrolitičkim procesima.
5. Postrojenja za vađenje i preradu azbesta i proizvoda koji sadrže azbest: za azbestno-cementne materijale sa godišnjom proizvodnjom od više od 20.000 tona gotovih proizvoda; za frikcione materijale sa godišnjom proizvodnjom više od 50 tona gotovog proizvoda, i za ostalu upotrebu azbesta više od 200 tona godišnje.
6. Integrirana hemijska postrojenja, tj. postrojenja za industrijsku proizvodnju kroz procese hemijske konverzije, u kojima je više jedinica postavljeno u nizu i međusobno funkcionalno povezano, a koje služe za proizvodnju: osnovnih organskih i neorganskih hemikalija: đubriva na bazi fosfora, azota ili kalijuma (jednostavna ili složena umjetna đubriva); osnovni proizvodi za zaštitu biljaka i biocidi, osnovni farmaceutski proizvodi dobiveni hemijskim ili biološkim procesima; i eksplozivi.
7. Izgradnja autoputeva, brzih cesta i željezničkih pruga za međumjesni promet, aerodroma sa osnovnom dužinom piste od 2.100 m ili više; novih puteva sa četiri ili više traka: ili promjena trase i/ili proširenje postojećih puteva na 4 ili više traka, kada su takve nove ceste, ili promijenjene i/ili proširene dionice ceste duže od 10 km bez prekida.
8. Cjevovodi, terminali i dodatna postrojenja za transport velikih količina plina, nafte ili hemikalija.
9. Morske luke i unutrašnji plovni putevi i luke za unutrašnji plovni transport koji omogućavaju prolaz plovnih objekata preko 1.350 tona; trgovinske luke, dokovi za utovar i istovar povezani sa kopnom i vanjske luke (osim pristaništa za trajekte) koji mogu primiti brodove preko 1.350 tona.

¹ Što odgovara bruto električnoj proizvodnji od 140 MW za parne, i elektrane sa jednom gasnom turbinom

10. Postrojenja za obradu i odlaganje otpada, kao što su spaljivanje, hemijski tretman ili odlaganje rizičnog, toksičnog i opasnog otpada.
11. Velike² brane i drugi nasipi izgrađeni za zadržavanje ili trajno skladištenje vode.
12. Odvođenje podzemne vode ili umjetno prihranjivanje rezervoara podzemne vode u slučajevima kada godišnji volumen crpljene ili prihranjene vode iznosi 10 miliona m³ ili više.
13. Industrijska postrojenja za: (a) proizvodnju celuloze iz drvene građe ili sličnih vlaknastih materijala, (b) proizvodnju papira i kartona sa proizvodnim kapacitetom koji prelazi 200 vazdušno sušenih metričkih tona na dan.
14. Iskopavanje treseta velikih razmjera, kamenolomi i površinski kopovi za dobijanje i preradu metalne rude ili uglja.
15. Vađenje sirove nafte i prirodnog gasa za komercijalne svrhe.
16. Objekti za skladištenje nafte, petrohemijskih ili hemijskih proizvoda sa kapacitetom od 200.000 tona ili više.
17. Sječa i prevoz drveta u velikom obimu.
18. Komunalni uređaji za pročišćavanje otpadne vode kapaciteta preko 150.000 ekvivalent-stanovnika.
19. Komunalna postrojenja za preradu i odlaganje čvrstog otpada.
20. Razvoj velikih turističkih i maloprodajnih kapaciteta
21. Izgradnja visokonaponskih nadzemnih dalekovoda za prenos električne energije.
22. Sanacija zemljišta u velikom obimu.
23. Velika primarna poljoprivredna proizvodnja ili pošumljavanje, uključujući pojačanu upotrebu ili prenamjenu prirodnih staništa.
24. Postrojenja za štavljenje krzna i kože sa kapacitetom od preko 12 tona gotovih proizvoda na dan.
25. Pogoni za intenzivno uzgajanje peradi ili svinja sa kapacitetom većim od 40,000 mjesta za perad; 2,000 mjesta za proizvodnju svinja (preko 30 kg); ili 750 mjesta za krmače.
26. Projekti³ čija je izvedba planirana na osjetljivim lokacijama, ili postoji velika mogućnost da imaju znatan uticaj na takve lokacije, iako nisu klasificirani niti u jednu prethodno navedenu kategoriju. Takve osjetljive lokacije su, između ostalog, nacionalni parkovi i druge zaštićene zone utvrđene domaćim ili međunarodnim zakonima, i druge osjetljive lokacije od međunarodne, državne ili regionalne važnosti, kao što su močvare, šume koje se odlikuju

² Po definiciji Međunarodne komisije za velike brane (ICOLD). ICOLD definira veliku branu kao branu koja je visoka 15 ili više metara od temelja. Brane između 5 i 15 metara visine, sa rezervoarom zapremine od više od 3 miliona m³ se također klasificiraju kao velike brane.

³ Uključujući, bez ograničenja, socijalno ili okolišno orijentirane projekte (kao što su obnovljivi izvori).

velikom biološkom raznolikošću, područja od arheološkog i kulturnog značaja, te područja od značaja za starosjedioce/autohtono stanovništvo i druge ugrožene grupe.

27. Projekti koji mogu rezultirati značajnim negativnim socijalnim uticajima na lokalne zajednice ili na druge strane na koje projekat utiče.

28. Projekti koji mogu uključivati značajno nedobrovoljno preseljenje ili ekonomsko raseljavanje.

Dodatak 2: EBRD-ova eliminaciona lista na osnovu okolišnih i socijalnih razloga

EBRD neće svjesno finansirati, direktno ili indirektno, projekte koji uključuju sljedeće:

- a) Proizvodnju ili trgovinu bilo kojim proizvodom ili aktivnost koja se smatra ilegalnom prema zakonima ili regulativama zemlje domaćina (tj. domaćim zakonima ili regulativama) ili međunarodnim konvencijama i sporazumima, onim koji podliježu međunarodnom postupnom ukidanju ili zabrani, kao što su:
 - (i) Proizvodnja ili trgovina proizvodima koji sadrže PCB⁴
 - (ii) Proizvodnja ili trgovina farmaceutskim proizvodima, pesticidima/herbicidima i drugim opasnim supstancama koje podliježu međunarodnom postupnom ukidanju ili zabrani⁵
 - (iii) Proizvodnja ili trgovina supstancama koje oštećuju ozonski omotač a koje su podložne međunarodnom postupnom ukidanju⁶
 - (iv) Trgovina divljim biljnim i životinjskim vrstama, ili proizvodnja ili trgovina njihovim proizvodima regulirana CITES-om⁷
 - (v) Prekogrančni transport otpada zabranjen po međunarodnim zakonima⁸
- b) Proizvodnja ili korištenje ili trgovina nevezanim azbestnim vlaknima ili proizvodima koji sadrže azbest⁹
- c) Aktivnosti koje su zabranjene legislativom zemlje domaćina ili međunarodnim konvencijama a odnose se na zaštitu resursa biodiverziteta ili kulturnog naslijeđa¹⁰
- d) Ribolov na moru uz korištenje mreža potegača preko 2,5 km dužine
- e) Transport nafte ili drugih opasnih supstanci u tankerima koji nisu u saglasnosti sa IMO zahtjevima¹¹
- f) Trgovina dobrima bez potrebnih dozvola za izvoz ili uvoz ili drugih dokumenata kojim se odobrava tranzit iz odgovarajućih zemalja izvoza, uvoza i, ukoliko je to primjenjivo, tranzita.

⁴ PCB: Polihlorirani bifenili – grupa visoko toksičnih hemikalija. PCB se mogu naći u električnim uljnim transformatorima, kondenzatorima i rasklopnim postrojenjima koji datiraju iz perioda od 1950 do 1985.

⁵ Referentni dokumenti su Propisi EU (EEC) No 2455/92 koji se tiču izvoza i uvoza izvjesnih opasnih hemikalija, sa izmjenama i dopunama, UN-ova konsolidirana lista proizvoda čija je potrošnja i/ili prodaja zabranjena, povučena, strogo ograničena ili nije odobrena od strane vlada; Konvencija o procedurama za dobijanje prethodne saglasnosti za izvjesne opasne hemikalije i pesticide u međunarodnom prometu (Roterdamska konvencija); Štokholmska konvencija o trajnim organskim zagađivačima; Klasifikacija pesticida po opasnosti Svjetske zdravstvene organizacije.

⁶ Supstance koje oštećuju ozon: Hemijska jedinjenja koja reaguju sa i oštećuju stratosferski ozon, rezultirajući široko poznatim “ozonskim rupama”. Protokol iz Montreala navodi supstance koje uništavaju ozon, i datume njihovog ciljnog smanjivanja i ukidanja. Lista hemijskih spojeva koje regulira Montrealski protokol, a koja uključuje aerosole, rashladna sredstva, agense za puhanje pjene, razređivače, i agense za zaštitu od požara, zajedno sa detaljima o zemljama potpisnicama i planiranim datumima povlačenja iz upotrebe, može se dobiti od EBRD-a.

⁷ CITES: Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje flore i faune. Liste vrsta zaštićene CITES-om se mogu naći na www.cites.org/eng/app/index.shtml.

⁸ Referentni dokumenti su: Propisi (EC) No 1013/2006 od 14.6.2006. godine o prevozu otpada; odluka C(2001)107/(konačni tekst) Vijeća OECD-a koja se tiče revizije Odluke C(92)39/(konačni tekst) o kontroli prekograničnih kretanja otpada namijenjenog recikliranju; Bazelska Konvencija od 22. marta 1989.g. o kontroli prekograničnog kretanja opasnog otpada i njegovom odlaganju

⁹ Ovo se ne odnosi na kupovinu i korištenje vezanih azbestno-cementnih ploča gdje je sadržaj azbesta <20%.

¹⁰ Relevantne međunarodne konvencije uključuju, bez ograničavanja, Konvenciju o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja (Bonska konvencija), Konvencija o močvarnim zemljištima od međunarodne važnosti, naročito kao habitata močvarnih ptica, (Ramsarska konvencija) Konvencija o očuvanju životinjskog svijeta i prirodnih staništa u Evropi (Bernska konvencija), Konvencija o svjetskom naslijeđu; Konvencija o biološkoj raznovrsnosti i protokolima.

¹¹ Ovo uključuje: tankere koji nemaju sve potrebne MARPOL SOLAS certifikate (uključujući, bez ograničavanja, poštivanje ISM Kodeksa), tankere na crnoj listi EU ili zabranjene Pariškim memorandumom o razumijevanju o kontroli državnih luka (Pariški MOR) i tankere koji treba da se prestanu sa radom prema MARPOL propisu 13G. Ne smije biti korišten nijedan jednoplužni tanker preko 25 godina starosti.

Provedbeni zahtjevi

Provedbeni zahtjev 1: Okolišna i socijalna procjena i upravljanje

Uvod

1. EBRD smatra važnim da sve kompanije koje primaju finansiranje od strane EBRD-a imaju sistematski pristup upravljanju okolišnim i socijalnim pitanjima i uticajima koji su povezani sa njihovim aktivnostima. Učinkoviti sistemi upravljanja, prikladni veličini i prirodi poslovne aktivnosti, dozvoljavaju preduzećima da bolje upravljaju rizicima, da iskoriste mogućnosti, da poboljšavaju svoj socijalni i okolišni učinak i reputaciju i često dovode do poboljšanja finansijskih rezultata. Uspješan i efikasan sistem okolišnog i socijalnog upravljanja je dinamičan, kontinuiran proces iniciran i podržan od strane poslovdstva i uključuje svrsishodnu komunikaciju između klijenta, njegovih radnika i lokalnih zajednica na koje projekat ili kompanija klijenta ima uticaja. To zahtijeva metodičan sistemski pristup koji obuhvata planiranje, implementiranje, reviziju i dobro osmišljeno reagovanje na postignute rezultate s ciljem postizanja stalnih poboljšanja u izvršenju.

Ciljevi

1. Banka traži od klijenata da razviju sistematski pristup¹, prilagođen prirodi njihovih aktivnosti ili projekata, za upravljanje okolišnim i socijalnim rizicima i mogućnostima, koji će omogućiti klijentima da udovolje okolišnoj i socijalnoj politici Banke tokom trajanja njenog angažmana na projektu.
2. Provedbeni zahtjev 1 navodi klijentove odgovornosti u procesu procjenjivanja, upravljanja i praćenja okolišnih i socijalnih pitanja, povezanih sa projektima predloženim za finansiranje od strane EBRD-a. Uključivanje zainteresiranih strana u projektu je sastavni dio ovog procesa. Obaveze koje Banka traži u pogledu uključivanja zainteresiranih strana su detaljno navedene u provedbenom zahtjevu 10.

Specifični ciljevi provedbenih zahtjeva 1 i 10 su kao što slijedi:

Okolišna i socijalna procjena i upravljanje (PZ 1)	Objavlivanje informacija i uključivanje zainteresiranih strana (PZ 10)
<ul style="list-style-type: none">• Identificirati i procijeniti, kako negativne tako i korisne, okolišne i socijalne uticaje i pitanja, koji se odnose na projekt.• Usvojiti mjere da se izbjegnu ili, ukoliko to nije moguće, svedu na minimum, ublaže ili kompenziraju negativni uticaji na radnike, pogođene zajednice i okoliš.• Identificirati i, gdje je to izvodivo, usvojiti mogućnosti da se poboljša okolišno i socijalno stanje.• Promovirati poboljšano okolišno i socijalno stanje putem dinamičnog procesa nadzora i evaluacije rezultata.	<ul style="list-style-type: none">• Identificirati pojedince ili zajednice na koje projekt ima ili može imati uticaja, kao i druge zainteresirane strane.• Osigurati da takve zainteresirane strane budu na odgovarajući način uključene na okolišnim i socijalnim pitanjima koja bi mogla potencijalno uticati na njih kroz proces objavlivanja informacija i svrsishodnih konsultacija.• Održati kontinuiran konstruktivan odnos sa zainteresiranim stranama kroz značajan angažman tokom implementacije projekta.

¹ Mada to nije obavezno, Banka ohrabruje klijente da razmotre usvajanje akreditiranih sistema upravljanja, kao što je ISO 14001.

Područje primjene

4. Ovaj provedbeni zahtjev se primjenjuje na projekte sa potencijalnim okolišnim ili socijalnim rizicima i uticajima koji bi trebali biti procijenjeni u ranim fazama pripreme projekta i kojima se treba kontinuirano upravljati.

Zahtjevi

Procjena okoliša i socijalna procjena

5. Putem aktivnosti procjena kao što su procjena rizika, revizija, ili procjena okolišnih i socijalnih uticaja projekta, klijent će razmotriti na sveobuhvatan način potencijalna okolišna i socijalna pitanja i uticaje u vezi sa predloženim projektom. Pribavljene informacije će poslužiti EBRD-u kao podloga za detaljnu analizu i procjenu (due diligence) u vezi sa klijentom i projektom i pomoći da se odrede primjenjivi provedbeni zahtjevi i odgovarajuće mjere za bolje upravljanje rizikom i stvaranje mogućnosti u skladu sa primjenjivim provedbenim zahtjevom. Proces procjene će biti zasnovan na svježim informacijama, uključujući tačan opis i prikaz klijentove poslovne aktivnosti ili projekta kao i detaljne socijalne i okolišne polazne podatke. Ova procjena mora također navesti važeće zakone i propise u jurisdikcijama u kojima se ovaj projekt provodi, a koje se tiču okolišnih i socijalnih pitanja, uključujući one zakone koji implementiraju obaveze zemlje domaćina u skladu sa međunarodnim pravom² (naprimjer, obaveze koje se odnose na planiranje namjene zemljišta i upravljanja zaštićenim područjem).
6. Procjena okolišnih i socijalnih uticaja i pitanja će se obaviti u kontekstu područja djelovanja projekta. Ovo područje djelovanja može uključivati jedan ili više od slijedećih elemenata, prema slučaju:
 - (i) Imovina i objekti u direktnom vlasništvu klijenta ili kojima upravlja klijent, a koji se odnose na projektne aktivnosti koje treba financirati (kao što su proizvodni pogoni, koridori za prenos električne energije, cjevovodi, kanali, luke, pristupni putevi i gradilišta).
 - (ii) Aktivnosti podrške, imovina i objekti u vlasništvu ili pod kontrolom strana angažiranih ugovorom za vođenje klijentovog poslovanja ili završavanje projekta (kao što su izvođači).
 - (iii) Pridruženi objekti ili poslovi, koje ne finansira EBRD u sklopu projekta i koji mogu biti odvojeni pravni subjekti, ali čija održivost i postojanje ovise isključivo o projektu i čija su roba i usluge od suštinskog značaja za uspješan rad projekta.
 - (iv) Objekti, operacije i usluge koje posjeduje ili kojima upravlja klijent, a koje su dio paketa osiguranja datih EBRD-u kao zalog.
 - (v) Oblasti i zajednice na koje potencijalno mogu djelovati: kumulativni uticaji iz daljeg planiranog razvoja projekta, ili drugi izvori sličnih učinaka u geografskoj oblasti, bilo koji postojeći projekt ili okolnosti, i drugi događaji koji su vezani za projekt, a koji se mogu realno očekivati u vrijeme kada se preduzima detaljna analiza i procjena (due diligence).
 - (vi) Oblasti i zajednice na koje potencijalno mogu djelovati učinci iz neplaniranih, ali predvidivih događaja uzrokovanih projektom, a koji se mogu javiti kasnije ili na drugoj lokaciji. Oblast uticaja ne uključuje potencijalne učinke koji bi se desili bez projekta ili nezavisno od projekta.

² Naprimjer, Århus, Espoo konvencije i Konvencija o biodiverzitetu.

Na temelju gore navedenog, EBRD i klijent će se dogovoriti o oblasti uticaja za svaki projekt.

7. Okolišna i socijalna pitanja i uticaji će se također analizirati za relevantne faze projektnog ciklusa. Oni mogu uključivati predgrađevinske radove, izgradnju, operacije i stavljanje van pogona ili zatvaranje operacije i vraćanje u prvobitno stanje. Gdje je to relevantno, procjena će također razmotriti ulogu i kapacitet trećih strana, kao što su lokalne i državne vlade, izvođači i dobavljači, u onoj mjeri u kojoj oni mogu uticati na projekt, uz uvažavanje činjenice da će klijentova mogućnost da riješi ove rizike i uticaje ovisiti od njegove kontrole i uticaja na djelovanje treće strane. Uticaji koji se odnose na lanac nabavke potreban za osnovnu svrhu projekta će biti razmotreni tamo gdje su resursi koje koristi ovaj projekat okolišno osjetljivi, ili u slučajevima gdje je niska cijena rada značajan faktor u konkurentnosti stavke koja se nabavlja.³ Procjena će također razmotriti potencijalna prekogranična i globalna pitanja kao što su uticaji otpadnih voda i emisija, povećanog korištenja ili kontaminacije međunarodnih plovih puteva, emisija stakleničkih plinova, pitanja ublažavanja i prilagođavanja na klimatske promjene i uticaja na ugrožene vrste i staništa.
8. Priroda detaljne analize i procjene (due diligence) će biti razmjerna rizicima i pitanjima. To će biti adekvatna, tačna i objektivna evaluacija i prezentacija pitanja, pripremljena od kvalificiranih i iskusnih osoba. Zavisno od potencijalnog značaja tih pitanja i uticaja, Banka može zahtijevati da neke detaljne analize i procjene (due diligence) budu provedene od strane nezavisnih eksperata. Za svaki projekt, Banka će se dogovoriti sa klijentom o prirodi tražene detaljne analize i procjene (due diligence).
9. Projekti kategorizirani od strane EBRD-a kao "A" će zahtijevati specijalne formalizirane i sudioničke procese procjene. Indikativna lista takvih projekata data je u Dodatku 1 ove Politike. Novi ("greenfiled") projekti ili projekti sa značajnim širenjem aktivnosti sa potencijalno značajnim i raznolikim negativnim okolišnim ili socijalnim uticajima, kao što su oni navedeni u Dodatku 1, će zahtijevati sveobuhvatnu okolišnu i/ili procjenu socijalnog uticaja da bi identificirali i procijenili potencijalne okolišne i socijalne uticaje u vezi sa predloženim projektom, da bi identificirali potencijalne mogućnosti poboljšanja i preporučili mjere koje su potrebne da bi se izbjegli negativni uticaji ili, ukoliko izbjegavanje nije moguće, da se svedu na minimum i ublaže. Ova procjena će uključivati istraživanje tehnički i finansijski izvodljivih alternativa za izvore takvih uticaja, i dokumentiranje razloga za izbor određenog predloženog postupka. Procjena okolišnog uticaja/Procjena socijalnog uticaja će ispunjavati provedbeni zahtjev 10 i bilo koje primjenjive zahtjeve domaćih zakona o Procjeni okolišnog uticaja i drugih relevantnih zakona.⁴ Pod izuzetnim okolnostima, može biti potrebna regionalna, sektorska ili strateška procjena. Projekti koji uključuju nedobrovoljno preseljenje ili uticaje na autohtono stanovništvo ili kulturno nasljeđe zahtijevaće procjenu u skladu sa PZ 5, 7 i 8 pored svih drugih okolišnih ili socijalnih detaljnih analiza i procjena (due diligence) koje se mogu zahtijevati.
10. Projekti kategorizirani kao "B" mogu zahtijevati niz različitih detaljnih analiza i procjena (due diligence), ovisno o prirodi, veličini i lokaciji projekta, kao i o karakteristikama potencijalnih okolišnih i socijalnih uticaja i rizika. Detaljna analiza i procjena (due diligence) treba identificirati i procijeniti sve potencijalne buduće uticaje u vezi s predloženim projektom, identificirati potencijalne mogućnosti za poboljšanje i

³ Vidi također provedbeni zahtjev 2 odlomak 20 i provedbeni zahtjev 6, odlomak 22.

⁴ Forma izvještavanja za Procjenu okolišnog uticaja/Procjenu socijalnog uticaja, koja je u skladu sa Direktivom EU za Procjenu okolišnog uticaja može se dobiti od EBRD-a. Projekti locirani u zemljama članicama EU su obavezni da se usklade sa Direktivom EU za Procjenu okolišnog uticaja i, gdje je to nužno, da pribave dozvolu.

preporučiti sve mjere koje su potrebne da se izbjegnu, ili gdje izbjegavanje nije moguće, da se svedu na minimum i ublaže negativni uticaji. Zavisno od potencijalnih okolišnih i socijalnih rizika, Banka može tražiti da postojeći objekti budu podložni reviziji da bi se procijenili okolišni i socijalni uticaji prošlih i tekućih operacija postojećih objekata. Svrha takvih revizija je da se identificiraju prošli ili prisutni problemi, sadašnji status poštovanja propisa, sistemi upravljanja i rezultati kao i potencijalni rizici, odgovornosti i mogućnosti u vezi sa ovim projektom. Mogu se također tražiti i drugi tipovi istraživanja, kao što su analize opasnosti ili procjene rizika. Fokus procjene, revizije ili drugog istraživanja može biti okolišni ili socijalni (npr. uticaji na radnu snagu, zdravlje i sigurnost na radu i uticaji na zajednice) ili kombinacija svih njih zavisno od prirode projekta. Svako istraživanje postojećih objekata mora se izvesti od strane specijalista koji su nezavisni od objekta koji se istražuje.

11. U slučajevima gdje klijent radi na više lokacija, a traži od EBRD-a generalno korporativno finansiranje, obrtni kapital ili dioničko ulaganje, procjena koja je data u paragrafima 4. do 10. možda neće biti dovoljna. U takvim slučajevima, koje će EBRD potvrditi za svaki pojedinačni projekt, klijent će angažirati kvalificiranog i iskusnog vanjskog specijalistu da izvrši korporativnu reviziju njihovog postojećeg sistema okolišnog i socijalnog upravljanja, i prošle i sadašnje rezultate u odnosu na EBRD-ove provedbene zahtjeve.

Revizija će:

- Procijeniti klijentovu sposobnost da upravlja i riješi sve relevantne socijalne i okolišne rizike i uticaje njegovog poslovanja i operacija, naročito pitanja identificirana u provedbenim zahtjevima (uključujući i ovaj provedbeni zahtjev);
- Procijeniti klijentovo poštovanje važećih zakona i propisa u jurisdikcijama u kojima ovaj projekt djeluje, a koji se odnose na okolišna i socijalna pitanja, uključujući i one zakone kojima se implementiraju obaveze zemlje domaćina po međunarodnom pravu;
- Identificirati glavne grupe zainteresiranih strana i trenutne aktivnosti na uključivanju zainteresiranih strana.

Tačan obim korporativne revizije će se dogovarati sa EBRD-om od slučaja do slučaja.

12. Projekti kategorizirani kao "C" sa minimalnim ili bez negativnog uticaja neće biti podložni daljoj okolišnoj i socijalnoj procjeni iza klasifikacije i neće biti potreban Okolišni i socijalni akcioni plan prema odlomcima 14-16 u donjem tekstu.
13. Kao dio procesa procjene, klijent će identifikovati i kontaktirati zainteresirane strane u skladu sa provedbenim zahtjevom 10.

Okolišni i socijalni akcioni plan

14. Uzimajući u obzir nalaze okolišne i socijalne procjene i rezultate konsultacija sa pogođenim zainteresiranim stranama, klijent će, u obliku Okolišnog i socijalnog akcionog plana, izraditi i implementirati program ublažavanja, mjera i aktivnosti za poboljšanje kvaliteta rada, kojima se rješavaju identificirana socijalna i okolišna pitanja, uticaji i mogućnosti. Mjere i akcije za ublažavanje će biti identificirane tako da svi relevantni stadiji projekta (tj. priprema gradnje, izgradnja, operacije, zatvaranje, stavljanje van pogona/vraćanje u prvobitno stanje) budu provedeni u skladu sa važećim zakonima i propisima i provedbenim zahtjevima ove Politike. Okolišni i socijalni akcioni plan bi trebao imati dugoročan fazni pristup, i trebao bi uzeti u obzir i očekivane buduće regulatorne zahtjeve. Okolišni i socijalni akcioni plan se mora koncentrirati na izbjegavanje uticaja, a u slučajevima u kojima to nije moguće, na mjere ublažavanja

15. Nivo detalja i kompleksnosti Okolišnog i socijalnog akcionog plana i prioritet identificiranih mjera i akcija će odražavati rizike, uticaje i mogućnosti projekta. Okolišni i socijalni akcioni plan će dokumentirati ključna okolišna i socijalna pitanja, akcije koje treba poduzeti za njihovo adekvatno rješavanje, kao i bilo kakve akcije koje treba da maksimalno povećaju okolišne i socijalne koristi, rokove i osobe/službe odgovorne za implementaciju i nadzor te procjenu relevantnih troškova. Klijent će informirati EBRD o tome na koji način će ovi troškovi biti plaćeni. Željeni rezultati će biti definirani u odnosu na polazne podatke utvrđene tokom procjene, kao mjerljiva ostvarenja do stepena do kojeg je to moguće, sa elementima kao što su indikatori rezultata, ciljevi ili kriteriji prihvatljivosti koji se mogu pratiti tokom definiranih vremenskih perioda. Tamo gdje su trenutne operacije u značajnoj mjeri u neskladu sa regulatornim zahtjevima i postojećim dozvolama, treba dogovoriti aktivnosti i dinamiku rješavanja tih neusklađenosti sa relevantnim kompetentnim vlastima. Prepoznajući dinamičnu prirodu procesa pripreme i implementacije projekta, Okolišni i socijalni akcioni plan će reagirati na promjene u projektnim okolnostima, nepredviđenim događajima, i rezultatima nadzora. Za projekte kategorije A, Banka može tokom procjene dogovoriti sa klijentom postupke upravljanja izmjenama, odnosno o načinima kako će se upravljati i izvještavati o predloženim izmjenama projekta ili nepredviđenim okolnostima.
16. U slučajevima gdje klijent radi na više lokacija, a traži od EBRD-a generalno korporativno finansiranje, obrtni kapital ili dioničko ulaganje, Okolišni i socijalni akcioni plan treba biti objedinjen u klijentov korporativni okolišni i socijalni sistem upravljanja. On će rješavati sva pitanja koja budu identificirana tokom korporativne revizije specificirajući mjere sa vremenskim rokovima za postizanje i održavanje usklađenosti sa provedbenim zahtjevima Banke u razumnom vremenskom roku.

Organizacioni kapacitet i angažman

17. Klijent će trebati da uspostavi, održi i po potrebi pojača organizacionu strukturu koja definira uloge, odgovornosti i organ vlasti koja treba da implementira Okolišni i socijalni akcioni plan i njemu pridruženi sistem upravljanja. Treba imenovati tačno određeno osoblje, uključujući predstavnika/predstavnike rukovodstva, sa jasnom

18. Klijent će osigurati da uposlenici sa direktnom odgovornošću za aktivnosti bitne za socijalne i okolišne rezultate projekta ili kompanije budu adekvatno kvalificirani i obučeni, kako bi imali znanje i sposobnosti koje su nužne za izvođenje njihovog posla. Obuka bi se također trebala pozabaviti specifičnim mjerama i akcijama koje se traže po primjenjivim provedbenim zahtjevima i Okolišnom i socijalnom akcionom planu (ukoliko takav postoji) i metodama potrebnim za izvođenje aktivnosti na kompetentan i efikasan način.

Upravljanje izvođačima

19. Provedbeni zahtjevi, uključujući sve specifične zahtjeve navedene u Okolišnom i socijalnom akcionom planu, primjenjivaće se na projekt bez obzira da li ga klijent direktno izvršava ili to čini preko izvođača ili podizvođača. Klijent je dužan da osigura da izvođači koji rade na projektnim lokacijama ispunjavaju te zahtjeve. Efikasno upravljanje izvođačima uključuje:
 - Procjenu okolišnih i socijalnih rizika povezanih sa ugovorima.
 - Uključivanje relevantnih odredbi provedbenih zahtjeva/Okolišnog i socijalnog akcionog plana u tendersku dokumentaciju, prema potrebi, i detaljno analiziranje sposobnosti potencijalnih izvođača da udovolje zahtjevima.
 - Obavezivati izvođače ugovorom da primjenjuju ove standarde i da uključe odgovarajuće pravne lijekove za nepridržavanje.
 - Osigurati da izvođači imaju znanje i vještine da izvode svoje projektne zadatke u skladu sa provedbenim zahtjevima i zahtjevima Okolišnog i socijalnog akcionog plana.
 - Nadziranje usklađenosti izvođača sa gore pomenutim zahtjevima.
 - U slučaju podizvođača, zahtijevati od izvođača da imaju slične aranžmane sa svojim podizvođačima.

Zahtjevi vezani za rad i radne uslove radnika koji nisu uposlenici klijenta dati su ukratko u provedbenom zahtjevu 2, paragraf 19.

Nadzor i revizija rezultata

20. Klijent će uspostaviti procedure kojima će nadzirati i mjeriti usklađenost sa okolišnim i socijalnim odredbama pravnih ugovora, uključujući efikasnu implementaciju Okolišnog i socijalnog akcionog plana i provedbenih zahtjeva, kao i poboljšanja koja se vremenom postignu u odnosu na polazne podatke utvrđene tokom procjene. Obim nadzora će biti primjeren rizicima i negativnim uticajima na okoliš i pogođene zajednice. Nadzor će obično uključivati bilježenje informacija radi praćenja rezultata i uspostavljanje relevantne operativne kontrole za verificiranje usklađenosti i napretka kao i odgovor relevantnih vlasti na izvještaje inspekcije i povratne informacije od strane zainteresiranih strana kao što su članovi zajednice. Pored toga, klijent može koristiti treće strane kao što su nezavisni stručnjaci, lokalne zajednice ili nevladine organizacije da bi dopunio ili verificirao vlastite informacije prikupljene kroz nadzor. Za projekte kategorije "A" od klijenta će se tražiti da angažira kvalificirane i iskusne specijaliste da provode periodične funkcije nadzora/revizije tokom cijelog trajanja angažmana Banke na projektu. Klijent će dokumentirati rezultate nadzora.

21. Rezultati nadzora trebaju biti korišteni za ispravljanje i poboljšanje operativnih rezultata. Slično tome, aktivnosti nadzora mogu biti prilagođene iskustvima i povratnim informacijama o rezultatima. Za vrijeme implementacije projekta, rezultati klijentovog samonadzora, vladini inspekcijski izvještaji, revizije/izvještaji treće strane ili nadzor od strane pozajmljivača mogu ukazati da su nužne promjene u Okolišnom i socijalnom akcionom planu. Na bazi rezultata nadzora, klijent će identificirati i iskazati sve neophodne korektivne i preventivne akcije u izmijenjenom i dopunjenom Okolišnom i socijalnom akcionom planu i/ili programu neutraliziranja štetnih učinaka koji će biti dostavljen Banci na odobrenje. Klijent će implementirati dogovorene korektivne i preventivne akcije i do kraja provesti ove akcije da bi osigurao njihovu efikasnost.
22. Više rukovodstvo u klijentovoj organizaciji bi trebalo primati redovne procjene rezultata okolišnog i socijalnog sistema upravljanja i/ili napretka u implementiranju Okolišnog i socijalnog akcionog plana, zasnovane na sistematskom prikupljanju i analizi podataka. Obim i učestalost takvog izvještavanja će ovisiti o prirodi i obimu aktivnosti koje su identificirane i preduzete u skladu sa klijentovim sistemom/programom upravljanja, Okolišnim i socijalnim akcionim planom i drugim primjenjivim zahtjevima projekta.
23. Klijenti će omogućiti EBRD-ovim okolišnim ili socijalnim specijalistima ili konsultantima koji djeluju u ime Banke monitoring posjete njihovim lokacijama. Učestalost i obim ovih posjeta će biti srazmjerni okolišnim i socijalnim rizicima projekta.
24. U sklopu svojih redovnih izvještavanja EBRD-a, klijenti će obezbijediti EBRD-u najnovije podatke o napretku u implementaciji svojih Okolišnih i socijalnih akcionih planova. Angažovanje zainteresiranih strana tokom implementacije projekta, uključujući eksterno izvještavanje o napretku u implementaciji Okolišnih i socijalnih akcionih planova, bit će preduzeto u skladu sa provedbenim zahtjevom 10.

Provedbeni zahtjev 2: Radna snaga i radni uslovi

Uvod

1. EBRD vjeruje da je za svaki posao radna snaga velika vrijednost i da dobro upravljanje ljudskim resursima i zdravi odnosi između radnika i rukovodstva zasnovani na poštovanju radničkih prava, uključujući slobodu udruživanja i pravo na kolektivno pregovaranje, predstavljaju ključne elemente održivosti preduzeća. Tretirajući radnike na fer način i obezbjeđujući im sigurne i zdrave radne uslove, klijenti mogu stvoriti određene koristi kao što su povećanje efikasnosti i produktivnosti njihovih operacija. Suprotno tome, ako se ne uspostave i ne razvijaju zdravi odnosi radnik/rukovodstvo, to može umanjiti zalaganje i otežati zadržavanje radnika, ugroziti projekat i naštetiti reputaciji klijenta.

Ciljevi

2. Putem svojih operacija, EBRD će nastojati podržati inicijative drugih institucija kao što su Međunarodna organizacija rada i EU na promoviranju načela pristojnih uslova rada. U najmanju ruku, klijentove politike, procedure i standardi koji se odnose na ljudske resurse će biti osmišljene tako da se:
 - Uspostavi i održi zdrav odnos između radnika i rukovodstva;
 - Promovira pravilno postupanje, nediskriminacija i jednake mogućnosti za radnike;
 - Promovira usaglašenost sa bilo kojim kolektivnim ugovorima u kojima je klijent ugovorna strana, domaćim zakonima o radu i zapošljavanju, i fundamentalnim principima i ključnim regulatornim standardima sadržanim u konvencijama Međunarodne organizacije rada koje su značajne za ovaj odnos¹;
 - Štiti i unapređuje zdravlje radnika, naročito tako što će se promovirati sigurni i zdravi uslovi rada.

Područje primjene

3. Banka će dogovoriti sa klijentom na koji način će se rješavati relevantne odredbe ovog provedbenog zahtjeva, kao dio ukupnog klijentovog okolišnog i socijalnog akcionog plana i/ili sistema upravljanja. Okolišna i socijalna procjena i zahtjevi uprave su izloženi u provedbenim zahtjevima 1. i 10.
4. U ovom provedbenom zahtjevu, termin “radnici” se odnosi na uposlenike klijenta. Primjenjivost provedbenog zahtjeva na radnike koji nisu uposlenici klijenta data je u paragrafu 19. Pitanja vezana za lanac snabdijevanja su obrađena u paragrafima 20 i 21.

¹ Konvencije Međunarodne organizacije rada 29. i 105. (prisilni rad i rad na ime otplate duga), 87. (sloboda udruživanja), 98. (pravo na kolektivno ugovaranje), 100. i 111. (diskriminacija), 138. (minimalna životna dob), 182. (najgore forme dječijeg rada).

Zahtjevi

Upravljanje radnicima

Politike ljudskih resursa

5. Klijent će usvojiti i/ili održavati politike ljudskih resursa koje su prikladne njegovoj veličini i radnoj snazi, čiji će pristup upravljanju radnom snagom biti u skladu sa zahtjevima ovog provedbenog zahtjeva. Ove politike moraju biti jasne, razumljive i dostupne radnicima.

Radni odnosi

6. Klijent će obrazložiti i saopštiti svim radnicima njihove radne uslove i uslove zapošljavanja, uključujući njihovo pravo na plate, radno vrijeme, aranžmane za prekovremeni rad i kompenzaciju za prekovremeni rad i sve beneficije (kao što je bolovanje, porodiljsko odsustvo za majku/oca, ili godišnji odmor).

Radni uslovi i uslovi zapošljavanja

Općenito

7. Projekti moraju zadovoljiti, u najmanju ruku, sljedeće:
 - domaće zakone o radu, socijalnoj sigurnosti i zdravlju i sigurnosti na radu i
 - principe i standarde sadržane u konvencijama Međunarodne organizacije rada² koji se odnose na:
 - a) Ukidanje dječijeg rada;
 - b) Ukidanje prisilnog rada;
 - c) Ukidanje diskriminacije pri zapošljavanju;
 - d) Slobodu udruživanja i kolektivnog ugovaranja.

Dječiji rad

8. Klijent će se pridržavati svih relevantnih odredbi domaćih zakona koji se odnose na upošljavanje maloljetnih osoba. U svakom slučaju, klijent neće upošljavati djecu na način koji je ekonomski iskorištavajući ili bi mogao biti opasan ili bi ometao obrazovanje djeteta ili bio štetan za dječije zdravlje ili fizički, mentalni, duševni, moralni ili društveni razvoj. Mladi ljudi mlađi od 18 godina neće biti zaposleni na opasnim poslovima i sav rad osoba u dobi ispod 18 godina bit će podložan odgovarajućoj procjeni rizika.

Prisilni rad

9. Klijent neće primjenjivati prisilni rad, koji obuhvata bilo kakav rad ili usluge koje se ne obavljaju dobrovoljno, a koje se traže od pojedinca pod prijetnjom sile ili kazne. Ovo pokriva sve vrste nedobrovoljnog ili prisilnog rada, kao što su nadničenje, rad na ime otplate duga ili slični ugovorni aranžmani rada.

² Konvencije Međunarodne organizacije rada (ILO) 29 i 105 (prisilni rad i rad na ime otplate duga), 87 (sloboda udruživanja), 98 (pravo na kolektivno ugovaranje), 100 i 111 (diskriminacija), 138 (minimalna životna dob) 182 (najgore forme dječijeg rada).

Nediskriminacija i jednake mogućnosti

10. Projekti će se pridržavati svih zahtjeva EU o nediskriminaciji u vezi sa zapošljavanjem. Posebno, klijent:

- neće donositi odluke o zapošljavanju na osnovu ličnih karakteristika kao što su spol, rasa, nacionalnost, etničko porijeklo, vjera ili vjerovanje, invaliditet, dob ili seksualna orijentacija, koje nisu nerazdvojivo vezane sa zahtjevima za posao.
- će bazirati radni odnos na principu jednakih mogućnosti i ravnopravnog tretmana i neće vršiti diskriminaciju u pogledu bilo kakvih aspekata radnih odnosa, uključujući angažiranje i zapošljavanje, naknade (uključujući plate i beneficije), radne uslove i uslove zapošljavanja, pristup obuci, unapređenje, prekid zaposlenja ili penzionisanje, i disciplinu.

Specijalne mjere zaštite ili pomoći, kojima treba da se otkloni ranija diskriminacija ili da se promoviraju lokalne mogućnosti zapošljavanja ili izbor za određeni posao zasnovan na pripadajućim zahtjevima posla i koje su u skladu sa domaćim zakonom, neće biti smatrani diskriminacijom.

Radničke organizacije

11. Klijent neće obeshrabrivati radnike od formiranja ili pridruživanja radničkim organizacijama po njihovom izboru ili od kolektivnog pregovaranja i neće diskriminirati ili se osvećivati radnicima koji učestvuju ili traže da učestvuju u takvim organizacijama ili kolektivno pregovaraju. U skladu sa domaćim propisima, klijent će saradivati sa takvim radničkim organizacijama i blagovremeno im pružiti svrsishodne informacije koje su im potrebne za pregovaranje. Gdje domaći propisi značajno ograničavaju uspostavljanje ili funkcioniranje radničkih organizacija, klijent će obezbijediti sredstva za radnike da izraze svoje pritužbe i zaštite svoja prava u pogledu radnih uslova i uslova zapošljavanja. Ova sredstva ne smiju biti pod uticajem ili kontrolom klijenta.

Plate, beneficije i uslovi rada

12. Ponuđene plate, beneficije i uslovi rada treba općenito da budu uporedive sa onima koje nude odgovarajući poslodavci na relevantnom području te zemlje/regije i sektora u pitanju. Gdje je klijent ugovorna strana u ugovoru o kolektivnom pregovaranju ili je na neki drugi način obavezan tim ugovorom, takav ugovor se mora poštovati.

Zdravlje i sigurnost na radu

13. Klijent će obezbijediti radnicima siguran i zdrav radni okoliš, uzimajući u obzir rizike svojstvene svom sektoru i specifične klase rizika u klijentovim radnim oblastima, uključujući fizičke, hemijske, biološke i radiološke opasnosti. Klijent će preduzeti korake da spriječi nezgode, ozljede i bolesti koje nastaju iz, ili u vezi sa, ili se dešavaju u toku rada, putem:

- Identificiranja i svođenja na minimum, u mjeri u kojoj je to razumno izvodivo, uzroka potencijalnih opasnosti po radnike;
- Obezbeđivanja preventivnih i zaštitnih mjera, uključujući izmjenu, zamjenu ili otklanjanje opasnih okolnosti ili supstanci;
- Osiguranja odgovarajuće opreme za svođenje rizika na minimum, i zahtijevanja i provođenja njenog korištenja;
- Obuke radnika i osiguranja odgovarajućih poticaja za radnike da koriste i poštuju procedure za zaštitu zdravlja i sigurnosti i zaštitnu opremu;
- Dokumentiranja i izvještavanja o nesrećama na radu, bolestima i incidentima, i

- Prevencije izvanrednih situacija, organizacije pripravnosti i reagiranja na takve situacije.
14. Projekti će raditi u skladu sa relevantnim EU zahtjevima za zdravlje i sigurnost na radu, a gdje takvi zahtjevi ne postoje, sa relevantnim smjernicama IFC-a za zdravlje i sigurnost na radu.
 15. Da bi ispunio gore navedene zahtjeve, klijent će održavati sistem upravljanja zdravljem i zaštitom na radu koji odgovara veličini i prirodi njegovog posla i koji je u skladu sa dobrom međunarodnom praksom.³
 16. Kada klijent osigurava smještaj za radnike, takav smještaj mora biti primjeren lokaciji i biti čist, siguran i, u najmanju ruku, zadovoljavati osnovne potrebe radnika. Naročito, osiguranje smještaja će biti u skladu sa domaćim zakonodavstvom i međunarodnom dobrom praksom u odnosu, ali bez ograničenja, na sljedeće: praksu naplate smještaja; obezbjeđivanje minimalne veličine prostora za svakog radnika; obezbjeđivanje sanitarija, pogodnosti pranja i kuhanja i vode za piće; lokaciju smještaja u odnosu na radno mjesto; sve zdravstvene, protivpožarne ili druge rizike ili poremećaje i lokalne objekte; obezbjeđivanje prve pomoći i medicinskih ustanova; i grijanja i ventilacije. Sloboda kretanja radnika u i iz smještaja obezbijedenog od poslodavca ne smije biti protivpropisno ograničena.

Smanjenje broja zaposlenih

17. Ako klijent predviđa kolektivna otpuštanja kao što je definirano u članu 1. Direktive EU 98/59, klijent će pripremiti plan ublažavanja nepovoljnog uticaja smanjenja broja zaposlenih, u skladu sa domaćim zakonom i dobrom industrijskom praksom, zasnovano na principima nediskriminacije i konsultacija. Ne dovodeći u pitanje strožije odredbe domaćeg zakona, takve konsultacije će uključivati razumno obavještenje o promjenama u broju zaposlenih upućeno predstavnicima radnika i gdje je to odgovarajuće, relevantnim javnim vlastima, tako da se ovaj plan smanjenja broja zaposlenih može zajednički ispitati kako bi se smanjili negativni učinci gubitka zaposlenja po radnike. Ishod ovih konsultacija će se uključiti u konačni plan smanjenja broja zaposlenih.

Mehanizam za rješavanje pritužbi

18. Klijent će obezbijediti mehanizam za rješavanje pritužbi da radnici (i njihove organizacije, gdje one postoje) mogu izraziti razumne probleme koji se tiču radnog mjesta. Klijent će informirati radnike o mehanizmu za rješavanje pritužbi u vrijeme zapošljavanja i učiniti ga lako dostupnim. Ovaj mehanizam treba uključiti odgovarajući nivo rukovodstva i promptno rješavati probleme, koristeći razumljivi i transparentni proces koji omogućava davanje povratnih informacija onima kojih se to tiče bez ikakve kazne. Ovaj mehanizam ne bi trebao ograničiti pristup drugim sudskim ili administrativnim sredstvima pravne zaštite koja mogu biti raspoloživa u skladu sa zakonom ili kroz postojeće arbitražne postupke, niti biti zamjena za mehanizme za rješavanje pritužbi obezbijedene kroz kolektivne ugovore.

Radnici koji nisu uposlenici klijenta

19. U slučaju radnika koji nisu uposlenici klijenta ali su angažovani od strane klijenta putem izvođača ili drugih posrednika da rade na projektnim lokacijama ili da direktno rade na osnovnim funkcijama projekta, klijent će: (i) se uvjeriti da ovi izvođači ili posrednici

³ Kao što su smjernice Međunarodne organizacije rada za zdravlje i sigurnost na radu 2001 ili OHSAS 18001. Sistemi upravljanja moraju uključiti odgovarajuće šeme poticaja i kazni da bi promovirali dobre prakse za zdravlje i sigurnost na radu.

predstavljaju preduzeća sa reputacijom i da su legitimna preduzeća; i (ii) zahtijevati da oni primjene odredbe iz paragrafa 6. do 16. i 18. iz gornjeg teksta. Kada klijent direktno angažira radnike koji nisu njegovi uposlenici, klijent će primijeniti zahtjeve paragrafa 6. do 16. i 18. iz gornjeg teksta.

Lanac snabdijevanja

20. Tamo gdje je niska cijena rada materijalan faktor u konkurentnosti stavke koja se nabavlja, bit će razmotreni negativni uticaji u vezi sa lancem snabdijevanja. U takvim okolnostima, klijent će preduzeti razumne korake da se raspita o korištenju dječijeg rada i prisilnog rada⁴ u svom lancu snabdijevanja u odnosu na robu i materijale koji su potrebni za osnovnu svrhu projekta.

21. Ukoliko klijent sazna da su dječiji rad ili prisilni rad, koji su u suprotnosti sa standardima Međunarodne organizacije rada, očigledno prisutni u lancu snabdijevanja, pri čemu roba ili materijali bitno doprinose ključnim funkcijama aktivnosti finansiranih od strane EBRD-a, klijent će preduzeti sve razumne korake da ovo riješi u skladu sa sljedećim zahtjevima:
 - (a) U vezi sa dječijim radom, klijent će nastavljati dobavljati takvu robu ili materijale samo ukoliko je primio zadovoljavajuće potvrde ili dokaze da dobavljač, u skladu sa dobrom međunarodnom praksom, implementira program eliminiranja takve prakse u razumnom vremenskom roku. Klijent će redovno izvještavati EBRD o napredovanju implementacije takvog programa.
 - (b) U vezi sa prisilnim radom, klijent će nastaviti da nabavlja takve robe ili materijale samo nakon što primi zadovoljavajuće potvrde ili dokaze da je dobavljač preduzeo odgovarajuće korake da eliminira uslove koji čine prisilni rad.

⁴ Kao što je definirano konvencijama Međunarodne organizacije rada 138, 182, 29, 105

Provedbeni zahtjev 3: Sprečavanje i ublažavanje zagađivanja

Uvod

1. EBRD je svjesna da je održivi razvoj fundamentalni aspekt zdravog poslovnog upravljanja i da su postizanje ekonomskog rasta i zdravog okoliša nerazdvojno povezani. Sprečavanje i ublažavanje zagađenja su ključni elementi programa održivog razvoja, te projekti koje EBRD finansira moraju udovoljiti dobroj međunarodnoj praksi u ovom pogledu. Uticaji i pitanja povezana sa aktivnostima zagađivanja moraju biti razmotrena u svim ekonomskim aktivnostima, počevši od zagađivača i emisija na nivou postrojenja, do uticaja na regionalnom i globalnom nivou tamo gdje je to primjereno.
2. Kao potpisnik Evropskih principa za okoliš, EBRD je opredijeljena da:
 - Podržava, kroz aktivnosti koje finansira, načelo predostrožnosti, načelo sprečavanja, načelo da okolišna šteta mora na prvom mjestu biti otklonjena na izvoru, i načelo da zagađivač plaća (troškove koje je prouzročio).
 - Zahtijeva usklađenost sa relevantnim okolišnim standardima EU, naročito onim koji se odnose na industrijsku proizvodnju, upravljanje vodama i otpadom, zagađivanje vazduha i tla, zdravlje i sigurnost na radu¹, zaštitu prirode,² gdje oni mogu biti primjenjeni na projektnom nivou (u daljem tekstu: “okolišni zahtjevi EU”).³

Ciljevi

3. Ciljevi ovog provedbenog zahtjeva (PZ) su:
 - Da izbjegne ili, gdje izbjegavanje nije moguće, svede na najmanju mjeru štetne uticaje na ljudsko zdravlje i okoliš putem izbjegavanja ili svođenja na najmanju mjeru zagađenja koje direktno nastaje iz projekata;
 - Da pomogne klijentima da identificiraju mogućnosti koje projekti nude za unapređenje efikasnosti energije i resursa i smanjivanje otpada;
 - Da promovira smanjivanje ispuštanje stakleničkih plinova povezanih s projektom.

Područje primjene

4. Banka će se dogovoriti sa klijentom kako će se rješavati relevantni standardi iz ovog provedbenog zahtjeva i kako će njima biti upravljano, kao dio klijentovog ukupnog okolišnog i socijalnog akcionog plana i/ili sistema upravljanja. Okolišna i socijalna procjena i uslovi za upravljanje dati su u glavnim crtama u provedbenom zahtjevu 1 i 10.

¹ Zdravlje i sigurnost na radu su obrađeni u provedbenom zahtjevu 2.

² Očuvanje biološke raznovrsnosti je obrađeno u provedbenom zahtjevu 6.

³ U svrhu ove Politike i provedbenih zahtjeva, okolišni standardi Evropske unije mogu se primijeniti na projektnom nivou gdje sâm legislativni dokument EU-a sadrži jasne kvantitativne ili kvalitativne zahtjeve koji su primjenjivi na nivou postrojenja (nasuprot, npr. ambijentalnom nivou).

Zahtjevi

Općenito

5. U skladu sa paragrafom 6. u donjem tekstu, projekti će biti osmišljeni na takav način da zadovolje relevantne okolišne zahtjeve EU-a, kao i važeće domaće propise, i njima će biti upravljano u skladu sa ovim propisima i zahtjevima.
6. Opće je poznato da su okolišni zahtjevi EU-a za sprečavanje zagađenosti i mjere ublažavanja zasnovani na najboljim dostupnim tehnikama, bez propisivanja korištenja bilo koje tehnike ili specifične tehnologije, ali uzimajući u obzir tehničke karakteristike datog postrojenja, njegovu geografsku lokaciju i lokalne okolišne uslove kako bi se osigurao visok nivo zaštite okoliša kao cjeline. Odredbe Okolišnog i socijalnog akcionog plana za postizanje saglasnosti sa ovim zahtjevima moraju uzeti u obzir sve vremenske okvire dogovorene na nivou zemlje kako bi se postigla usklađenost sa legislativom EU-a (npr. u zemljama kandidatima za članstvo u EU). Za projekte u zemljama koje nisu članice EU, zemljama kandidatima ili potencijalnim kandidatima, vremenski okvir postavljen u Okolišnom i socijalnom akcionom planu za postizanje saglasnosti sa okolišnim zahtjevima EU-a mora biti u skladu sa svim bilateralnim sporazumima ili akcionim planovima o kojima se EU dogovori sa relevantnom zemljom, ali mogu uzeti u obzir troškove primjene i lokalne uslove koji prevladavaju.
7. Tamo gdje okolišni zahtjevi EU-a ne postoje, klijent će primjenjivati druge dobre međunarodne prakse kao što su okolišne, zdravstvene i sigurnosne smjernice grupacije Svjetske banke. U takvim slučajevima, Banka će dogovarati sa klijentom primjenjive zahtjeve za svaki projekt pojedinačno.
8. Kada se propisi zemlje domaćina razlikuju od nivoa i mjera predstavljenih u okolišnim zahtjevima EU-a ili zahtjevima dogovorenim u skladu sa paragrafom 7, od projekata će se očekivati da poštuju zahtjeve koji su strožiji.
9. Za svaki projekat, Banka će identificirati i dogovoriti se sa klijentom o relevantnim primjenjivim okolišnim zahtjevima i smjernicama.

Sprečavanje zagađenja, očuvanje resursa i energetska efikasnost

10. Tokom dizajniranja, izgradnje, rada i zatvaranja projekta (radni vijek projekta), klijent će razmotriti tehničke karakteristike postrojenja, njihovu geografsku lokaciju i lokalne/ambijentalne okolišne uslove i primijeniti tehnologije i prakse (tehnikе) za sprečavanje zagađenja koji su najbolji za izbjegavanje ili, gdje izbjegavanje nije moguće, za svodenje na minimum ili smanjivanje štetnih uticaja na ljudsko zdravlje i okoliš, a da pritom ostane tehnički i finansijski izvediv i ekonomičan.
11. Klijent će izbjegavati ispuštanje zagađivača ili, gdje to nije moguće, smanjiti na minimum ili kontrolirati njihovo ispuštanje. Ovo se odnosi na ispuštanje zagađivača usljed rutinskih, nerutinskih ili nesretnih okolnosti sa mogućim lokalnim, regionalnim ili prekograničnim uticajima. Pored toga, klijent treba ispitati i uključiti u svoje operacije mjere energetske efikasnosti i mjere za očuvanje vode i drugih resursa koje su u skladu sa principima čišće proizvodnje.

Otpad⁴

12. Klijent će izbjegavati ili svesti na minimum stvaranje opasnih i bezopasnih otpadnih materijala i smanjiti njihovu štetnost koliko god je to moguće. Gdje stvaranje otpada ne može biti izbjegnuto, ali je svedeno na minimum, klijent će ponovo koristiti, reciklirati ili rekuperirati otpad ili ga koristiti kao izvor energije; gdje se otpad ne može vratiti u prvobitno stanje ili ponovo iskoristiti, klijent će ga obraditi, uništiti ili će ga odložiti na način koji je zdrav po okoliš. Ukoliko se stvoreni otpad smatra opasnim, klijent će istražiti komercijalne alternative za odlaganje koje će biti zdravo za okoliš, uzimajući u obzir ograničenja koja su primjenjiva za njegov prekogranični promet. Kada se odlaganje otpada vrši od strane trećih lica, klijent će koristiti kao izvođače legitimne i ugledne firme koje su licencirane od strane nadležnih regulatornih agencija.

Sigurno korištenje i upravljanje opasnim supstancama i materijalima

13. Klijent će nastojati da izbjegne, reducira ili eliminira korištenje opasnih supstanci i materijala, i razmotriti korištenje manje opasnih zamjena za takve supstance i materijale kako bi zaštitio ljudsko zdravlje i okoliš od njihovih potencijalno štetnih djelovanja. Gdje izbjegavanje nije moguće, klijent će razmotriti sigurnost njihovog korištenja i primijeniti odgovarajuće mjere za upravljanje rizicima kako bi sveo na minimum ili kontrolirao ispuštanje takvih supstanci i materijala u vazduh, vodu i/ili zemljište, koje rezultira iz njihove proizvodnje, transporta, rukovanja, skladištenja, korištenja i odlaganja koji su u vezi sa projektnim aktivnostima. Klijent će izbjegavati proizvodnju, trgovinu i korištenje opasnih supstanci i materijala koji podliježu međunarodnim zabranama ili postupnom ukidanju zbog svoje visoke toksičnosti za žive organizme, nerazgradivosti u okolišu, mogućnosti bioakumulacije, ili potencijala za oštećivanje ozonskog omotača.

Pripravnost i reagiranje u vanrednim okolnostima

14. Klijent će biti spreman da reagira procesuiranjem uznemirujućih, slučajnih i vanrednih situacija na način koji je prikladan za operativne rizike i potrebu da se spriječe njihove potencijalne negativne posljedice. Klijent će primijeniti standarde iz paragrafa 18-22 provedbenog zahtjeva 4 da bi identificirao opasnost od velike nesreće, spriječio velike nesreće i ograničio njihove posljedice po ljude i okoliš, s namjerom da osigura visoke nivoe zaštite na dosljedan i učinkovit način.

Industrijska proizvodnja

15. Klijent će uspostaviti procese kojima će osigurati da sve emisije, otpadne vode i otpadi budu popisani i kontinuirano praćeni. Klijenti od kojih se traži da izvijeste Evropski registar ispuštanja i prenosa zagađivača (E-PRTR)⁵ o ispuštanjima zagađivača vezanih za projekat također će izvijestiti EBRD o tim podacima.

⁴ U svrhu ovog PZ, otpad se definira kao heterogena mješavina gasovitih, tečnih i/ili čvrstih supstanci/materijala koji trebaju biti obrađeni koristeći adekvatne fizičke, hemijske i/ili biološke procese prije njihovog sigurnog odlaganja u okoliš.

⁵ Kompanije locirane u EU i zemljama kandidatima za EU, koje ispuštaju zagađivače u vazduh, vodu i/ili zemlju iznad specificiranih granica dužne su da nadgledaju i izvještavaju o oslobođenim količinama E-PRTR. E-PRTR je usvojen Propisom 166/2006 EU, i naslijedit će sadašnji Evropski registar emisije zagađivača. (<http://eper.ec.europa.eu/eper>)

Pitanja ambijenta

16. Da bi riješio negativne učinke projekta na postojeće uslove ambijenta, klijent će: (i) razmotriti niz faktora, uključujući konačni asimilativni kapacitet okoliša, postojeće i buduće korištenje zemljišta, postojeće ambijentalne uslove, blizinu projekta ekološki osjetljivim ili zaštićenim oblastima, i potencijal za kumulativne uticaje sa neizvjesnim i nepopravljivim posljedicama; i (ii) promovirati strategije koje izbjegavaju ili, gdje izbjegavanje nije izvodivo, svode na minimum ili smanjuju ispuštanje zagađivača, uključujući strategije koje doprinose poboljšanju ambijentalnih uslova kada projekt ima potencijal da predstavlja značajan izvor emisija u već degradiranoj oblasti. Ove strategije uključuju, ali se ne ograničavaju na, ocjenu alternativnih projektnih lokacija i smanjenja emisija.

Ispuštanje stakleničkih plinova

17. Klijent će promovirati smanjivanje emisija stakleničkih plinova koji su vezani za projekt, na način koji je prikladan prirodi i razmjerama projektnih operacija i uticaja.
18. Tokom izrade projekata od kojih se očekuje da proizvode ili koji trenutno proizvode značajne količine stakleničkih plinova,⁶ klijent će osigurati i prikazati podatke neophodne kako za procjenu osnovnih podataka o (pred-investicionoj) emisiji stakleničkih plinova tako i za ocjenu emisije stakleničkih plinova nakon implementacije. Smjernice o potrebnim podacima treba tražiti od Banke. Procjena stakleničkih plinova će obuhvatiti direktne emisije iz postrojenja u vlasništvu ili pod nadzorom unutar fizičke granice projekta, skupa sa onim iz vanjskih operacija od kojih projekt zavisi, uključujući indirektno emisije povezane sa proizvodnjom struje za projekt, koja se vrši na drugoj lokaciji. Smjernice o definiciji granica projekta također treba tražiti od Banke.⁷ Mjerenje i praćenje parametara potrebnih za ocjenu emisije stakleničkih plinova⁸ vršit će se godišnje tokom trajanja projekta.
19. Pored toga, klijent će procijeniti tehnički i finansijski održive i ekonomične opcije za smanjenje ugljikovog intenziteta za vrijeme dizajniranja i izvršenja projekta, i tragati za odgovarajućim opcijama.

Korištenje i upravljanje pesticidima

20. Za potrebe upravljanja štetočinama, klijent će utvrditi i implementirati program integralnog upravljanja pesticidima (IPM) i/ili prenosnicima (IVM). Klijentov program integralnog upravljanja pesticidima (IPM) i prenosnicima (IVM) će podrazumijevati koordinirano korištenje informacija o štetočinama i okolišu zajedno sa dostupnim metodama kontrole štetočina, uključujući prakse uobičajene u određenoj kulturi, biološka, genetička i, kao krajnje rješenje, hemijska sredstva kako bi se spriječili neprihvatljivi nivoi šteta koje nanose štetočine. Kada upravljanje štetočinama uključuje korištenje pesticida, klijent će se truditi

⁶ Značaj doprinosa projekta emisijama stakleničkih plinova varira ovisno o industrijskim sektorima. Smjernice o količinama emisije stakleničkih plinova povezanih sa projektima u različitim sektorima date su u *EBRD-ovoj Metodologiji za procjenu emisija stakleničkih plinova – Smjernice za konsultante koji rade na projektima finansiranim od strane EBRD-a (GN0)*. Za ovaj provedbeni zahtjev prag značaja je generalno ekvivalent 100.000 tona CO₂ godišnje za zbirne emisije direktnih izvora i indirektnih izvora povezanih sa kupljenom strujom za vlastitu potrošnju. Međutim, i niži prag emisija može biti prikladan kada projekat ima za cilj da dovede do velikih poboljšanja u efikasnosti proizvodnje. Klijenti se potiču da u takvim slučajevima konsultiraju Banku o tome da li će se tražiti pribavljanje podataka za procjenu stakleničkih plinova.

⁷ Date su smjernice o zahtjevima za podatke odnosno definicija projektnih granica u *Protokolima Banke o reviziji i procjeni okoliša i EBRD-ovoj Metodologiji za procjenu emisije stakleničkih plinova – Smjernice za konsultante koji rade na projektima finansiranim od strane EBRD-a (GN1)*.

⁸ Naprimjer, količine potrošnje goriva ili električne energije.

da smanji uticaj pesticida na ljudsko zdravlje i okoliš i, općenito, da postigne održiviju upotrebu pesticida kao i značajno ukupno smanjenje rizika i upotrebe pesticida koje će biti u skladu sa neophodnom zaštitom usjeva. Održivo korištenje pesticida uključuje:

- Svođenje upotrebe pesticida na minimum ili, ukoliko je moguće, uklanjanje pesticida iz upotrebe, čime će se smanjiti na minimum opasnosti i rizici po zdravlje i okoliš od upotrebe pesticida,
- Smanjivanje nivoa štetnih aktivnih supstanci time što će se najopasnije supstance zamijeniti sigurnijim alternativama (uključuju nehemijske),
- Odabiranje pesticida sa niskom toksičnošću po ljude, koji su poznati po učinkovitosti protiv ciljanih vrsta, a imaju minimalne učinke na vrste koji nisu ciljane i na okoliš,
- Korištenje poljoprivredne proizvodnje koja zahtijeva nizak unos pesticida ili se obavlja bez pesticida,
- Smanjivanje na minimum štete po prirodne neprijatelje i sprečavanje razvijanja otpornosti štetočina (na pesticide).

21. Klijent će rukovati, skladištiti, primjenjivati i odlagati pesticide u skladu sa dobrim međunarodnim industrijskim praksama kao što je Međunarodni kodeks ponašanja pri distribuciji i korištenju pesticida Organizacije za hranu i poljoprivredu.

22. Klijent neće koristiti proizvode koje je Svjetska zdravstvena organizacija u svojoj Preporučenoj klasifikaciji pesticida prema rizičnosti svrstala u klase 1a (izuzetno opasno) i 1b (veoma opasno); ili Klasu II (srednje opasno), ukoliko zemlja domaćin projekta nema ograničenja za distribuciju i korištenje ovih hemikalija, ili ukoliko postoji vjerovatnoća da će biti dostupne osoblju bez prethodne obuke, opreme i postrojenja za njihovo rukovanje, skladištenje, primjenu i odlaganje tih proizvoda na ispravan način.

Provedbeni zahtjev 4: Zdravlje, sigurnost i zaštita zajednice

Uvod

1. EBRD je svjesna da projektne aktivnosti, oprema i infrastruktura često donose koristi zajednicama uključujući zapošljavanje, usluge i mogućnosti za ekonomski razvoj. Međutim, projekti također mogu povećati mogućnost da zajednica bude izložena rizicima i uticajima koji nastaju iz privremenih ili trajnih promjena u stanovništvu; transporta sirovih i gotovih materijala; izgradnje, operacija i prestanka operacija; nesretnih slučajeva, grešaka u izradi, i ispuštanju opasnih materijala.
2. Zajednice mogu također biti pogođene uticajima na njihove prirodne resurse, izloženošću bolestima, i prisutnošću zaštitarske službe. Uzimajući u obzir ulogu javnih vlasti na promoviranju zdravlja, sigurnosti i zaštite stanovništva, ovaj provedbeni zahtjev obuhvata odgovornost klijenta za identificiranje, izbjegavanje ili svodenje na minimum rizika i negativnih učinaka na zdravlje, sigurnost i zaštitu zajednice, koji se mogu pojaviti u projektnim aktivnostima.
3. Nivo rizika i uticaja opisan u ovom provedbenom zahtjevu može biti veći u projektima lociranim u konfliktnim ili post-konfliktnim područjima, ili u područjima koja su podložna značajnim prirodnim pojavama ili pojavama izazvanim ljudskim djelovanjima, (npr. seizmički događaji, poplave).

Ciljevi

4. Ciljevi ovog provedbenog zahtjeva su:
 - Da se izbjegnu ili svedu na minimum rizici i uticaji na zdravlje i sigurnost lokalne zajednice tokom trajanja projekta kako od rutinskih tako i od nerutinskih okolnosti;
 - Osigurati da zaštita osoblja i imovine povezanih sa projektom bude obavljena na legitiman način koji izbjegava ili svodi na minimum rizike po sigurnost i zaštitu zajednice.

Područje primjene

5. Primjenjivost ovog provedbenog zahtjeva određuje Banka tokom procesa okolišne i socijalne procjene. Ukoliko je primjenjivo, Banka će dogovoriti sa klijentom na koji način treba rješavati i upravljati zahtjevima iz ovog provedbenog zahtjeva kao dijelom klijentovog ukupnog Okolišnog i socijalnog akcionog plana i/ili sistema upravljanja. Okolišna i socijalna procjena i uslovi za upravljanje dati su u provedbenim zahtjevima 1. i 10.
6. Ovaj provedbeni zahtjev se bavi potencijalnim rizicima i uticajima na zajednicu pogođenu projektnim aktivnostima, uključujući izgradnju, početak rada, operacije i završetak rada. Primjećeno je da potencijalni uticaji mogu varirati od faze do faze projekta. Standardi za sigurnost i zdravlje na radu mogu se naći u provedbenom zahtjevu 2; detaljni zahtjevi za sprečavanje uticaja zagađenosti na ljudsko zdravlje i okoliš mogu se naći u provedbenom zahtjevu 3.

Zahtjevi

Zahtjevi u vezi sa sigurnošću i zdravljem zajednice

Opšti zahtjevi

7. Klijent će identificirati i procijeniti rizike i potencijalne uticaje na zdravlje i sigurnost pogođene zajednice tokom dizajniranja, izgradnje, rada i prestanka projekta i uspostaviti će preventivne mjere i planove za njihovo rješavanje na način koji je proporcionalan identificiranim rizicima i uticajima. Ove mjere će dati prednost prevenciji ili izbjegavanju rizika i uticaja nad njihovim smanjivanjem na minimum i reduciranjem.
8. Gdje projekt ili stadij projekta predstavlja bitne rizike ili potencijalne negativne uticaje na zdravlje i sigurnost pogođenih zajednica, klijent će objaviti relevantne informacije vezane za projekat da bi pomogao pogođenim zajednicama i relevantnim vladinim agencijama da razumiju ove rizike i potencijalne uticaje kao i klijentove predložene mjere za sprečavanje, ublažavanje i reagiranje u hitnim situacijama, zavisno od situacije. Klijent će se konsultirati sa pogođenim zajednicama i relevantnim vladinim agencijama o predloženim mjerama prije nego što one budu finalizirane i uzet će u obzir njihove zabrinutosti i komentare. Klijent će ove mjere redovno revidirati i kontinuirano saradivati sa pogođenim zajednicama i agencijama, informirajući ih o statusu implementacije planova i obaveza, rezultata, te diskutujući sa njima o bilo kojim bitnim promjenama koje su potrebne ovim planovima, prije nego što ove promjene nastupe. Objavljene informacije mogu se rezimirati (održavajući dovoljan nivo detalja koji omogućuje zainteresiranim stranama da u potpunosti razumiju rizike, moguće uticaje i mjere koje treba preduzeti) i/ili redigirati da bi se uklonile povjerljive informacije.
9. Klijent će izvještavati EBRD o rizicima, potencijalnim uticajima ili koristima od projekta i implementaciji svih akcionih planova redovno (npr. godišnje) i, kao dio svog izvještavanja zainteresiranim stranama u skladu sa provedbenim zahtjevom 10, pogođenoj zajednici (pogođenim zajednicama).

Sigurnost infrastrukture i opreme

10. Klijent će projektovati, izgraditi, pustiti u pogon i zatvoriti konstrukcijske elemente ili komponente projekta u skladu sa dobrom međunarodnom industrijskom praksom, i obratiti naročitu pažnju na potencijalnu izloženost prirodnim opasnostima, naročito gdje su konstrukcijski elementi dostupni članovima pogođene zajednice ili gdje bi njihov kvar mogao rezultirati direktnom ili indirektnom štetom po zajednicu. Konstrukcijski elementi će biti projektovani i konstruirani od strane kvalificiranih i iskusnih profesionalaca, i certificirani i odobreni od strane nadležnih vlasti ili profesionalaca.
11. Kada su konstrukcijski elementi ili komponente, kao što su brane, industrijski zaštitni nasipi ili odlagališta pepela, locirani na visoko rizičnim lokacijama i njihov kvar ili neispravno funkcioniranje mogu ugroziti sigurnost zajednica, klijent će angažirati jednog ili više kvalificiranih stručnjaka sa odgovarajućim i priznatim iskustvom u sličnim projektima, koji su odvojeni od onih odgovornih za projektovanje i izgradnju, da provedu reviziju u što ranijoj fazi razvoja projekta i kao i tokom projektog dizajniranja, izgradnje i puštanja u pogon. Za projekte koji uključuju korištenje mobilne opreme na javnim putevima i drugim vrstama infrastrukture, klijent će nastojati da spriječi pojavu incidenata ili nesreća koji su vezani za rad takve opreme.

Zaštita od opasnih materijala

12. Klijent će spriječiti ili svesti na minimum mogućnost izlaganja zajednice opasnim materijalima koje projekt može ispuštati. Gdje postoji mogućnost da zajednica (uključujući radnike i njihove porodice) bude izložena opasnostima, naročito onima koje mogu ugrožavati život, klijent će se posebno pobrinuti da izbjegne ili svede na minimum njihovu izloženost izmjenjujući, zamjenjujući ili uklanjajući uslove ili supstance koje su uzročnici opasnosti.
13. Gdje su opasni materijali dio postojeće projektne infrastrukture ili komponenti, klijent će posvetiti posebnu pažnju prilikom puštanja u rad i zatvaranja kako bi spriječio izloženost zajednice. Klijent će se povezati sa nadležnim vlastima da bi dobio dostupne informacije o (dozvoljenim) nivoima izloženosti onih materijala za koje je poznato da uzrokuju neprenosive bolesti, kao što su rak ili bolesti pluća.
14. Osim toga, klijent će u komercijalno razumnim granicama kontrolirati sigurnost kod transportiranja sirovih materijala, i transportiranja i odlaganja otpada i primijenit će mjere da izbjegne ili da kontroliše izloženost zajednice. Informacije o riziku, izloženosti populacije, mjerama za ublažavanje, i nadzoru će biti obezbijedene nadležnim vlastima i saopštene javnosti.

Pitanja okoliša i prirodnih resursa

15. Klijent će sprečavati i izbjegavati ili svoditi na minimum pogoršanje uticaja od prirodnih opasnosti kao što su klizišta ili poplave, koje mogu nastati zbog promjena u načinu korištenja zemljišta uslijed projektnih aktivnosti.
16. Klijent će također izbjegavati ili svoditi na minimum negativne uticaje projektnih aktivnosti na vazduh, tlo, vodu, vegetaciju i faunu i na druge prirodne resurse koji se koriste od strane pogođenih zajednica.

Izlaganje zajednice bolestima

17. Klijent će identificirati one zarazne bolesti koje se mogu prenijeti preko komponenti projekta ili njegove radne snage (uključujući izvođače). Prema potrebi, treba izraditi akcione planove da se spriječe ili svedu na minimum mogućnosti da radnici i zajednica budu izloženi bolestima koje šire prenosnici i drugim zaraznim bolestima koje mogu rezultirati iz projektnih aktivnosti. Gdje su specifične bolesti endemske u zajednicama u oblasti uticaja projekta, klijenta se ohrabruje da tokom trajanja projekta istraži mogućnosti unapređenja okolišnih uslova koji mogu pomoći smanjenju pojavljivanja tih bolesti, kako kod radne snage tako i lokalno.

Pripravnost i reagiranje u izvanrednim okolnostima

18. Klijent će biti pripreman da reagira procesuiranjem uznemirujućih, slučajnih i vanrednih situacija na način koji je prikladan za operativne rizike i potrebu da se spriječe njihove potencijalne negativne posljedice.
19. Kao dio klijentove procjene rizika po javno zdravlje, sigurnost i zaštitu i potencijalnih uticaja od strane aktivnosti vezanih za projekat (vidjeti paragraf 7 u na stranici 30), klijent će identificirati opasnosti od velikih nesreća, i preduzeti sve mjere koje su potrebne da se spriječe velike nesreće i da se ograniči njihov uticaj na ljude i okoliš, s namjerom da osigura visoke nivoe zaštite ljudima i okolišu na dosljedan i djelotvoran način. Takve mjere će biti identificirane u politici prevencije velikih nesreća/pripremljenosti za izvanredne situacije i odgovarajućem sistemu upravljanja uključujući organizacione strukture,

- Ograniče i kontroliraju incidente tako da se svedu na minimum njihove posljedice i da se smanji šteta po ljude, okoliš i imovinu,
 - Implementiraju mjere nužne za zaštitu ljudi i okoliša od posljedica velikih nesreća,
 - Saopšte nužne informacije javnosti i službama za vanredne situacije ili javnim vlastima koje su zadužene za ovu oblast
 - Obezbijedi obnavljanje i čišćenje okoliša nakon velike nesreće.
20. Klijent će pomagati i saradivati sa zajednicom i lokalnim vladinim agencijama u njihovim pripremama da efikasno reagiraju na vanredne situacije, naročito onda kada su njihovo učešće i saradnja nužni da se reagira na takve vanredne situacije. Ukoliko lokalne vladine agencije imaju nedovoljno ili nemaju kapaciteta da reagiraju na učinkovit način, klijent će igrati aktivnu ulogu u pripremi i reagiranju na vanrednu situaciju koja se odnosi na projekt, i pokazće sposobnost da reagira na razumno predvidive incidente, bilo direktno ili indirektno (npr. uz pomoć osoba/institucija koje su zadužene da reagiraju na vanredne situacije, ugovorno angažiranih trećih strana za reagiranje na vanredne situacije, službe osiguranje). Klijent će dokumentirati svoju pripravnost i reagiranje na vanredne situacije, i relevantne resurse i odgovornosti, i objaviće odgovarajuće informacije u Okolišnom i socijalnom akcionom planu ili drugom relevantnom dokumentu pogodnim zajednicama i nadležnim vladinim agencijama u skladu sa provedbenim zahtjevom 10. Kao dio planova za prevencije i reagiranja na vanredne situacije, klijent će informirati potencijalno pogođene zajednice o značajnim opasnostima i rezimirati planove za reagiranje na način primjeren određenoj kulturi.
21. Klijent će izvršavati planove prevencije i reagiranja prema rasporedu koji je odgovarajući za dati sektor i rizik u vezi sa ovim projektom, a najmanje jedanput godišnje. Klijent će redovno obavještavati lokalne vlasti i zajednice kada se planovi budu mijenjali ili budu morali biti testirani.
22. Kao dio odgovora na stvarnu vanrednu situaciju, klijent će održavati blisku komunikaciju sa osobama/institucijama koje su zadužene za reagiranje na vanrednu situaciju, vlastima, medijima, i lokalnom zajednicom da bi ih informirali o toj situaciji i o tome šta se radi u odgovoru na nju te da bi se spriječili budući incidenti.

Zahtjevi za zaštitarsko osoblje

23. Kada klijent direktno angažira uposlenike ili izvođače za obezbjeđenje zaštitarskih usluga u zaštiti svog osoblja i imovine, on će procijeniti rizike koje njegovi aranžmani zaštite predstavljaju za one koji se nalaze u i izvan projektne lokacije ili postrojenja. Prilikom pripreme tih aranžmana zaštite, klijent će se voditi principima proporcionalnosti, dobrih međunarodnih praksi u smislu upošljavanja, pravila ponašanja, obuke, opremanja i nadgledanja takvog osoblja¹, i primjenjivog zakona. Klijent će izvršiti razumne provjere da bi se uvjerio da oni koji pružaju zaštitarske usluge nisu u prošlosti bili upleteni u bilo kakve zloupotrebe, osiguraće da oni budu adekvatno obučeni u korištenju sile (i gdje je to primjenjivo, vatrenog oružja) i da imaju odgovarajuće ponašanje prema radnicima i lokalnoj zajednici i zahtijevati od njih da djeluju u okviru primjenjivog zakona. Klijent neće odobravati bilo kakvo korištenje sile osim kada ona služi za preventivne i odbrambene

¹ Kao što su dobrovoljni principi zaštite i ljudskih prava, <http://www.voluntaryprinciples.org/principles/>

svrhe u razmjeru sa prirodom i obimom prijetnje. Klijentovi mehanizmi za pritužbe uspostavljeni i održavani u skladu sa provedbenim zahtjevom 10 i 2 će biti oblikovani tako da omogućuje pogođenoj zajednici i radnicima da izraze zabrinutost u vezi sa aranžmanima zaštite i postupcima zaštitara; klijenti će informirati zajednice i radnike o raspoloživosti i korištenju mehanizama u ovu svrhu.

24. Ukoliko zaštitarsko osoblje državnih službi sigurnosti bude angažirano da pruža zaštitarske usluge za klijenta, klijent će procijeniti rizike koji nastaju iz takve upotrebe, saopštiti relevantnim javnim vlastima svoju namjeru da zaštitarsko osoblje postupa na način koji je u skladu sa gornjim paragrafom 23 i ohrabriti nadležne javne vlasti da informiraju javnost o aranžmanima zaštite klijentovih objekata, uz uvjet da se to ne kosi sa višim interesima sigurnosti.
25. Klijent će istražiti sve navode o nezakonitim ili nasilnim postupcima zaštitarskog osoblja, preduzeti akcije (ili urgirati kod odgovarajućih strana da preduzmu akciju) da bi se spriječilo ponavljanje takvih postupaka, i obavijestiti javne vlasti o nezakonitim ili nasilnim postupcima, kada je to potrebno.

Provedbeni zahtjev 5: Kupovina zemljišta, nedobrovoljno i ekonomsko preseljenje

Uvod

1. Nedobrovoljno preseljenje odnosi se kako na fizičko preseljavanje (premještanje ili gubitak doma) tako i na ekonomsko preseljenje (gubitak imovine ili pristupa imovini koji vodi do gubitka izvora prihoda ili sredstava za život) kao rezultat otkupa zemljišta vezanog za projekat¹ ili ograničenja pristupa prirodnim resursima².
2. Preseljenje se smatra nedobrovoljnim kada pogođene osobe ili zajednice nemaju pravo odbiti otkup zemljišta što dovodi do raseljavanja. To se dešava u slučajevima: (i) zakonite eksproprijacije ili restrikcije korištenja zemljišta zasnovane na pravu države na eksproprijaciju nekretnina u javne svrhe³; i (ii) sporazumnog preseljenja kod kojeg kupac može pribjeći eksproprijaciji ili nametnuti pravna ograničenja na korištenje zemljišta ukoliko pregovori sa prodavcem propadnu.
3. Primjena ovog provedbenog zahtjeva podržava i u skladu je sa univerzalnim poštovanjem ljudskih prava i sloboda, a posebno prava na adekvatan stambeni prostor i stalno poboljšavanje uslova življenja⁴. U slučajevima gdje je raseljavanje bilo rezultat sukoba prije angažmana EBRD-a, ovaj provedbeni zahtjev podržava primjenu Vodećih principa o internom raseljavanju.⁵
4. Ako se njime pravilno ne rukovodi, nedobrovoljno preseljenje može rezultirati dugoročnim nevoljama i osiromašenju pogođenih osoba i zajednica kao i u šteti po okoliš i negativnim socijalno-ekonomskim uticajima u oblastima u koje su te osobe i zajednice raseljene. Pod određenim okolnostima, loše obavljeno nedobrovoljno preseljenje može klijenta izložiti sudskim postupcima u drugim jurisdikcijama. To se naročito odnosi na situaciju kada je projekat lociran u jurisdikciji gdje raseljene osobe ne mogu imati pristupa punom pravnom lijeku ili proceduralnim zaštitama koje su u skladu sa međunarodnim konvencijama o ljudskim pravima. Iz tih razloga, nedobrovoljno preseljenje treba izbjegavati ili bar svesti na minimum. Međutim, gdje je to neizbježno, treba pažljivo planirati i implementirati odgovarajuće mjere na smanjenju negativnih uticaja na raseljene osobe i prihvatne zajednice⁶. Iskustvo pokazuje da direktan angažman klijenta na preseljenju i procjena u najranijoj mogućoj fazi osmišljavanja projekta može rezultirati u ekonomičnoj, efikasnoj i blagovremenoj implementaciji tih aktivnosti, kao i promovirati inovativne pristupe poboljšanju života i standarda življenja onih koji su pogođeni preseljenjem.
5. Sporazumno preseljenje pomaže da se izbjegne eksproprijacija i da se eliminira potreba korištenja autoriteta vlasti da bi se ljudi nasilno preselili. Sporazumno preseljenje obično se može postići davanjem pravične i odgovarajuće kompenzacije i drugih poticaja ili koristi pogođenim osobama ili zajednicama i ublažavanjem nesrazmjera između informacija i moći pregovaranja. Klijenti su prema tome ohrabreni da pribavljaju pravo na zemljište

¹ Otkup zemljišta uključuje i direktnu kupovinu imovine i kupovinu prava pristupa, kao što je pravo prolaza.

² Primjeri uključuju gubitak prava rudarskih obrtnika na pristup podzemnom rudnom blagu u vlasništvu države; gubitak pristupa morskim ribolovištima zbog projektnih aktivnosti; restrikciju pristupa resursima koji su locirani unutar zona isključivanja određenih od države a koje klijent nije otkupio; i dokazano smanjenje prinosa od poljoprivrede, stočarstva, šumarstva, lova i ribarenja koji rezultiraju iz poremećaja vezanih za projekat i/ili zagađenja.

³ Takve restrikcije mogu uključivati ograničenje pristupa zaštićenim prirodnim područjima utvrđenim zakonom.

⁴ Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (1948) i Međunarodna konvencija o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966)

⁵ Ured visokog komesara za ljudska prava: Vodeći principi o internom raseljavanju.

⁶ Prihvatna zajednica je svaka zajednica koja prima raseljene osobe..

putem sporazumnog preseljenja kada je god to moguće, čak i ukoliko imaju pravna sredstva da dobiju pristup zemljištu bez pristanka prodavca.

Ciljevi

6. Ciljevi ovog provedbenog zahtjeva su:

- Da izbjegne ili bar da svede na minimum ⁷, nedobrovoljno preseljavanje gdje je to moguće istraživanjem alternativnih projektnih rješenja;
- Da se ublaže negativni socijalni i ekonomski uticaji kupovine zemljišta ili restrikcija na korištenje i pristup zemljištu pogođenih osoba pomoću: (i) obezbjeđivanja kompenzacije za gubitak imovine po zamjenskoj cijeni ⁸; i (ii) osiguranja da su aktivnosti na preseljenju implementirane uz odgovarajuće objavljivanje informacija, konsultacije i informirano sudjelovanje onih strana na koje to utiče;
- Da poboljšaju ili, barem, vrate na pretprojektne nivo sredstva za život i životni standard raseljenih osoba ⁹ putem mjera koje mogu biti zasnovane na zemljištu, platama i/ili preduzetništvu, tako da olakšaju održiva poboljšanja njihovog socijalno-ekonomskog statusa;
- Da poboljšaju životne uslove raseljenim osobama kroz obezbjeđivanje adekvatnog stambenog prostora ¹⁰ uz sigurnost prava posjeda ¹¹ na mjestima preseljavanja.

Područje primjene

7. Ovaj provedbeni zahtjev se primjenjuje na fizičko ili ekonomsko raseljavanje, koje može biti potpuno, djelimično, stalno ili privremeno, a koje je rezultat slijedećih vrsta transakcija:

- Zemljišna prava za projekat stečena putem eksproprijacije ili drugih prinudnih postupaka.
- Zemljišna prava za projekat stečena putem preseljavanja dogovorenog sa vlasnicima imovine ili stranama koje imaju zakonska prava na zemlju, uključujući običajna ili tradicionalna prava koja su priznata ili se mogu priznati po zakonima te zemlje ukoliko

⁷ Osim ukoliko bi po mišljenju Banke ovo moglo narušiti zdravlje i sigurnost pogođenih osoba.

⁸ Ovo se obično izračunava kao tržišna vrijednost imovine plus transakcijski troškovi koji su vezani za obnavljanje takve imovine. Ovo izračunavanje zamjenskih sredstava je složeno zbog potencijalne raznovrsnosti zemljišta, podnositelja zahtjeva za korištenje zemljišta i različitih nivoa razvijenosti tržišta nekretninama u zemljama članicama. Iz tog razloga bi klijenti trebali identificirati i konsultirati se sa svim osobama i zajednicama koje će biti raseljene zbog kupovine zemljišta kao i prihvatnim zajednicama koje će primiti one koji će biti raseljeni, tako da se dobije adekvatna informacija o pravima koja postoje ili se polažu na predmetno zemljište te korištenju i upotrebi zemljišta. Prilikom primjene ove metode procjenjivanja, ne treba uzeti u obzir amortizaciju zgrada i imovine. Tamo gdje su tržišta nekretninama još uvijek u stadiju formiranja, klijenti treba da traže procjenu vrijednosti putem nezavisnih profesionalnih eksperata za evaluaciju (ili ako nema profesionalnih eksperata za evaluaciju, drugih profesionalaca sa relevantnom stručnošću koja je prihvatljiva za EBRD i klijenta). Vidjeti također fusnotu 17.

⁹ Oni mogu obuhvatati osobe koje imaju zakonski priznata prava ili polažu prava na zemljište, osobe sa običajnim pravima na zemljište, osobe koje na zemljište nemaju niti polažu prava koja se mogu zakonski priznati, sezonske korisnike resursa, kao što su porodice stočara/ribara, lovaca i skupljača koji mogu imati međuovisne ekonomske odnose sa zajednicama lociranim u projektnoj oblasti.

¹⁰ Adekvatan stambeni prostor ili sklonište može se izmjeriti prema kvaliteti, sigurnosti, pristupačnosti, naseljivosti i prikladnosti kulturi korisnika, dostupnosti i karakteristikama lokacije. Adekvatan stambeni prostor treba da omogućiti pristup mogućnostima zapošljavanja, tržištima i osnovnoj infrastrukturi i uslugama kao što su voda, struja, kanalizacija, zdravstvena zaštita i obrazovanje. Ovaj provedbeni zahtjev obezbjeđuje adekvatan stambeni prostor i sigurnost posjeda raseljenim osobama u lokacijama preseljenja. Klijenti bi trebali uključiti jedan ili više aspekata adekvatnog stambenog prostora u ovom paragrafu da bi ponudili poboljšane uslove življenja na lokaciji preseljenja, naročito onima bez priznatih zakonskih prava ili polaganja prava na zemljište koje zauzimaju.

¹¹ Mjesto preseljenja nudi sigurnost posjeda ukoliko štiti, do najvećeg mogućeg obima, raseljene osobe od prisilnog iseljenja.

je nakon propadanja pregovora moralo doći do eksproprijacije ili drugog prinudnog procesa.¹²

- Nametanje restrikcija koje rezultiraju time da ljudi izgube pristup fizičkim sredstvima ili prirodnim resursima nezavisno od toga da li su takva prava restrikcije stečena putem pregovaranja, eksproprijacije, prisilne kupovine ili putem vladine regulative.
8. Obaveze i odgovornosti prema raseljenim osobama koje na zemljište koje zauzimaju nemaju niti na njega polažu priznato zakonsko pravo sadržane su u paragrafima 31, 36 i 39.
 9. Ovaj provedbeni zahtjev ne primjenjuje se na raseljavanje koje nastaje iz dobrovoljnih zemljišnih transakcija (tj. tržišnih transakcija u kojima prodavač nije obavezan da prodaje, a kupac ne može pobjeći eksproprijaciji ili drugim prinudnim sredstvima ukoliko pregovori propadnu).
 10. Primjenjivost ovog provedbenog zahtjeva će biti određena od strane EBRD-a prema kriterijima postavljenim u paragrafima 7. do 9. tokom procesa okolišne i socijalne procjene. Implementacija akcija koje su nužne da bi se udovoljilo ovom provedbenom zahtjevu vrši se putem klijentovog okolišnog i socijalnog akcionog plana i/ili sistema upravljanja. Ukoliko se nedobrovoljno preseljenje dogodilo prije angažmana EBRD-a, izvršiće se detaljna analiza i procjena (due diligence) da bi se identificirali a) bilo kakvi propusti i b) korektivne akcije koje treba preduzeti da bi se osiguralo poštovanje ovog provedbenog zahtjeva. Nakon toga će se dogovoriti akcioni plan. Procjena i upravljanje procesom preseljenja su ukratko izloženi u ovom provedbenom zahtjevu. Okolišna i socijalna procjena i zahtjevi za upravljanje su dati u provedbenim zahtjevima 1. i 10.

Zahtjevi

Opšti zahtjevi

Osmišljavanje projekta

11. Klijent će razmotriti izvodiva alternativna projektna rješenja da bi izbjegao ili barem sveo na minimum fizičko i/ili ekonomsko raseljavanje, praveći pri tome ravnotežu između okolišnih, socijalnih i finansijskih troškova i koristi.

Konsultacije

12. Nakon objavljivanja svih relevantnih informacija, klijent će se konsultirati sa pogodnim osobama i zajednicama, uključujući prihvatne zajednice i olakšati njihovo rano i informirano učešće u procesu donošenja odluka u vezi sa preseljenjem, a u skladu sa provedbenim zahtjevom 10:
 - Pogodnim osobama¹³ će biti data mogućnost da sudjeluju u pregovorima o paketima kompenzacija, uslovima za ostvarivanje prava, pomoći kod preseljavanja, pogodnosti predloženih lokacija za preseljavanje i predloženom vremenskom okviru.
 - Posebne odredbe će se primjenjivati na konsultacije koje uključuju grupe autohtonih naroda (vidjeti provedbeni zahtjev 7) kao i pojedince koji pripadaju ranjivim grupama¹⁴.

¹² Ove pregovore može izvoditi kompanija iz privatnog sektora koja kupuje zemljište ili neki agent/zastupnik te kompanije. Kada se radi o projektima u privatnom sektoru, u kojima vlada stiče zemljišna prava, pregovore mogu obaviti ili vlada ili privatna kompanija kao zastupnik vlade.

¹³ Uključujući one koji ne mogu biti fizički prisutni zbog npr. raseljavanja kao rezultata prošlih ili sadašnjih konflikata.

¹⁴ Ranjive ili grupe „pod rizikom“ uključuju ljude na koje, zbog spola, etničke pripadnosti, dobi, fizičke ili mentalne invalidnosti, ekonomski nepovoljnog položaja ili socijalnog statusa, raseljavanje može negativnije uticati nego na

Konsultacije će biti nastavljene tokom implementacije, nadzora i evaluacije plaćanja kompenzacija i preseljenja tako da se postignu rezultati koji su u skladu sa ciljevima ovog provedbenog zahtjeva.

Mehanizam za rješavanje pritužbi

13. Mehanizam za rješavanje pritužbi koji treba da bude uspostavljen od strane klijenta u skladu sa provedbenim zahtjevom bit će uspostavljen što je ranije moguće u toku ovog procesa i dosljedan ovom provedbenom zahtjevu da bi se primili i blagovremeno otklonili određeni problemi u vezi sa kompenzacijom i preseljenjem koje iznesu raseljene osobe i/ili članovi prihvatnih zajednica, uključujući mehanizam za rješavanje pritužbi koji je pripremljen da rješava sporove na nepristrasan način. Rezime pritužbi i mjera koje su preduzete za njihovo rješavanje bit će redovno javno objavljeni u skladu sa provedbenim zahtjevom 10.

Planiranje i provedba preseljenja

14. Tamo gdje se nedobrovoljno preseljenje ne može izbjeći, klijent će angažirati stručnjaka sa odgovarajućim kvalifikacijama da provede popis stanovništva i polaznu socijalno-ekonomsku procjenu u okviru pogođene oblasti, i da pomogne kod pripreme Akcionog plana za preseljenje ili Okvira za obnavljanje sredstava za život.

- Popis i polazna socijalno-ekonomska procjena će identificirati osobe koje će biti raseljene (potpuno ili djelimično) zbog projekta, odrediti ko ima pravo na kompenzaciju i pomoć, i utvrditi Referentni datum za utvrđivanje prava na naknade, čime će zaustaviti dotok ljudi ¹⁵ koji ne ispunjavaju zahtjeve za ove beneficije.
- Ukoliko ne postoje procedure domaće vlade, datum završetka popisa i inventara dobara predstavlja Referentni datum za utvrđivanje prava na naknade. Informacije u pogledu Referentnog datuma za utvrđivanje prava na naknade bit će dokumentirane i distribuirane u cijeloj projektnoj oblasti.
- Sezonski korisnici resursa možda neće biti prisutni u projektnoj oblasti u vrijeme obavljanja popisa i zbog toga se zahtjevi ovih zajednica trebaju posebno razmatrati.

Akcioni plan preseljavanja

15. U slučaju transakcija koje su opisane u paragrafu 7 koje uključuju fizičko raseljavanje ljudi, klijent će, bazirajući se na procjeni okolišnog i socijalnog uticaja, izraditi Akcioni plan raseljavanja koji će, u najmanju ruku, obuhvatiti primjenjive zahtjeve ovog provedbenog zahtjeva, bez obzira na broj pogođenih ljudi.

16. Akcioni plan preseljavanja će:

druge i koji mogu imati limitirane mogućnosti da traže ili da iskoriste pomoć kod preseljavanja i slične razvojne koristi. Kada je u pitanju preseljenje, ranjive grupe također uključuju ljude koji žive ispod praga siromaštva, ljude bez zemlje, starije osobe, domaćinstva kojima su na čelu žene ili djeca, etničke manjine, zajednice ovisne o prirodnim resursima ili druge raseljene osobe koje nisu zaštićene domaćim zakonodavstvom o kompenzaciji za zemljište, ili upisu prava vlasništva na zemljište. Ove grupe trebaju biti identificirane kroz proces okolišne i socijalne procjene (vidjeti provedbeni zahtjev 1). Specijalne mjere u smislu konsultacija i razvojnih pomoći mogu biti potrebne da se omogući takvim grupama da sudjeluju na svrsishodan način u planiranju preseljenja i da imaju koristi od razvojnih mogućnosti. Osobama koje su identificirane kao ranjive treba pomoći da potpuno shvate svoje opcije za preseljenje i kompenzaciju i treba ih potaći da izaberu opciju sa najnižim rizikom.

¹⁵ Kao što su oportunistički ilegalni stanari i nedavno pristigli ekonomski migranti koji zauzmu zemljište poslije Referentnog datuma za utvrđivanje prava na naknade.

- Biti tako pripremljen da ublaži negativne posljedice raseljavanja, identificira potencijalne razvojne koristi i utvrdi prava za sve kategorije pogođenih osoba (uključujući prihvatne zajednice), s naročitom pažnjom na potrebe siromašnih i ranjivih;
- Dokumentirati sve transakcije na pribavljanju zemljišnih prava, kao i mjere kompenzacije i aktivnosti preseljenja;
- Uspostaviti postupke kojima će nadzirati i evaluirati implementaciju planova za preseljenje i preduzeti korektivne akcije, prema potrebi.

17. Obim i nivo detalja Akcionog plana preseljavanja će varirati u skladu sa veličinom preseljenja i kompleksnošću mjera koje su nužne da se ublaže negativni uticaji. U svim slučajevima, on će opisati način na koji će ciljevi ovog provedbenog zahtjeva biti postignuti. Kao minimum, Akcioni plan preseljavanja bi trebao:

- da navede ciljeve preseljavanja;
- da opiše učinke projekta, identificira sve ljude koje treba preseliti i obezbijedi popis pogođenih dobara;
- demonstrirati da je preseljavanje neizbježno i da je svedeno na minimum;
- opisati zakonski okvir za otkup zemljišta i za naknade;
- opisati proces konsultiranja sa pogođenim osobama u pogledu prihvatljivih alternativa preseljenja i nivoa njihovog učešća u procesu donošenja odluka;
- opisati prava svih kategorija raseljenih ljudi;
- nabrojiti stope naknada za izgubljenu imovinu i prikazati da su ove stope adekvatne, tj. u najmanju ruku jednake zamjenskoj vrijednosti izgubljene imovine;
- opisati proces izbora, dodjele, pripreme i upisa prava na zemljište u vezi sa zamjenom stambenog prostora;
- opisati pomoć koja treba da bude pružena kod preseljenja;
- obezbijediti detalje aranžmana za poboljšanje ili, kao minimum, obnavljanje sredstava za život i životnog standarda raseljenih osoba;
- dati u kratkim crtama institucionalnu/organizacionu odgovornost za implementaciju Akcionog plana preseljavanja i procedura za rješavanje pritužbi;
- navesti vremenski raspored i budžet za implementaciju Akcionog plana preseljavanja;
- navesti detalje organizacije nadzora, procjene i izvještavanja; i
- ukoliko kupovina zemljišta ne rezultira bilo kakvim gubitkom sredstava za život ili gubitkom prihoda, obezbijediti pravičnu naknadu po zamjenskoj vrijednosti za kupljenu zemlju i za bilo koju izgubljenu imovinu na takvoj zemlji.

18. Akcioni plan preseljavanja treba posebno uzeti u obzir sve pojedince i grupe koje mogu biti u nepovoljnom položaju ili ugrožene. Posebno, Akcioni plan preseljavanja treba da uključi mjere kako bi osigurao da ugrožene i 'rizične' grupe¹⁶ i žene ne budu zapostavljeni u procesu preseljenja, da budu u potpunosti obaviješteni i svjesni svojih prava, i da imaju iste koristi od mogućnosti i beneficija preseljenja, time što će se posebno osigurati da dokumentacija o vlasništvu ili uzimanju u posjed, kao što su vlasnički listovi i ugovori o iznajmljivanju, i naknade (uključujući bankovne račune otvorene za plaćanje naknada) budu izdati na ime oba bračna druga ili žene koja se sama brine o domaćinstvu, zavisno od situacije, i da druge vrste pomoći u preseljenju, kao što su stručno usavršavanje, pristup kreditima i zapošljavanju budu jednako dostupne ženama i prilagođene njihovim potrebama.

¹⁶ Kao što je definirano u fusnoti 14

U okolnostima u kojima domaće zakonodavstvo i sistem držanja u posjedu ne priznaju prava ženama da posjeduju imovinu ili sklapaju ugovore u vezi sa imovinom, potrebno je osigurati da, u mjeri u kojoj je to moguće, žene uživaju jednaku sigurnost posjeda kao i muškarci.

19. Akcioni plan preseljavanja treba da obuhvati mjere kojima će osigurati pružanje pravne pomoći raseljenim osobama, gdje je to moguće, kako bi ih se osposobilo da ispune administrativne zahtjeve prije kupovine zemljišta i da, ukoliko je potrebno, traže pravnu zaštitu od sudova.
20. Klijent treba da napravi sažetak informacija sadržanih u Akcionom planu preseljavanja za javno objavljivanje kako bi osigurao da pogođene osobe razumiju postupke za naknade i da znaju šta mogu očekivati u različitim fazama projekta (npr. kada će im biti napravljena ponuda, koliko će imati vremena za odgovor, žalbeni postupci, zakonski postupci koje treba slijediti ukoliko pregovaranje ne uspije).
21. Nadzor Akcionog plana preseljavanja će se obavljati u skladu sa provedbenim zahtjevom 1 i može predvidjeti učešće zainteresiranih strana kao što su pogođene zajednice.
22. Preseljavanje će se smatrati završenim kada se riješe negativni uticaji preseljavanja na način koji je u skladu sa ciljevima navedenim u Akcionom planu preseljavanja, kao i ciljevima iz ovog provedbenog zahtjeva.
23. Ovisno od razmjere projektnog preseljavanja, može biti korisno za klijenta da naruči eksternu završnu reviziju Akcionog plana preseljavanja kako bi se utvrdilo da su njegove odredbe ispunjene. Završna revizija treba biti obavljena nakon što svi ulazni podaci u Akcionom planu preseljavanja – uključujući sve razvojne inicijative – budu završeni, ali svakako mnogo prije nego što se ispune sve finansijske obaveze klijenta prema EBRD-u. Pravovremeno obavljanje revizije omogućit će klijentu da završi korektivne radnje, ukoliko ih bude, po preporukama revizora prije nego se projekat završi. Na osnovu rezultata završne revizije, EBRD i klijent će zajednički utvrditi da li su ciljevi ovog provedbenog zahtjeva ispunjeni. U većini slučajeva, završetak korektivnih radnji određenih od strane završne revizije će dovesti do okončanja klijentove odgovornosti za preseljavanje, naknadu, obnavljanje sredstava za život i razvojne pogodnosti.

Okvir za obnavljanje sredstava za život

24. U slučaju transakcija opisanih u paragrafu 7, uključujući ekonomsko (ali ne i fizičko) raseljavanje ljudi, klijent će izraditi postupke za pružanje naknade i druge pomoći pogođenim osobama ili zajednicama koji su u skladu sa ciljevima ovog provedbenog zahtjeva. To će biti urađeno u formi Okvira za obnavljanje sredstava za život.
25. Okvir za obnavljanje sredstava za život utvrdit će prava pogođenih osoba ili zajednica i osiguraće da im se ta prava priznaju na transparentan, dosljedan i pravedan način. Klijent treba da dokumentuje postupke za utvrđivanje i dodjelu naknada u Okviru za obnavljanje sredstava za život koji:
 - Navodi ciljeve Okvira za obnavljanje sredstava za život;
 - Opisuje učinke projekta, identifikuje sve osobe koje su ekonomski raseljene i navodi listu pogođenih dobara ili resursa;
 - Dokazuje da je raseljavanje neizbježno i svedeno na minimum;
 - Opisuje zakonski okvir za naknade;

- Opisuje proces konsultacija sa pogodnim osobama u vezi sa alternativama, i njihov nivo učešća u procesu donošenja odluka;
 - Opisuje prava za sve kategorije raseljenih osoba;
 - Opisuje metode primjenjene za vrednovanje pogodnih dobara ili resursa, ili pristup njima, po punoj zamjenskoj cijeni i nabraja stope naknada koje treba platiti;
 - Opisuje druge mjere za poboljšanje ili, u najmanju ruku, obnavljanje sredstava za život i životnog standarda raseljenih osoba;
 - Iznosi plan za preuzimanje zemljišta (ili primjenu restrikcija) i plaćanje naknada;
 - Opisuje proces pomoću kojeg pogođene osobe mogu da se žale protiv procjena koje smatraju neadekvatnim.
 - Opisuje institucionalnu/organizacionu odgovornost za implementaciju Okvira za obnavljanje sredstava za život i postupke za rješavanje pritužbi;
 - Obezbjeduje detalje aranžmana nadzora, procjene i izvještavanja; i
 - Obezbjeduje vremenski raspored i budžet za implementaciju Okvira za obnavljanje sredstava za život.
26. Klijent bi trebao rezimirati, radi javnog objavljivanja, informacije sadržane u Okviru za obnavljanje sredstava za život da bi osigurao da pogođene osobe razumiju postupke kompenzacije i da znaju šta da očekuju u različitim fazama projekta (npr. kada će im biti napravljena ponuda, koliko će imati vremena za odgovor, žalbeni postupci, zakonski postupci koje treba slijediti ukoliko pregovaranje ne uspije).
27. Klijent bi trebao obezbijediti mogućnost pogodnim zajednicama da učestvuju u pregovorima zasnovanim na uspostavljenim procedurama.
28. U slučajevima gdje pogođene osobe odbiju ponude kompenzacije koje ispunjavaju zahtjeve ovog provedbenog zahtjeva i, kao rezultat, bude pokrenuta eksproprijacija ili drugi zakonski postupci, klijent će istražiti mogućnost da sarađuje sa odgovornom vladinom agencijom i, ukoliko dobije dozvolu te agencije, igra aktivnu ulogu u planiranju preseljenja, implementaciji i nadzoru.
29. Implementacija Okvira za obnavljanje sredstava za život će se smatrati završenom kada budu riješeni negativni učinci preseljenja na način koji je u skladu sa ciljevima datim u Okviru za obnavljanje sredstava za život kao i sa ciljevima ovog provedbenog zahtjeva.

Kompenzacija i beneficije za raseljene osobe

30. Kada se raseljavanje ne može izbjeći, klijent će ponuditi raseljenim osobama i zajednicama kompenzaciju za gubitak sredstava po punoj zamjenskoj vrijednosti¹⁷ i drugu pomoć kako

¹⁷ Stopa kompenzacije za izgubljena dobra treba biti izračunata po punoj zamjenskoj vrijednosti, tj. tržišna vrijednost dobara plus troškovi transakcije. Prilikom primjene ove metode procjenjivanja, ne treba uzeti u obzir amortizaciju zgrada i dobara. Za gubitke koji se ne mogu lako vrednovati ili kompenzirati u novcu, kompenzacija u naturi mogla bi biti prihvatljiva. Međutim, ova kompenzacija mora biti napravljena u dobrima ili sredstvima koja su jednake ili veće vrijednosti i koja su prihvatljiva za određenu kulturu. Što se tiče zemljišta i zgrada, zamjenska vrijednost se definiše kao što slijedi:

- *Poljoprivredno zemljište* - tržišna vrijednost zemljišta jednake proizvodne namjene ili potencijala lociranog u blizini pogođene zemlje, plus troškovi pripreme na razinu koja je slična ili bolja od pogođenog zemljišta, i transakcijski troškovi kao što su registracija i porezi na promet.
- *Zemljište u urbanim oblastima* - tržišna vrijednost zemlje jednake površine i upotrebe, sa sličnom ili poboljšanom infrastrukturom i uslugama, po mogućnosti locirana u blizini pogođenog zemljišta, plus transakcijski troškovi kao što su registracija i porezi na promet.

bi im se pomoglo da poboljšaju ili u najmanju ruku obnove svoj životni standard ili sredstva za život, kao što je predviđeno u ovom provedbenom zahtjevu. Standardi za kompenzaciju bit će transparentni i dosljedni u okviru projekta. Kada raseljene osobe žive od zemlje ili kada je zemlja u kolektivnom vlasništvu, klijent će ponuditi kompenzaciju u vidu zemlje, gdje je to moguće. Klijent će učiniti sve što je u njegovoj moći da obezbijedi mogućnosti raseljenim osobama i zajednicama da iz projekta dobiju odgovarajuće razvojne koristi.

Raseljavanje

31. Raseljene osobe se mogu klasificirati kao osobe: (i) koje imaju formalna zakonska prava na zemlju (uključujući običajna i tradicionalna prava koja su priznata po domaćim zakonima); (ii) koje nemaju formalna zakonska prava na zemlju u vrijeme popisa stanovništva, ali koje polažu pravo na zemlju koje je priznato ili se može priznati po domaćim zakonima¹⁸; ili (iii) koje na zemlju koju su zaposjeli nemaju ili ne polažu zakonski priznata prava¹⁹. Popis stanovništva će utvrditi status raseljenih osoba. Osobe koje se dosele na lokaciju projekta nakon Referentnog datuma za utvrđivanje prava na naknade (vidjeti paragraf 14.), kao što su oportunistički ilegalni stanari i nedavno pristigli ekonomski migranti, nemaju pravo na kompenzaciju ili drugu pomoć.
32. Osobama iz paragrafa 31. (i) i (ii) se obezbjeđuje kompenzacija za zemlju koju izgube i druga pomoć u skladu sa paragrafima 34. i 35. Osobe iz paragrafa 31. (iii) nemaju pravo na kompenzaciju za zemljište, ali treba da dobiju kompenzaciju za objekte koje posjeduju i zaposjedaju i za sva druga poboljšanja zemljišta po punoj zamjenskoj vrijednosti. Pored toga, treba im biti ponudena pomoć kod preseljavanja koja je dovoljna da se obnovi njihov životni standard na pogodnom alternativnom mjestu. Opcije za pomoć kod preseljavanja treba razvijati kroz konsultacije sa raseljenim osobama i one trebaju odražavati njihove prioritete i preferencije. Ove odredbe se primjenjuju na osobe koje zaposjednu svu ili dio projektne zemlje prije Referentnog datuma za utvrđivanje prava na naknade.
33. Otkup zemljišta za projekat može rezultirati fizičkim kao i ekonomskim raseljavanjem ljudi. Kao rezultat toga, mogu se primjenjivati odredbe i za fizičko i za ekonomsko raseljavanje.

Fizičko raseljavanje

34. Ukoliko se ljudi koji žive u projektnoj oblasti moraju preseliti na drugu lokaciju, klijent će: (i) ponuditi raseljenim osobama mogućnost izbora između provodivih opcija preseljenja, uključujući adekvatan zamjenski stambeni prostor ili kompenzaciju u novcu već prema okolnostima; i (ii) obezbijediti pomoć kod preseljenja koja je odgovarajuća za svaku grupu raseljenih osoba sa naročitom pažnjom na potrebe siromašnih i ugroženih. Alternativni stambeni prostor i/ili kompenzacija u novcu moraju biti dostupni prije preseljenja. Nove lokacije za preseljenje izgrađene za raseljene osobe pružat će poboljšane životne uslove.
35. U slučaju fizički raseljenih osoba prema paragrafu 31. (i) ili (ii), klijent će ponuditi izbor zamjenske imovine jednake ili veće vrijednosti, sa jednakim ili boljim karakteristikama i

▪ *Kuće i drugi objekti* - troškovi kupovine ili izgradnje novog objekta, sa površinom i kvalitetom koji su slični ili bolji od onih pogođenog objekta ili popravke djelimično oštećenog objekta, uključujući radnu snagu i naknadu izvođačima i transakcijske troškove kao što su registracija i porezi na promet.

¹⁸ Takvi zahtjevi mogu proizaći iz bespravnog zaposjedanja ili iz običajnog ili tradicionalnog prava.

¹⁹ Kao što su autohtone grupe, običajni korisnici, nomadi, interno raseljene osobe ili ilegalni zaposjedatelji, koji polažu pravo na ili koriste zemljište bez formalnih zakonskih prava, i drugi, koji imaju pravo uživanja tuđeg posjeda ili običajnog prava na pogođenu zemlju ili druge resurse koji nisu ili ne mogu biti priznati po domaćim zakonima.

prednostima lokacije, ili kompenzacije u novcu po punoj zamjenskoj vrijednosti gdje je to prihvatljivo.²⁰

36. U slučaju fizički raseljenih osoba prema paragrafu 31. (iii), klijent će im ponuditi opcije za adekvatan stambeni prostor uz sigurnost posjeda tako da se mogu legalno preseliti a ne moraju se suočiti sa rizikom prisilne deložacije.

Tamo gdje raseljene osobe posjeduju i zaposjedaju objekte, klijent će im nadoknaditi gubitak dobara koja nisu zemljište, kao što su stambene jedinice i druga poboljšanja zemljišta, po punoj zamjenskoj vrijednosti, pod uslovom da ovi ljudi zaposjednu projektnu oblast prije referentnog datuma za utvrđivanje prava na naknade.

Kompenzacija u naturi će biti ponuđena umjesto kompenzacije u novcu gdje je to izvodivo, osim ukoliko se ne pokaže da uslovi opisani u fusnoti 20 postoje na nivou prihvatljivom za EBRD. Ovo se odnosi na one koji imaju običajna i tradicionalna prava priznata u zakonima zemlje; na tražioce koji, prije Referentnog datuma za utvrđivanje prava na naknade, nisu imali formalnih zakonskih prava na zemlju, ali koji polažu pravo na takvu zemlju ili dobra, na primjer, po osnovu bespravnog zaposjedanja²¹; i, podložno kvalifikacijama iz paragrafa 31, onima koji na zemlju koju zaposjedaju nemaju ili ne polažu priznata zakonska prava.

Na bazi konsultacija sa takvim raseljenim osobama, klijent će pružiti pomoć kod preseljavanja koja će biti dovoljna za njih da obnove standarde življenja na adekvatnoj alternativnoj lokaciji²².

37. Od klijenta neće biti traženo da kompenzira ili pomaže one koji zaposjednu projektno područje nakon Referentnog datuma za utvrđivanje prava na naknade.
38. Gdje zajednice autohtonih naroda trebaju biti fizički raseljene sa njihove zajedničke zemlje koju koriste po tradiciji ili na osnovu običajnog prava, klijent će ispuniti sve primjenjive zahtjeve ovog provedbenog zahtjeva kao i one u provedbenom zahtjevu 7.

Ekonomsko raseljavanje

39. Ukoliko transakcije opisane u paragrafu 7 uzrokuju gubitak prihoda ili sredstava za život, kroz na primjer prekid ili eliminaciju pristupa osobe njenom zaposlenju ili proizvodnim dobrima, bez obzira na to da li su ili nisu pogođene osobe fizički raseljene, klijent će:
- Promptno kompenzirati ekonomski raseljene osobe za gubitak sredstava ili za pristup sredstvima po punoj zamjenskoj vrijednosti. Gdje kompenzaciju treba da plati relevantna vladina agencija, klijent će saradivati sa tom agencijom da bi pomogao u ubrzavanju plaćanja. Gdje se ne mogu izvršiti promptna plaćanja kompenzacija zbog vladine politike ili prakse, klijent će istražiti opcije pomoći za preseljenje da bi pomogao raseljenim osobama kod privremenog gubitka prihoda.

²⁰ Plaćanje gotovinske kompenzacije za izgubljena dobra može biti prihvatljivo gdje: (a) osobe u pitanju ne žive od zemlje; (b) osobe u pitanju žive od zemlje ali zemlja uzeta za projekt predstavlja mali dio zahvaćene imovine a preostala zemlja je ekonomski dostatna; ili (c) postoje aktivna tržišta zemljišta, kuća i rada, raseljene osobe koriste takva tržišta, i ima dovoljno zemljišta i kuća. Nivoi kompenzacija u novcu trebaju biti dovoljni da zamijene izgubljenu zemlju i druga dobra po punoj zamjenskoj vrijednosti na lokalnim tržištima.

²¹ Metod pribavljanja posjedovnog lista na nekretnine kroz posjedovanje tokom određenog zakonskog perioda pod određenim uslovima.

²² Preseljenje neformalnih doseljenika u urbanim područjima često ima dobrih i loših strana. Na primjer, preseljene porodice mogu steći sigurnost posjeda, ali mogu izgubiti prednosti lokacije.

- U slučajevima gdje otkup zemljišta utiče na komercijalne objekte, klijent će kompenzirati pogođenog poslovnog vlasnika za (i) troškove ponovnog uspostavljanja komercijalnih aktivnosti na drugom mjestu, (ii) izgubljeni neto prihod tokom prelaznog perioda, i (iii) troškove prenosa i ponovnog instaliranja pogona, mašina i druge opreme, u zavisnosti od slučaja.
- Obezbijediti zamjensku imovinu (npr. poljoprivredne ili komercijalne lokacije) jednake ili veće vrijednosti, ili kompenzaciju u novcu po punoj zamjenskoj vrijednosti gdje je to odgovarajuće, osobama koje na zemljište imaju ili polažu zakonska prava koja su priznata ili se mogu priznati po domaćim zakonima (vidjeti paragraf 31. (i) i (ii));
- Obezbijediti pomoć koja će nadoknaditi bilo koji gubitak zajedničkih resursa zajednice²³. Ovo može biti u obliku inicijativa koje povećavaju produktivnost preostalih resursa kojima zajednica ima pristup, kompenzaciju u naturi ili u gotovini za gubitak pristupa ili osiguranje pristupa alternativnim izvorima izgubljenih resursa.
- Kompenzirati ekonomski raseljene osobe koje nemaju zakonsko pravo na zemljište (vidjeti paragraf 31. (iii)) za izgubljena dobra (kao što su usjevi, infrastruktura za navodnjavanje, i druga unapređenja na zemlji) koja nisu zemljište, po punoj zamjenskoj vrijednosti. Od klijenta se ne zahtijeva da izvrši kompenzaciju ili pomaže oportunističkim ilegalnim doseljenicima koji su bespravno zaposjeli projektno područje nakon Referentnog datuma za utvrđivanje prava na naknade.
- Pružiti dodatnu ciljanu pomoć (npr. kreditna sredstva, obuku ili mogućnosti zapošljavanja) i mogućnosti da poboljšaju ili u najmanju ruku obnove svoje mogućnosti zarade dohotka, nivoe proizvodnje, i životni standard ekonomski raseljenim osobama čiji nivo sredstava za život ili dohotka su negativno pogođeni. U slučaju da zbog preseljenja izazvanog projektom dođe do prekida proizvodnje ili zatvaranja poslovanja, i vlasnik preduzeća i uposlenici koji gube platu ili zaposlenje imaju pravo na takvu pomoć.
- Obezbijediti prelaznu pomoć ekonomski raseljenim osobama, ako je potrebno, zasnovanu na razumnoj procjeni vremena potrebnog za obnavljanje njihovih kapaciteta za zaradu dohotka, nivoa proizvodnje i životnog standarda.

40. Tamo gdje su zajednice autohtonih osoba ekonomski raseljene (ali ne preseljene) zbog kupovine zemlje za projekt, klijent će ispuniti važeće principe ovog provedbenog zahtjeva, kao i principe iz provedbenog zahtjeva 7.

Gubitak javnih sadržaja²⁴

41. Kada projekat uključuje gubitak javnih sadržaja, klijent će obaviti konkretne konsultacije, u skladu sa provedbenim zahtjevom 10, sa lokalno pogođenim zajednicama kako bi, gdje je to moguće, identifikovao i dogovorio odgovarajuće alternative.

Odgovornosti privatnog sektora kod preseljavanja koja provodi vlada

42. Mogu postojati slučajevi gdje su kupovina zemlje i preseljavanje u nadležnosti vlade domaćina. U takvim slučajevima, klijent će saradivati sa nadležnom vladinom agencijom, do obima dozvoljenog od strane agencije, kako bi postigao rezultate koji su dosljedni ciljevima ovog provedbenog zahtjeva. Pored toga, ukoliko su kapaciteti vlade ograničeni, klijent će igrati aktivnu ulogu u toku planiranja, implementacije i nadzora preseljavanja. Klijent će pripremiti plan (ili okvir) koji će, zajedno sa dokumentima pripremljenim od strane nadležne vladine

²³ Primjeri ovoga uključuju terene za ispašu i pašnjake, šumske resurse osim drvene građe (npr. ljekovite biljke, materijale za izgradnju i zanatstvo), male šumovite prostore za drvenu građu i drvo za ogrijev ili terene za ribarenje.

²⁴ Gubitak kulturnog naslijeđa je pokriven u provedbenom zahtjevu 8.

agencije, ispunjavati uslove ovog provedbenog zahtjeva. Možda će biti potrebno da klijent uključi u svoj plan: (i) opis prava raseljenih osoba predviđenih važećim zakonima i propisima; (ii) mjere predložene za premoštavanje razlika između takvih prava i uslova ovog provedbenog zahtjeva; i (iii) finansijske odgovornosti i odgovornosti za implementaciju vladine agencije i/ili klijenta.

Provedbeni zahtjev 6: Očuvanje biološke raznovrsnosti i održivo upravljanje živim prirodnim resursima

Uvod:

1. EBRD je svjestna potrebe za zaštitom i očuvanjem biološke raznovrsnosti u kontekstu projekata u koje ulaže. Termin 'biodiverzitet' (ili biološka raznovrsnost) je definiran u Konvenciji o biološkoj raznovrsnosti (KBR) kao '*varijabilnost među živim organizmima iz svih izvora, uključujući, između ostalog, kopnene, morske i druge vodene ekosisteme i ekološke komplekse kojih su oni dio; to uključuje raznolikost unutar vrsta, između vrsta i ekosistema*'. Banka podržava pristup predostrožnosti za očuvanje i održivo korištenje biodiverziteta i upravljanje uticajima na biodiverzitet u skladu sa Deklaracijom iz Ria i Konvencijom o biološkoj raznovrsnosti.
2. U provođenju ovih ciljeva, Banka se rukovodi i podržava implementiranje primjenjivih međunarodnih zakona i konvencija i relevantnih EU direktiva¹.

Ciljevi:

3. Ciljevi ovog provedbenog zahtjeva su:
 - Da se zaštiti i očuva biološka raznovrsnost;
 - Da se izbjegnu, svedu na minimum i ublaže uticaji na biodiverzitet i umanje značajni popratni uticaji, ukoliko postoje, s ciljem da ne bude neto gubitaka ili da se ostvari neto dobitak u pogledu biodiverziteta;
 - Da promovira održivo upravljanje i upotrebu prirodnih resursa;
 - Da osigura da autohtono stanovništvo i lokalne zajednice učestvuju na odgovarajući način u donošenju odluka;
 - Da osigura da se dobiti od projektnog razvoja i od korištenja genetskih resursa dijele na fer i pravičan način;
 - Da osnaži operativnost, reputaciju i komparativne prednosti kompanija kroz korištenje najboljih praksi upravljanja biodiverzitetom kao poslovnim rizikom ili mogućnošću;
 - Da stimulira razvoj poslovanja koje pozitivno utiče na biodiverzitet i nudi alternativna sredstva za život umjesto neodržive eksploatacije prirodnog okoliša.

¹ Primjeri relevantnih konvencija i direktiva:

- Konvencija o biološkoj raznovrsnosti i njeni protokoli
- Konvencija o močvarama od međunarodne važnosti, osobito kao staništa močvarnih ptica
- Konvencija o ocjeni okolišnog utjecaja u prekograničnom kontekstu (Espoo Konvencija)
- Konvencija o zaštiti migratornih vrsta divljih životinja
- Konvencija o zaštiti Crnog mora od zagađenja
- Direktiva Vijeća 92/43/EEC, maj 1992. o očuvanju prirodnih staništa i divlje flore i faune, sa izmjenama i dopunama
- Direktiva Vijeća 79/409/EEC, april 1979. o očuvanju ptica
- Direktiva Vijeća 2004/35/EC, april 2004. o odgovornosti za okoliš
- Direktiva Vijeća 85/337/EEC, 27.6.1985. s izmjenama i dopunama putem Direktive 97/11/EC od 3.3.1997. o okolišnom utjecaju
- Direktiva Vijeća 2001/42/EC, juni 2001. o strateškoj procjeni okoliša

Područje primjene

4. Ovaj provedbeni zahtjev se primjenjuje na projekte za sve tipove staništa, bez obzira da li su ranije bili narušeni ili degradirani, odnosno da li su ili nisu zaštićeni i da li podliježu planovima za upravljanje.
5. Primjenjivost ovog provedbenog zahtjeva određuje Banka tokom procesa okolišne i socijalne procjene. Banka će navesti opće zahtjeve koji se moraju ispuniti u skladu sa ovim provedbenim zahtjevom, dok je klijent odgovoran da predloži Banci niz posebnih mjera koje treba preduzeti kako bi se osigurala usklađenost, kao dio klijentovog ukupnog Okolišnog i socijalnog akcionog plana i/ili sistema upravljanja, koje će Banka razmotriti. Okolišna i socijalna procjena i uslovi upravljanja dati su u provedbenim zahtjevima 1 i 10. Banka može angažirati nezavisne stručnjake za biodiverzitet da pruže pomoć u detaljnoj analizi i procjeni (due diligence).

Zahtjevi

Procjena pitanja i uticaja

6. Kroz okolišni i proces procjene, klijent će identificirati i okarakterizirati potencijalne uticaje na biodiverzitet koje bi projekt mogao izazvati. Obim detaljne analize i procjene (due diligence) bi trebao biti dovoljan da se u potpunosti okarakteriziraju rizici i uticaji, dosljedni pristupu predostrožnosti i koji odražavaju zabrinutost relevantnih zainteresiranih strana. Možda će biti potrebno angažirati eksperte sa odgovarajućim iskustvom i kvalifikacijama u ovom procesu. Kod planiranja i implementacije procjena uticaja gdje su pitanja biodiverziteta ključni fokus, klijenti se trebaju oslanjati na smjernice najbolje prakse o integriranju biodiverziteta u procjene uticaja². Procjena također treba uzeti u obzir klimatske promjene i pitanja prilagođavanja. Kada se primjenjuju zahtjevi iz paragrafa 13, 14 i 15, klijent će angažirati kvalificirane i iskusne vanjske stručnjake za obavljanje procjene.
7. Detaljna analiza i procjena (due diligence) treba da sadrži razmatranja prirode, obima, trajanja i intenziteta potencijalnih uticaja, da procijeni vjerovatnoću nastajanja uticaja, i da odredi značaj tih uticaja.
8. Klijent će morati identificirati mjere za izbjegavanje, svodenje na minimum ili ublažavanje potencijalno negativnih uticaja i, tamo gdje je potrebno i samo u krajnjem slučaju, predložiti kompenzatorne mjere, kao što je neutralizacija posljedica za biodiverzitet, da ne bude neto gubitaka ili da se ostvari neto dobitak pogođenog biodiverziteta. Vidi tabelu niže u tekstu.

² Najbolje praktične smjernice za uključivanje biodiverziteta u procjenu utjecaja obuhvataju:

- *‘Dobrovoljne Smjernice o procjeni okolišnog utjecaja koja uključuje biodiverzitet* (Sadržane u KBR Odluci VIII/28 iz COP8 iz 2006.)
- *Biodiverzitet u procjeni utjecaja* (IAIA Specijalna publikacija serija br. 3)
- Različiti proizvodi *Inicijative za energiju i biodiverzitet*

<i>Hijerarhija ublažavanja posljedica po biodiverzitet</i>	
<i>Akcija</i>	<i>Mjere</i>
1. Izbjegavanje	Klijent će pokušati izbjeći negativne uticaje na biodiverzitet
2. Svodenje na minimum	Tamo gdje se značajni uticaji na biodiverzitet ne mogu izbjeći, klijent treba da identificira načine na koje projekat može da se modificira kako bi se uticaji na biodiverzitet sveli na minimum.
3. Ublažavanje	Tamo gdje se uticaji na biodiverzitet ne mogu ni izbjeći ni svesti na minimum, klijent treba da identificira mjere za ublažavanje tih uticaja.
4. Neutraliziranje	Ukoliko ostanu prisutni značajni rezidualni uticaji na biodiverzitet, usprkos svim razumnim pokušajima da se izbjegnu, svedu na minimum ili ublaže, klijent će utvrditi akcije ili projekte za neutraliziranje tih uticaja. Svi projekti neutraliziranja moraju biti strukturirani i prihvaćeni od strane EBRD-a.

Zaštita i očuvanje staništa

Općenito

9. Sva staništa (bilo da su modifikovana, prirodna ili da su od izuzetnog značaja u pogledu očuvanja) podržavaju kompleksnost živih organizama koji variraju u smislu raznovrsnosti vrsta, obilja, ekosistema i ekonomske vrijednosti. Iz tog razloga, detaljna analiza i procjena (due diligence) od strane klijenta treba da uključi razmatranja ne samo prirodnih nenarušenih staništa, uključujući i ona koja su od izuzetnog značaja u pogledu očuvanja, a koja mogu biti pogođena projektom, nego i ona staništa koja su narušena ili degradirana ljudskom aktivnošću, i nova stanišna područja koja je čovjek napravio kao što su umjetna jezera i travnate površine. Takva detaljna analiza i procjena (due diligence) treba da uključi procjenu svih mjera za ublažavanje koje bi se trebale primijeniti na predloženi razvojni pothvat.
10. Mjere ublažavanja mogle bi uključivati izbjegavanje osjetljivih mjesta ili uznemiravajućih radova u osjetljivim vremenima (npr. sezona razmnožavanja), premještanje vrsta na privremena ili trajna alternativna mjesta, vraćanje lokacije u prvobitno stanje nakon projekta i ponovno naseljavanje/inventarisanje i stvaranje sličnih staništa radi neutraliziranja rezidualnih uticaja. Pojedinci i zajednice direktno pogođene gubitkom biodiverziteta moraju biti kompenzirane na adekvatan i odgovarajući društveno-kulturološki način.

Modificirana staništa

11. Modificirana staništa su ona gdje postoji očigledna izmjena prirodnog staništa, često uvođenjem stranih vrsta biljaka i životinja, kao što su poljoprivredna područja. Tamo gdje modificirana ili novoformirana staništa mogu biti izložena uticaju, klijent treba težiti da svede na minimum svaku dalju degradaciju ili promjenu staništa. Tamo gdje je to opravdano zbog očuvanja a zavisno od prirode i obima projekta, klijent treba da identificira mogućnosti za unapređenje staništa, zaštitu i očuvanje biodiverziteta ili da potiče održivo iskorištavanje/upravljanje relevantnim područjem. To bi moglo uključivati prikupljanje hrane, pčelarstvo, promatranje ptica, itd.

Prirodna staništa

12. Prirodna staništa su kopnena i vodena područja na kojima su biološke zajednice formirane uglavnom od domaćih biljaka i životinjskih vrsta, i na kojima ljudska aktivnost nije bitno modificirala primarne ekološke funkcije područja. U područjima prirodnih staništa ne smije doći do značajne degradacije ili promjene staništa u takvom obimu da (i) ekološki integritet ili funkcioniranje ekosistema budu ugroženi ili (ii) da je stanište osiromašeno u obimu u kojem ne bi moglo više pružati podršku održivoj populaciji njegovih prirodnih vrsta, osim ukoliko:
- Ne postoje tehnički i ekonomski izvodljive alternative;
 - ukupna korist projekta premašuje troškove, uključujući one za okoliš i biodiverzitet;
 - se primjene odgovarajuće mjere za ublažavanje kako bi se osiguralo da nema neto gubitaka ili, još bolje, da se ostvari neto dobitak vrijednosti biodiverziteta u datom staništu, ili gdje je primjereno, staništu koje ima veću vrijednost očuvanja.

Kritična staništa

13. Bez obzira na to da li su prirodna ili modificirana, neka staništa se mogu smatrati kritičnim na osnovu (i) njihove visoke vrijednosti biodiverziteta, (ii) njihovog značaja za preživljavanje ugroženih ili kritično ugroženih vrsta, (iii) njihovog značaja za endemske i geografski ograničene vrste i podvrste, (iv) njihovog značaja za migratorne ili društvene vrste, (v) njihove uloge u sakupljanju vrsta povezanih sa ključnim evolucijskim procesima, (vi) njihove uloge u podržavanju biodiverziteta od velikog socijalnog, ekonomskog ili kulturnog značaja za lokalne zajednice, ili (vii) njihovog značaja za vrste koje su presudne za ekosistem kao cjelinu (glavne vrste).
14. Kritična staništa se ne smiju mijenjati ili degradirati. Shodno tome, u područjima kritičnih staništa, klijent neće provoditi bilo koje projektne aktivnosti ukoliko nisu zadovoljeni slijedeći uslovi:
- Ispunjeno je poštovanje³ bilo kojeg propisanog postupka, određenog u skladu sa međunarodnim obavezama ili domaćim zakonom, koji je preduslov da zemlja dobije odobrenje za projektne aktivnosti na ili neposredno uz kritično stanište.
 - Ne postoje mjerljivi negativni uticaji, ili mogućnost negativnih uticaja, na kritična staništa, koji bi mogli ograničiti funkcioniranje staništa na način(e) navedene u paragrafu 13.
 - Iz perspektive predostrožnosti, nije predviđeno da će projekt dovesti do smanjenja populacije bilo koje ugrožene ili kritično ugrožene vrste ili do takvog gubitka područja relevantnog staništa da bude narušeno očuvanje održivog i reprezentativnog postojećeg ekosistema.
 - Bez obzira na gore navedeno, svi drugi uticaji su ublaženi u skladu sa hijerahijom ublažavanja.

Zaštićena i označena područja

15. Područja mogu biti proglašena zaštićenim od strane vladinih agencija iz niza različitih razloga, uključujući ispunjavanje obaveza zemlje u skladu sa međunarodnim konvencijama. Unutar definiranih kriterija, zakonodavstvo može dozvoliti razvoj na zaštićenom prostoru ili prostoru koje graniči sa njim. Pored primjenjivih uslova iz paragrafa 14, klijent će:

³ Na primjer, zemlje bi trebale pokazati da ne postoje prihvatljive alternative ili da je projekat u državnom interesu.

- Konsultirati sponzore i upravitelje zaštićenog područja, lokalne zajednice i druge ključne zainteresirane strane u vezi sa predloženim projektom u skladu sa provedbenim zahtjevom 10;
- Dokazati da je bilo kakav razvoj na takvim područjima zakonski dozvoljen i da je propisani postupak koji vodi ka takvom odobrenju zadovoljen od strane zemlje domaćina, ako je primjenjivo, i od strane klijenta; te da razvoj slijedi hijerarhiju ublažavanja (izbjegavanje, svodenje na minimum, ublažavanje, neutraliziranje) na odgovarajući način; i
- Implementirati dodatne programe, prema potrebi, kako bi se promovirali i poboljšali ciljevi očuvanja zaštićenog područja.

Invazivne strane vrste

16. Slučajno ili namjerno uvođenje stranih vrsta u domaća staništa može imati značajne negativne uticaje na biodiverzitet:
 - Klijenti ne smiju namjerno uvoditi strane vrste ili vrste koje nisu iz domaćeg staništa u područja gdje se inače ne nalaze, osim ukoliko se to vrši u skladu sa regulatornim okvirom koji regulira takvo uvođenje. Ni pod kakvim okolnostima se ne smiju uvesti u novi okoliš vrste za koje se zna da su invazivne.
 - Tokom detaljne analize i procjene (due diligence), klijenti će ocijeniti mogućnost slučajnog prenošenja i uvođenja stranih vrsta (npr. kroz analize rizika) i identificirati mjere da se mogućnosti za uvođenje, ukoliko postoje, svedu na minimum.
 - U odnosu na međunarodni prevoz roba i usluga, Banka se vodi *Međunarodnom konvencijom za kontrolu i upravljanje balastnom vodom i talogom sa brodova*. Od klijenata se očekuje da poštuju odgovarajuće obaveze navedene u okviru ove Konvencije.

Genetski modificirani organizmi (GMO)

17. Postoje mnoge direktive EU koje se bave namjernim uvođenjem GMO u okoliš (EU Direktiva 2001/18/EC), plasman na tržište hrane ili prehrambenih proizvoda koji sadrže ili se sastoje od GMO (EU Propisi 1829/2003), izvoz GMO ili nenamjerno prekogranično prenošenje GMO, ograničena upotreba GMO; (npr. u istraživanju (Direktiva 98/81/EC)) i deklariranje i porijeklo (npr. Propis 1829/2003, 1830/2003). Unutar zemalja članica EU i zemalja kandidata, od klijenata se zahtijeva da rade u skladu sa primjenjivim državnim i lokalnim zahtjevima i politikom. Tako, nikakav GMO ne smije biti korišten ili uveden u okoliš bez odobrenja datog od nadležnih vlasti, ili u slučaju gdje se relevantna lokalna vlast deklarirala kao vlast koja ne koristi GMO. U drugim zemljama u kojima EBRD djeluje, klijenti moraju usvojiti pristup predostrožnosti i obaviti procjenu rizika u skladu sa zahtjevima EU i ovog provedbenog zahtjeva. Banka će također uzeti ove elemente u obzir prilikom njene detaljne analize i procjene (due diligence).

Održivo upravljanje i korištenje živih resursa

18. Klijenti će upravljati živim resursima na održivi način. Klijenti koji traže finansijska sredstva za projekte koji uključuju upotrebu živih resursa će obaviti detaljnu analizu i procjenu (due diligence) održivosti upotrebe resursa, uzimajući u obzir slijedeće principe:
 - Potrebno je razmotriti svaku upotrebu resursa u svjetlu funkcija koje taj resurs obavlja unutar eko-sistema. Na primjer, potpuna sječa šume može imati negativne uticaje na eroziju tla, hidrologiju porječja i ribarskih lovišta. Slično tome,

- Treba primijeniti pristup predostrožnosti, i uzeti u obzir ukupne i kumulativne uticaje.
 - Korisnici živih resursa će nastojati da svedu na minimum otpad i negativne uticaje po okoliš i da optimiziraju koristi od upotrebe.
 - Sađenje ili uzgajanje vrsta ili populacija koje nisu prirodne za tu lokaciju i čija invazivnost i/ili dominacija nad lokalnim vrstama nije testirana, mora biti ograničeno ili podložno odgovarajućim studijama i odobrenju prije njihovog korištenja.
 - Potrebe autohtonog stanovništva i lokalnih zajednica koje žive u i blizu razvojnih oblasti ili na čije iskorištavanje resursa biodiverziteta razvoj može imati negativan uticaj, moraju biti razmotrene, baš kao i njihova potencijalna pozitivna uloga u očuvanju i korištenju održivog ekosistema.
19. U procjenjivanju održivosti korištenja projektnih resursa, Banka će se voditi *Principima i uputstvima za održivo korištenje biodiverziteta iz Adis Abebe*, kojima se želi osigurati održivo korištenje resursa biodiverziteta⁴. Banka će također stimulirati projekte i relevantne vlade i druge nadležne agencije da internaliziraju troškove upravljanja ekosistema, kada to bude potrebno. Klijenti u sektorima šumarstva i ribarstva će također primijeniti relevantne dole navedene odredbe.

Prirodna i zasađena šuma

20. Pretvaranje oštećenog zemljišta ili prirodnih staništa u šumu podlijevat će detaljnoj analizi i procjeni (due diligence) kao što je opisano u gornjem tekstu. Kritično stanište ne smije se mijenjati ili degradirati. Klijenti u sektoru šumarstva će osigurati da sve prirodne šume i zasađene šume kojima gospodare i upravljaju dobiju nezavisne certifikate u skladu sa međunarodno prihvaćenim principima kao što su principi Vijeća za upravljanje šumama. Kada detaljna analiza i procjena (due diligence) otkrije da se gospodarenje šumama ne obavlja u skladu sa takvim standardima, klijenti će izraditi plan upravljanja kako bi se omogućilo usklađivanje u vremenskom roku koji Banka smatra razumnim. Berba šumskih proizvoda mora biti obavljena na održiv način.

Ribarstvo

21. Klijenti koji su angažirani na izlovu ribe ili drugih vodenih vrsta moraju biti u mogućnosti da dokažu Banci da se sve njihove aktivnosti (od prikupljanja do prerade) poduzimaju na održivi način. To se može postići kroz dobivanje nezavisne certifikacije⁵ (gdje ona postoji) ili kroz studije urađene u okviru detaljne analize i procjene (due diligence). Ribarske aktivnosti nisu nužno ograničene na izlov. Obnova populacije ili uvođenje različitih vrsta ili populacija (posebno u zatvorenim sredinama kao što su jezera) mora osigurati da nove vrste riba ne unište ili ne zamijene postojeće lokalne vrste riba.

Lanac snabdijevanja

22. Kada projekt koristi vanjske dobavljače živih resursa (u daljem tekstu: “resursi”) nad kojima klijent nema kontrolu upravljanja, a ti su resursi potrebni za osnovnu svrhu

⁴ Održivo korištenje ili upravljanje definisano je kao eksploatacija resursa po stopi ili na način koji omogućava ljudima i zajednicama da osiguraju svoje sadašnje socijalno, kulturno i ekonomsko blagostanje, a da u isto vrijeme održavaju potencijale tih resursa kako bi oni mogli zadovoljiti realno predvidive potrebe budućih generacija te očuvati životvorne sposobnosti ekosistema vazduha, vode i tla kao i dugoročni integritet kritičnih staništa.

⁵ Kao što su *Principi i kriteriji za održivo ribarstvo* Vijeća za pomorsko upravljanje

projekta, klijent će usvojiti i implementirati politiku, procedure i akcioni plan za održivu nabavku resursa kako bi osigurao da:

- se kupuju samo resursi zakonitog i održivog porijekla;
- se kontrolira porijeklo resursa;
- resursi ne dolaze iz zaštićenih područja ili iz područja koja imaju veliku ekološku vrijednost, i da se održe biodiverzitet i funkcije pogođenih ekosistema u skladu sa međunarodnim i lokalnim odobrenim principima.

Klijenti treba da daju prednost kupovini resursa certificiranih u skladu sa međunarodno prihvaćenim principima održivog upravljanja, gdje je to moguće.

Biodiverzitet i turizam

23. Procjena okolišnog i socijalnog uticaja novih ili značajano proširenih turističkih aktivnosti i infrastrukture bit će usklađeni sa *Smjernicama za biodiverzitet i razvoj turizma*⁶. Ove smjernice navode vrstu polaznih informacija koje su potrebne, niz pitanja koja treba razmotriti, kao i prirodu ublažavanja uticaja i odgovarajući nadzor i izvještavanje koji moraju biti uključeni u kasniji akcioni plan za projekt.

⁶ Sadržano u Odlukama Sedme konferencije strana (COP 7) CBD-a koje se mogu naći na web stranici EBRD-a.

Provedbeni zahtjev 7: Autohtoni narodi

Uvod

1. Projekti privatnog sektora mogu stvoriti mogućnosti za autohtone narode da učestvuju i da imaju koristi od aktivnosti vezanih za projekte koji im mogu pomoći da ispune svoje težnje za ekonomskim i socijalnim razvojem. Ovaj provedbeni zahtjev prepoznaje da autohtoni narodi mogu igrati ulogu u procesu prelaska na ekonomiju otvorenog tržišta, promovirajući i upravljajući aktivnostima i preduzećima kao partneri u razvoju zajedno sa privatnim sektorom i svojim predstavnicima u vlasti.
2. *Partnerstvo.* Ovaj provedbeni zahtjev prilazi autohtonim narodima kao partnerima, poštujući ih kao ljude i ljude čije vrijednosti mogu u velikom stepenu doprinijeti ne samo njihovom, nego i socijalno-ekonomskom razvoju zemlje. Ovaj provedbeni zahtjev prepoznaje, međutim, da su autohtoni narodi, kao socijalne grupe sa identitetima koji se razlikuju od dominantnih grupa u domaćim društvima, često među najmarginaliziranijim i najugroženijim segmentima stanovništva. Njihov ekonomski, socijalni i pravni status često ograničava njihovu mogućnost da brane svoje interese i prava na zemljište, prirodne i kulturne resurse, i može ograničiti njihovu mogućnost da sudjeluju u razvoju i da imaju koristi od razvoja. Oni su naročito ranjivi ukoliko su im zemlja i resursi transformirani, zaposjednuti od onih koji nisu članovi njihovih zajednica ili su u značajnoj mjeri degradirani.
3. *Potrebe za specijalnim mjerama.* Ovaj provedbeni zahtjev prepoznaje da su identiteti, kulture, zemlja i resursi autohtonih naroda na jedinstven način isprepleteni i naročito osjetljivi na promjene prouzrokovane nekim tipovima investicija, tako da njihovi jezici, kulture, religije, duhovna uvjerenja i institucije mogu biti ugroženi. Ove karakteristike izlažu autohtone narode različitim tipovima rizika i uticajima različite težine, uključujući gubitak identiteta, kulture i sredstava za život zasnovanih na prirodnim resursima kao i osiromašenju i bolesti. Nadalje se prepoznaje da su uloge muškaraca i žena u autohtonim kulturama često različite od onih u dominantnim grupama i da su žene i djeca često marginalizirani, kako unutar svojih vlastitih zajednica, tako i kao rezultat vanjskog razvoja. Zbog ovakve realnosti, pitanja vezana za autohtone narode su često kompleksna. Stoga su potrebne specijalne mjere kako bi se osiguralo da muškarci i žene, pripadnici autohtonih naroda, ne budu stavljeni u lošiji položaj i da budu uključeni, odnosno da imaju koristi od projekata podržanih od strane Banke.
4. *Potreba za slobodnim i informiranim prethodnim pristankom.* Ovaj provedbeni zahtjev prihvata princip iz Deklaracije UN o pravima autohtonih naroda¹, da je prethodni informirani pristanak pogođenih autohtonih naroda neophodan za projektne aktivnosti identificirane u paragrafima 31-37, s obzirom na posebnu osjetljivost autohtonih naroda na negativne uticaje takvih projekata.
5. *Zemlje djelovanja EBRD-a:* Ovaj provedbeni zahtjev prepoznaje da su okolnosti autohtonih naroda u zemljama djelovanja EBRD-a jedinstvene zbog njihove posebne istorije. Autohtoni narodi ne bave se više isključivo uobičajenim načinima preživljavanja niti se njihov identitet može isključivo dovoditi u vezu sa takvim tradicionalnim načinom prvbređivanja i življenja. Nadalje, prepoznaje se da autohtoni narodi često žive u etnički miješanim naseljima, dok u isto vrijeme kontinuirano postojanje nomadskog načina života ili polunomadskog sezonskog stočarstva i istorija

¹ Deklaracija Generalne skupštine UN o pravima autohtonih naroda usvojena 13. septembra 2007.g.

nedobrovoljnih preseljavanja znače da nije uvijek primjereno očekivati kontinuitet čvrstih veza sa određenim teritorijama.

Ciljevi

6. Specifični ciljevi su kao što slijedi:
 - Osigurati da proces tranzicije njeguje puno poštovanje dostojanstva, prava, težnji, kultura autohtonih naroda i njihovih sredstava za život zasnovanih na prirodnim resursima;
 - Izbjeći negativne uticaje projekata na živote autohtonih naroda i njihova sredstva za život zasnovana na prirodnim resursima ili gdje izbjegavanje nije moguće svesti ih na minimum, ublažiti ili kompenzirati takve uticaje;
 - Omogućiti autohtonim narodima da imaju koristi od projekata na način koji odgovara njihovoj kulturi;
 - Podržati klijente u uspostavljanju i održavanju stalnog odnosa sa autohtonim narodima na koje je projekat utjecao u toku cijelog trajanja projekta;
 - Poticati klijenta da sa autohtonim narodima pregovara u dobroj vjeri a autohtone narode da informirano učestvuju kada projekti treba da budu locirani na zemljištima koja oni koriste po tradiciji ili na osnovu običajnog prava, kada će na običajna ili netradicionalna sredstva za život projekt imati negativan uticaj, ili u slučaju komercijalne eksploatacije kulturnih resursa autohtonih naroda;
 - Prepoznati i poštovati običajna prava i navike autohtonih naroda i uzeti ih u potpunosti u obzir;
 - Poštovati i štititi kulturu, znanje i prakse autohtonih naroda u skladu sa njihovim željama.

Područje primjene

7. Ovaj provedbeni zahtjev će se primjenjivati kada je vjerovatno da će projekat uticati na autohtone narode.
8. Primjenjivost ovog provedbenog zahtjeva će biti određena od strane Banke tokom okolišnog i socijalnog procesa procjene u skladu sa kriterijima koji su dati u paragrafima 9-12. Implementacija akcija nužnih da se udovolji ovim obavezama treba biti vođena u skladu sa ovim provedbenim zahtjevom i provedbenim zahtjevima 1, 5, 8 i 10 prema potrebi.
9. Nema univerzalno prihvaćene definicije “autohtonih naroda”. Autohtoni narodi u različitim zemljama također mogu biti nazivani različitim imenima.
10. U politici i ovom provedbenom zahtjevu termin “autohtoni narodi” se koristi u tehničkom smislu da označi socijalne i kulturne manjinske grupe koje su različite od dominantnih grupa unutar domaćih društava, a koje posjeduju u različitim stepenima sljedeće karakteristike:
 - Njihova samoidentifikacija kao članova karakterističnih autohtonih etničkih ili kulturnih grupa i prepoznavanje ovog identiteta od strane drugih;

- Kolektivna pripadnost geografski zasebnim staništima, tradicionalnim zemljama ili teritorijama predaka u projektnoj oblasti i prirodnim resursima u ovim staništima i teritorijama²;
 - Poticanje od populacija čiji tradicionalni³ način zarade sredstava za život nije ovisio o plaći (često nomadski život ili polunomadsko stočarstvo) i čiji je status bio reguliran vlastitim običajima ili tradicijama ili specijalnim zakonima ili propisima;
 - Običajne kulturne, ekonomske, socijalne ili političke institucije koje su odvojene od onih iz dominantnog društva ili kulture;
 - Poseban jezik ili dijalekt, često različit od zvaničnog jezika ili dijalekta zemlje ili regije.
11. Činjenica da neka grupa ili članovi grupe vode nomadski način života ili se bave polunomadskim sezonskim stočarstvom, žive u miješanim ili urbanim sredinama i/ili posjećuju svoja tradicionalna zemljišta samo na sezonskoj osnovi, nakon što su sa njh prisilno udaljeni, nije *prima facie* prepreka za primjenu ovog provedbenog zahtjeva.
12. U određivanju da li se određena grupa smatra autohtonim narodom za svrhu ovog provedbenog zahtjeva, Banka može tražiti savjet stručnjaka.

Zahtjevi

13. U projektima gdje je vjerovatno da će autohtoni narodi biti pogođeni⁴, od klijenata se traži da provedu procjenu (vidjeti u donjem tekstu) uticaja na autohtone narode. Zavisno od rezultata procjene, od klijenta se očekuje da prvo izbjegne negativne uticaje, a gdje ovo nije moguće, da pripremi Razvojni plan za autohtone narode (prema paragrafu 21) tako da svedu na minimum i/ili ublaže svi potencijalni negativni uticaji i da se identificiraju koristi. Od klijenta se također očekuje da se angažira u informiranim konsultacijama i saradnji sa pogođenim autohtonim zajednicama, da primijeni određeni mehanizam pritužbi i da identificira i odredi odgovarajuće modalitete za kompenzacije i podjelu koristi.
14. Gdje je klijent otpočeo sa projektnim aktivnostima koje su mogle da utiču i/ili mogu da utiču na autohtone narode prije uključivanja Banke, obaviti će se detaljna analiza i procjena (due diligence) da bi se identificirali (a) bilo kakvi propusti i (b) korektivna djelovanja koja mogu biti nužna da bi se osigurala usklađenost sa ovim provedbenim zahtjevom. Nakon toga treba dogovoriti akcioni plan.
15. Gdje odgovarajući resursi nisu na raspolaganju unutar organizacije klijenta, potrebno je tražiti savjet iskusnih i neovisnih socijalnih stručnjaka tokom cijele pripreme i implementacije projekta.

² Grupa koja je izgubila "kolektivnu pripadnost geografski zasebnim staništima ili teritorijama predaka u projektnoj oblasti" zbog prisilnog udaljavanja zadržava pravo da bude pokrivena ovim provedbenim zahtjevom, ukoliko se očekuje da će projekt na nju utjecati. "Prisilno udaljavanje" odnosi se na gubitak kolektivne pripadnosti geografski zasebnim staništima ili teritorijama predaka do kojeg je došlo tokom životnog vijeka članova te grupe zbog konflikta, vladinih programa preseljavanja, oduzimanjem posjeda, prirodnih nepogoda ili uključivanja tih teritorija u urbanu oblast. Za svrhe ovog provedbenog zahtjeva "urbana oblast" uobičajeno znači veliki grad ili veće gradsko naselje i uzima u obzir sljedeće karakteristike od kojih nijedna nije definitivna (a) zakonsko označavanje ove oblasti kao urbane oblasti u skladu sa domaćim zakonom, (b) velika gustina stanovništva i (c) visok udio nepoljoprivrednih ekonomskih aktivnosti u odnosu na poljoprivredne aktivnosti.

³ Ovo se primjenjuje čak i ukoliko se to više ne događa, prema prethodnoj fusnoti.

⁴ Autohtoni narodi na koje utječe projekt su oni na čiji socijalno-ekonomski status i/ili tradicionalnu kulturu i način života djeluje projekt.

Procjena

16. Gdje postoji zakonska obaveza u zemlji za određenu vrstu socijalne procjene, klijent će izvršiti takvu procjenu i podijeliti je sa EBRD-om, pored provođenja bilo kakve dodatne socijalne procjene koju je Banka zahtijevala.
17. U slučajevima gdje projekt još nije započeo, klijent će identificirati, putem socijalne procjene, sve zajednice autohtonih naroda na koje projekt može uticati, bilo pozitivno ili negativno, u okviru projektnog područja uticaja, kao i prirodu i stepen očekivanog socijalnog, kulturnog, (uključujući kulturno nasljeđe), i okolišnog uticaja na njih, i planirane mjere da se (i) izbjegniju ili ublaže negativni uticaji i (ii) da se podijele sve koristi vezane za projekt.
18. U slučajevima gdje su izgradnja, projektne aktivnosti ili operacije već otpočele u pogledu predloženog projekta, klijent će dostaviti Banci dokumente i informacije (uključujući i one koje se tiču ranijih rezultata kompanije) i evidenciju o dokumentima koji su već predati vlastima, a koji pokazuju da su oni tražili i djelovali na osnovu mišljenja autohtonih naroda na koje je projekat utjecao, u skladu sa procesom, u mjeri u kojoj je to moguće, datim u ovom provedbenom zahtjevu.
19. Ukoliko su zahtjevi paragrafa 18 zadovoljeni, Banka će tražiti da klijent naruči objektivnu i nezavisnu studiju o uticaju projekta na autohtone narode i o njihovim stavovima u vezi s projektom. Ova studija, koja treba da bude provedena na način koji odgovara datoj kulturi, će preispitati učinke na živote i načine življenja autohtonih naroda do danas, napore klijenta da ublaži negativne uticaje i da identificira i podijeli koristi od projekta, kao i nivo učešća autohtonih naroda u planiranju i implementaciji projekta.

Izbjegavanje negativnih uticaja

20. Svi naponi trebaju prvenstveno biti usmjereni ka izbjegavanju bilo kakvih negativnih uticaja projekta na autohtone narode. Kada izbjegavanje negativnih uticaja nije izvodivo, klijent će smanjiti na minimum, ublažiti ili kompenzirati ove uticaje na odgovarajući i proporcionalan način.

Priprema Razvojnog plana autohtonih naroda

21. Klijentove predložene akcije da svede na minimum, ublaži i kompenzira negativne uticaje i da identificira i podijeli koristi bit će razvijene uz informirano učešće pogođenih autohtonih naroda i bit će sadržane u planu sa vremenskim rokovima, kao što je Razvojni plan autohtonih naroda, ili razvojni plan šire zajednice sa posebnim dijelovima za autohtone narode. Klijent će angažirati kvalificirane sociologe sa relevantnim i odgovarajućim tehničkim stručnim znanjem da pripreme ovaj plan.

Nivo detalja i obim Razvojnog plana autohtonih naroda će varirati u skladu sa specifičnim projektom i prirodom i obimom aktivnosti projekta. Općenito, Razvojni plan autohtonih naroda će sadržavati slijedeće dijelove:

Odjeljak I – Rezime socijalne procjene

- Osnovne informacije
- Ključni nalazi: analiza uticaja, rizika i mogućnosti

Odjeljak II – Konsultacija i učešće

- Rezultati konsultacija i plan budućeg angažmana

Plan implementacije

- Mjere kojima će se izbjeći, svesti na minimum i ublažiti negativni uticaji i pojačati pozitivni uticaji.
- Mjere da se osigura nastavak upravljanja prirodnim resursima u okviru zajednice
- Mjere da se izvuku koristi od projekta i/ili mogućnosti razvoja
- Mehanizam rješavanja pritužbi
- Troškovi, budžet, vremenski raspored i organizacione odgovornosti
- Nadzor, evaluacija i izvještavanje.

Objavljivanje informacija, sadržajne konsultacije i informirano učešće

22. Klijent će uspostaviti stalan odnos sa pogođenim zajednicama autohtonih naroda što je ranije moguće u procesu planiranja projekta i tokom cijelog trajanja projekta. Ovakav proces uključivanja će osigurati njihove sadržajne konsultacije da bi se olakšalo njihovo informirano učešće u vezi sa stvarima koje na njih direktno utiču, predložene mjere za ublažavanje, diobu koristi i mogućnosti od razvoja i pitanja implementacije.
23. Klijent će osigurati da autohtoni narodi na koje projekt utiče budu adekvatno informirani, na način koji odgovara njihovoj kulturi, o provedbenim zahtjevima EBRD-a i o projektnim planovima koji utiču na njih.
24. Proces uključivanja zajednice će biti primjeren kulturi te zajednice, i poštovat će proces zajedničkog odlučivanja autohtonih naroda i bit će u skladu sa rizicima i potencijalnim uticajima na autohtone narode. Na klijentu je da dokaže EBRD-u da je ovaj proces adekvatno proveden.
25. Proces uključivanja će naročito uključivati sljedeće:
 - Uključivanje reprezentativnih tijela autohtonih naroda (npr. vijeće staraca ili seoska vijeća, između ostalog), organizacija autohtonih naroda kao i individualno pogođene autohtone osobe;
 - Razumijevanje i poštovanje svih relevantnih običajnih zakona;
 - Obezbjedivanje dovoljno vremena za proces zajedničkog odlučivanja autohtonih naroda;
 - Olakšavanje autohtonim narodima da izraze svoja gledišta, zabrinutosti, prijedloge na jeziku kojeg sami izaberu, a bez vanjske manipulacije, ometanja, ili zastrašivanja, i na način koji odgovara njihovom načinu života;
 - Objavljivanje autohtonim narodima svih relevantnih planova i informacija o potencijalnim, socijalnim i ekološkim uticajima koji utiču na autohtone zajednice na način koji odgovara njihovom načinu života i odgovarajućem jeziku, bez žargona/stručnih izraza;
 - Prepoznavanje heterogenosti zajednice, uzimajući u obzir sljedeće:
 - Autohtoni narodi žive u miješanim zajednicama sa neautohtonim narodima;
 - U autohtonim zajednicama su zastupljena različita stajališta; konsultacije i učešće moraju uključivati spolne, generacijske i isključene grupe;
 - Davanje na korištenje odgovarajućih informacija EBRD-u i uključivanje Banke u proces konsultacija tamo gdje je to praktično izvodivo;
 - Potpuno dokumentiranje⁵ procesa konsultacija.

⁵ Ovo može uključivati pisane transkripte ili zabilješke i/ili audio snimke.

Mehanizam rješavanja pritužbi i prevencija diskriminacije zasnovane na etničkoj pripadnosti

26. Klijent će osigurati da mehanizam rješavanja pritužbi, ustanovljen za ovaj projekat i opisan u provedbenom zahtjevu 10, bude urađen na način koji odgovara načinu života autohtonih naroda i da im bude dostupan; ovo može za sobom povlačiti manje oslanjanja na pisane procedure, a veće korištenje kanala za usmeno izvještavanje.
27. Banka neće finansirati projekte u kojima klijent isključuje autohtone narode na osnovu etničke pripadnosti. U projektima finansiranim od strane Banke u kojima postoje implicitni faktori koji autohtone narode i pojedince na etničkoj osnovi isključuju iz koristi kao što su mogućnosti zapošljavanja, projektne aktivnosti će uključivati takve korektivne mjere kao što su: (i) informiranje organizacija i pojedinaca autohtonih naroda o njihovim pravima po zakonima o radu, zakonima koji uređuju socijalne, finansijske ili poslovne odnose i o raspoloživim zaštitnim mehanizmima, (ii) odgovarajuća i efikasna distribucija informacija, obuka i mjere za eliminaciju prepreka koristima i resursima kao što su kredit, zapošljavanje, poslovne usluge, zdravstvene usluge i obrazovne usluge, kao i drugim beneficijama nastalim ili olakšanim kroz projekte, i (iii) pružanje autohtonim radnicima, preduzetnicima i korisnicima jednaku zaštitu koja se pruža u skladu sa domaćim zakonodavstvom drugim pojedincima u sličnim sektorima i kategorijama, uzimajući pri tome u obzir pitanja spola i etničku segmentaciju na tržištima dobara i rada, kao i jezičke faktore.

Kompenzacija i podjela koristi

28. Pristup zasnovan na sudjelovanju će biti osnova za određivanje mjera za ublažavanje, podjelu koristi i mjera za podržavanje običajnog stila života. Banka će zahtijevati od klijenta da obešteti pogođene autohtone narode direktno za bilo kakav gubitak sredstava za život (izračunatih u skladu sa ovim provedbenim zahtjevom) koji su nastali kao rezultat aktivnosti vezanih za projekt i da vrate korišteno zemljište u njegovo prethodno stanje. Pravo na nadoknadu može imati pojedinac ili kolektiv ili oboje. Nadoknada će biti dostupna kako za negativne učinke na uobičajena sredstva za život tako i za negativne učinke na platu ili ekonomske inicijative koje ovise o profitu. Priroda "uobičajenih sredstava za život" bi se trebala tumačiti fleksibilno (tako da uključi savremene prilagodbe, kao što su etno-turizam i prerada hrane). Kada se izračunava kompenzacija, klijent će na adekvatan način uzeti u obzir negativne socijalne učinke projekata na tradicionalne životne stilove i porodični život autohtonih naroda. Ovo treba da bude preduzeto u saradnji sa predstavnicima i ekspertima autohtonih naroda. Odredbe ovog paragrafa će se također primjenjivati u slučajevima kada klijent mora platiti nadoknadu lokalnim ili regionalnim tijelima vlade.
29. Prihvatljivi i pravno izvodivi načini nadoknade i implementacije razvojnih planova autohtonih naroda moraju biti prodiskutirani tokom konsultacija sa autohtonim narodima. Na osnovu tih konsultacija treba izraditi i dogovoriti mehanizam za prenos nadoknade i/ili resursa. Klijent će, ukoliko je to potrebno, olakšati pomoć/podršku kako bi omogućio uspostavljanje odgovarajućih sistema za upravljanje i rukovođenje.
30. Klijent će, kroz proces sadržajnih konsultacija i informirano učešće, obezbijediti pogođenim zajednicama autohtonih naroda,⁶ mogućnosti za razvojne koristi na način

⁶ Kao što je navedeno u odjeljcima 22-25 u gornjem tekstu.

koji odgovara njihovoj kulturi. Takve mogućnosti moraju biti proporcionalne stepenu posljedica projekta, sa ciljem da se poboljša njihov standard življenja i sredstva za život na odgovarajući način i da se unaprijedi dugoročna održivost prirodnih resursa o kojima mogu ovisiti. Klijent će dokumentirati identificirane razvojne koristi koje su u skladu sa odredbama ovog provedbenog zahtjeva i blagovremeno ih obezbijediti. Jaku podršku treba dati uobičajenim aktivnostima na obezbjeđenju sredstava za život, uključujući tradicionalne ekonomske aktivnosti i njihove moderne izvedenice, kao što su zanati i etnoturizam.

Specijalni zahtjevi

31. Budući da autohtoni narodi mogu biti posebno ugroženi u projektnim okolnostima navedenim u donjem tekstu, slijedeći specijalni zahtjevi će se također primjenjivati, pored opštih zahtjeva navedenih u gornjem tekstu. Zajedničko u ovim zahtjevima je potreba da klijent:
- Stupi u pregovore u dobroj vjeri sa autohtonim narodima;
 - Osigura informirano učešće autohtonih naroda; i
 - Pribavi slobodan, prethodni informirani pristanak autohtonih naroda prije nego što započne sa aktivnostima opisanim u paragrafima 32-37⁷.

U slučaju bilo koje od slijedećih okolnosti, klijent će angažirati kvalificirane nezavisne sociologe da pomognu u obavljanju i dokumentiranju aktivnosti opisanih u paragrafima 32-37.

Utjecaji na zemljišta koja se koriste po tradiciji ili na osnovu običajnog prava

32. Autohtono stanovništvo je često blisko vezano sa svojim zemljištem i šumama, vodom, životinjskim svijetom, i drugim prirodnim resursima, te stoga treba posebno uzeti u obzir ukoliko projekt utiče na takvu vezanost. Iako to zemljište ne mora biti u njihovom zakonskom vlasništvu prema domaćim zakonima, korištenje tog zemljišta, uključujući sezonsko ili ciklično korištenje, od strane zajednica autohtonog stanovništva za njihovo izdržavanje, ili u kulturne, ceremonijalne ili duhovne svrhe kojima se definiira njihov identitet i zajednica, često je potkrijepljeno i dokumentirano.
33. Ukoliko klijent predloži da locira projekt na zemljištu, ili da komercijalno razvije prirodne resurse unutar takvog zemljišta, koje se koristi na osnovu običajnog prava, i ukoliko se mogu očekivati negativni utjecaji⁸ na sredstva za život, ili kulturne, ceremonijalne ili duhovne upotrebe koje definiraju identitet i zajednicu autohtonog stanovništva, klijent će poštovati njihovo korištenje kako slijedi:
- Klijent će započeti u dobroj vjeri pregovore sa pogođenom zajednicom autohtonih naroda, i dokumentirati njihovo informirano učešće i pristanak kao rezultat pregovaranja.
 - Klijent će dokumentirati svoje napore da izbjegne korištenje ili bar svede na minimum veličinu zemljišta predloženog za projekt, a koje autohtoni narodi koriste, zauzimaju i/ili posjeduju.
 - Korištenje zemljišta autohtonih naroda će biti dokumentirano od strane stručnjaka u saradnji sa pogođenim zajednicama autohtonih naroda, ne dovodeći u pitanje bilo koji drugi zahtjev autohtonih naroda za zemljištem.

⁷ Pristanak se odnosi na proces kojim ugrožena zajednica autohtonih naroda donosi odluku, u skladu sa njihovim kulturnim tradicijama, običajima i praksom, da li da se uključe u predloženi projekt.

⁸ Negativni utjecaji mogu uključivati, ali se ne moraju ograničavati na, utjecaje koji nastaju kao rezultat gubitka dobara ili resursa, restrikcije na korištenje zemljišta, ili tradicionalnog načina života, kao rezultat projektnih aktivnosti.

- Pogođene zajednice autohtonih naroda će biti obaviještene o svojim pravima u vezi sa tim zemljištem u skladu sa domaćim zakonima, uključujući i bilo koji domaći zakon koji priznaje običajno pravo ili korištenje.
 - Klijent će ponuditi pogođenoj zajednici autohtonih naroda, u najmanju ruku, kompenzaciju i propisane postupke koji su na raspolaganju onima koji posjeduju potpuno zakonito vlasništvo na zemlju u slučaju komercijalnog razvoja njihove zemlje u skladu sa državnim zakonima, zajedno sa odgovarajućim razvojnim mogućnostima na način koji odgovara njihovoj kulturi; naknada zasnovana na zemljištu, ili naknada u naturi će biti ponuđena umjesto gotovinske naknade, gdje je to izvodivo.
 - Klijent će dati dovoljno vremena pogođenim autohtonim zajednicama da se interno dogovore, bez da klijent direktno ili indirektno nameće svoju volju.
 - Klijent može koristiti funkcije kao što su ombudsman i/ili druge javne institucije unutar relevantnog domaćeg sistema kako bi potpomogao pristanak zajednice na projekt/predloženo korištenje zemljišta od strane klijenta i paket za ublažavanje.
34. Tokom implementacije projekta, klijent će odmah obavijesiti EBRD o svim konfliktnim situacijama između autohtonih naroda i klijenta koji ne budu riješeni nakon primjene mehanizama za rješavanje pritužbi. Banka će procijeniti situaciju i odlučiti o odgovarajućem pristupu za rješavanje takvih problema.

Preseljavanje autohtonih naroda sa zemljišta koje koriste po tradiciji ili na osnovu običajnog prava

- 35 Klijent će istražiti izvodiva alternativna projektna rješenja kako bi se izbjeglo preseljavanje autohtonih naroda sa njihovog zemljišta koje koriste po tradiciji ili na osnovu običajnog prava. Ukoliko se preseljavanje ne može izbjeći, klijent ne smije obaviti preseljavanje bez prethodno dobivenog slobodnog i informiranog pristanka za to od pogođenih zajednica autohtonih naroda koji će biti rezultat pregovora u dobroj vjeri. Ti pregovori će uzeti u obzir zakone, tradiciju, običaje i posjedovanje zemlje autohtonih naroda i podrazumijevaće njihovo potpuno učestvovanje u pregovorima. Svako preseljavanje autohtonih naroda bit će u skladu sa uslovima Plana preseljavanja i implementacije iz provedbenog zahtjeva 5. Autohtoni narodi će dobiti fer i pravičnu nadoknadu za zemljište, teritorije i resurse, koje su posjedovali po tradiciji ili na drugi način zaposjeli ili koristili, i koje je bilo konfiskovano, uzeto, okupirano, korišteno ili oštećeno kao rezultat projekta bez njihovog slobodnog, prethodnog informiranog pristanka.
36. Tamo gdje je to izvodivo, preseljeni autohtoni narodi bi trebali biti u mogućnosti da se vrate na svoje zemljište koje koriste po tradiciji ili na osnovu običajnog prava, ukoliko razlog za njihovo preseljenje prestane postojati i zemljište treba u potpunosti vratiti u prvobitno stanje.

Kulturni resursi

37. Ukoliko projekt predlaže da se koriste kulturni resursi, znanje, inovacije ili prakse autohtonih naroda u komercijalne svrhe, klijent će obavijestiti autohtone narode o: (i) njihovim pravima u skladu sa domaćim zakonom; (ii) obimu i prirodi predloženog komercijalnog razvoja; i (iii) potencijalnim posljedicama takvog razvoja. Klijent neće nastaviti sa takvom komercijalizacijom osim ukoliko: (i) ne uđe u pregovore u dobroj vjeri sa pogođenim zajednicama autohtonih naroda; (ii) ne dokumentuje njihovo

Provedbeni zahtjev 8: Kulturna baština

Uvod

1. EBRD je svjesna važnosti kulturne baštine za sadašnje i buduće generacije. U skladu sa Konvencijom o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine i Konvencijom za zaštitu nematerijalne baštine, ovaj provedbeni zahtjev ima za cilj da zaštiti nezamjenjivu kulturnu baštinu i da upućuje klijente da izbjegavaju ili ublaže negativne uticaje na kulturnu baštinu u toku svojih poslovnih operacija. Pored toga, zahtjevi ovog provedbenog zahtjeva koji se odnose na korištenje kulturne baštine od strane projekta zasnovani su djelomično na standardima utvrđenim Konvencijom o biološkoj raznovrsnosti. Banka podržava pristup predostrožnosti u upravljanju i održivom korištenju kulturne baštine u skladu sa Deklaracijom iz Rija.
2. Kulturna baština je važna kao izvor vrijednih historijskih i naučnih informacija, kao sredstvo za ekonomski i socijalni razvoj i kao integralni dio kulturnog identiteta, praksi i kontinuiteta naroda.
3. Vođena ovim ciljevima zaštite i očuvanja, Banka je orijentirana da podržava implementaciju primjenjivih međunarodnih konvencija i drugih instrumenata.¹ EBRD također prepoznaje potrebu da sve strane poštuju zakone i propise koji se tiču kulturne baštine u području djelovanja projekta i obaveze zemlje operacija u skladu sa relevantnim međunarodnim ugovorima i sporazumima. Ovi zakoni mogu biti zakoni o kulturnoj baštini ili o antikvitetima, zakoni o prostornom uređenju ili građenju, propisi o zaštićenim oblastima, drugi zakoni i propisi koji reguliraju izgrađeni okoliš od historijskog značaja ili zakoni koji se tiču zaštite autohtonih naroda.

Ciljevi

4. Ciljevi ovog provedbenog zahtjeva su:
 1. da podrži očuvanje kulturne baštine u kontekstu projekata finansiranih od strane EBRD-a;
 2. da zaštiti kulturnu baštinu od negativnih uticaja projektnih aktivnosti;
 3. da promovira pravičnu podjelu koristi od korištenja kulturne baštine u poslovnim aktivnostima;
 4. da promovira svijest o kulturnoj baštini i poštovanje kulturne baštine gdje je to moguće.
5. Ovaj provedbeni zahtjev utvrđuje okvir za klijente da zaštite kulturnu baštinu putem izbjegavanja, a gdje izbjegavanje nije izvodivo, smanjivanja i ublažavanja bilo kojih potencijalnih negativnih uticaja od strane aktivnosti finansiranih od EBRD-a na adekvatan i profesionalan način.

¹ Kao što su slijedeće:

- Konvencija za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine, 1972 (Svjetska konvencija UNESCO-a o baštini)
- Konvencija za zaštitu nematerijalne kulturne baštine, 2003 (Konvencija UNESCO-a za nematerijalnu baštinu)
- Konvencija za zaštitu podvodne baštine, 2001 (Konvencija UNESCO-a za podvodnu baštinu)
- Okvirna konvencija Vijeća Evrope o vrijednosti kulturne baštine za društvo, 2005
- Povelja australskog ICOMOS-a za očuvanje mjesta od kulturnog značaja (*Povelja iz Burre*) (Australski ICOMOS)

Područje primjene

6. Ova Politika će se primjenjivati kada je vjerovatno da će projekat uticati na nenadomjestivu kulturnu baštinu. Odredbe ovog provedbenog zahtjeva se primjenjuju bez obzira da li je kulturna baština zakonski zaštićena ili prethodno narušena.
7. Za svrhe ovog provedbenog zahtjeva, kulturna baština je definirana kao grupa resursa naslijeđenih iz prošlosti koje ljudi identificiraju, nezavisno od vlasništva, kao odraz i izraz njihovih konstantno evoluirajućih vrijednosti, vjerovanja, znanja i tradicija. Ona obuhvata materijalnu (fizičku) i nematerijalnu baštinu, čije su granice predmet velikih debata među stručnjacima za baštinu. Kulturna baština se može procijeniti na lokalnom, regionalnom ili državnom nivou ili unutar međunarodne zajednice.²
 - Fizička kulturna baština odnosi se na pokretne i nepokretne objekte, lokacije, grupe struktura i prirodne karakteristike i pejzaže koji imaju arheološki, paleontološki, historijski, arhitektonski, religijski, estetski ili drugi kulturni značaj.
 - Nematerijalna kulturna baština odnosi se na običaje, predstavljanja, izraze, znanje, vještine – kao i instrumente, objekte, artefakte i kulturne prostore povezane sa njima – koje zajednice, grupe, a u nekim slučajevima i pojedinci, prepoznaju kao dio svoje kulturne baštine i koji se prenose sa generacije na generaciju.³
8. EBRD shvata da lokacije ili objekti koji predstavljaju vrijednost kulturne baštine ili su od značaja za kulturnu baštinu mogu biti otkriveni na neočekivanim lokacijama, tokom same implementacije određenog projekta. Prema tome, projekt podliježe odredbama ovog provedbenog zahtjeva ukoliko:
 - uključuje značajna iskopavanja, rušenja, pomjeranje zemlje, poplave ili druge promjene u fizičkom okolišu,
 - je lociran na ili u blizini lokacije kulturne baštine priznate od strane zemlje u kojoj Banka djeluje, ili
 - može na drugi način imati negativnog uticaja na kulturu, znanje i praksu autohtonih naroda.
9. Primjenjivost ovog provedbenog zahtjeva u drugim slučajevima bit će utvrđena od strane Banke tokom procesa okolišne i socijalne procjene (vidjeti paragraf 10 u nižem tekstu). Banka obavlja pojedinačne revizije projekata koji su specifično dizajnirani da podrže očuvanje ili upravljanje kulturnom baštinom. Ukoliko je to primjenjivo, Banka će se dogovoriti sa klijentom o načinu ispunjavanja uslova ovog provedbenog zahtjeva i upravljanja unutar klijentovog ukupnog okolišnog i socijalnog akcionog plana i/ili sistema upravljanja. Okolišna i socijalna procjena i zahtjevi za upravljanje su dati u provedbenom zahtjevu 1 i 10.

Zahtjevi

Procjena

Ispitivanje rizika ili uticaja na kulturnu baštinu

10. U ranom stadiju okolišne i socijalne procjene (vidjeti provedbeni zahtjev 1), klijent će utvrditi postoji li vjerovatnoća da projekt proizvede negativan uticaj na neku od kulturnih baština i procijeniti vjerovatnoću neočekivanog pronalaska kulturnog blaga (vidjeti paragraf

² Ova definicija je u skladu sa Okvirnom Konvencijom Vijeća Evrope o vrijednosti kulturne baštine za društvo. Kulturna baština se također naziva kulturno nasljeđe, kulturna dobra, kulturni resursi ili kulturna imovina.

³ Kao što je određeno Konvencijom o zaštiti nematerijalne kulturne baštine.

16). Da bi to uradio, klijent će se konsultirati sa odgovarajućim ministarstvima, stručnjacima i lokalnim zajednicama, prema potrebi.⁴ Intenzitet analize kulturnih dobara trebao bi biti dovoljan da u potpunosti okarakterizira rizike i uticaje, koji su u skladu sa pristupom predostrožnosti i koji odražavaju zabrinutosti relevantnih zainteresiranih strana.

Utjecaji na nematerijalnu baštinu

11. Mada potencijalni uticaji na nematerijalnu kulturnu baštinu mogu biti manje očigledni od uticaja na materijalnu kulturnu baštinu, oni mogu biti jednako važni. Ukoliko je okoliš ključan za održavanje tradicionalnih vještina, znanja i vjerovanja, svako premještanje ili preseljenje bi mogli prouzrokovati gubitak tradicionalnog znanja, vjerovanja i/ili gubitak manjinskih dijalekata i jezika i u krajnjoj liniji rezultirati dezintegracijom zajednice.

Izbjegavanje uticaja

12. Klijent je odgovoran za lociranje i osmišljavanje projekta na takav način da izbjegne značajnu štetu po kulturnu baštinu. Ako su potencijalni uticaji identificirani u ranim fazama razvoja projekta, treba dati preferenciju izbjegavanju negativnih uticaja tokom faza biranja dizajna i lokacije.

Procjenjivanje uticaja koji se ne mogu izbjeći

13. Gdje se uticaji ne mogu izbjeći, klijent će, na osnovu rezultata preliminarnog ispitivanja, izraditi studije koje su nužne da se procijene potencijalni uticaji i, ukoliko je nužno, potrebne promjene u projektnim rješenjima. Obim ovih studija će biti dogovoren sa EBRD-om od slučaja do slučaja. Studije će biti provedene od strane kvalificiranih i iskusnih specijalista za kulturnu baštinu, bilo kao dio ukupne okolišne i socijalne procjene, u skladu sa provedbenim zahtjevom 1 ili odvojeno, gdje EBRD može zahtijevati uključivanje vanjskih eksperata.

14. Procjena i ublažavanje uticaja na kulturnu baštinu će se provesti u skladu sa relevantnim odredbama domaćih i/ili lokalnih zakona, propisa i planova upravljanja zaštićenim oblastima, obavezama zemlje po međunarodnim zakonima i međunarodno priznatoj dobroj praksi. U većini EBRD-ovih zemalja operacija, zakoni zabranjuju uklanjanje objekata i rušenje mjesta fizičke kulturne baštine. Međunarodno priznata dobra praksa uključuje, ali nije ograničena na: arheološko ili paleontološko istraživanje na terenu, laboratorijsko istraživanje nađenih objekata, izložbe novih nalaza i dokumentiranje.

Upravljanje uticajima na kulturnu baštinu

15. Na osnovu rezultata istraživanja na terenu, stručne procjene značaja kulturne baštine, zahtjeva domaće legislative i relevantnih međunarodnih konvencija, kao i rezultata konsultacija sa pogođenim zajednicama (vidjeti paragraf 17), od klijenta će se zahtijevati da razvije odgovarajuće mjere ublažavanja kako bi smanjio i ublažio bilo kakve negativne uticaje na kulturnu baštinu, zajedno sa planom implementacije i potrebnim budžetom za takve mjere. Takve mjere ublažavanja mogu biti uključene u okolišni i socijalni akcioni plan za ovaj projekat ili u posebni plan upravljanja kulturnom baštinom. Klijent će također osigurati da obučeno i kvalificirano osoblje bude dostupno za nadgledanje implementacije

⁴ Vidjeti provedbene zahtjeve 1 i 10. U slučaju projekata kategorije "A" o ovome se mora razgovarati tokom sastanka posvećenog ranoj identifikaciji, planiranju i definiranju alternativa. Vidjeti Odjeljak 10, provedbeni zahtjev 10.

mjera ublažavanja i da svaki izvođač koji radi na ovom projektu ima potrebne vještine i stručnost i da se njima rukovodi i da ih se nadzire u skladu sa paragrafom 19. provedbenog zahtjeva 1.

Postupci u slučajevima neočekivanog pronalaska kulturnog blaga

16. Klijent će osigurati da budu provedene odredbe za upravljanje u slučajevima neočekivanog pronalaska kulturnog blaga, definiranog kao fizička kulturna baština sa kojom se neočekivano susretu tokom implementacije projekta. Takve odredbe moraju uključivati obavještanje relevantnih nadležnih tijela o nađenim objektima ili mjestima; upozoravanje osoblja projekta na mogućnost neočekivanog pronalaska kulturnog blaga; i ograđivanje područja pronalaska kako bi se izbjeglo bilo kakvo dalje oštećivanje ili uništavanje. Klijent neće oštetiti bilo kakve neočekivane pronalaskeske sve dok se ne napravi procjena od strane imenovanih i kvalificiranih specijalista i dok ne budu identificirane sve akcije koje su u skladu sa domaćom legislativom i ovim provedbenim zahtjevom.

Konsultacija sa pogodnim zajednicama

17. Tamo gdje neki projekt može da utiče na kulturnu baštinu, klijent će se konsultovati sa pogodnim zajednicama u okviru zemlje domaćina, koje koriste ili su koristile kulturnu baštinu do kada sjećanje seže za dugoročne kulturne svrhe kako bi utvrdio kulturnu baštinu od značaja i inkorporirao gledišta pogodnih zajednica o takvoj kulturnoj baštini u proces donošenja odluka klijenta. Klijent će obezbijediti informaciju pogodnim zajednicama na transparentnom i odgovarajućem jeziku o obimu, lokaciji, trajanju projekta i bilo kakvim aktivnostima koje mogu uključivati uticaje na kulturnu baštinu. Takve konsultacije moraju biti u skladu sa zahtjevima iz provedbenog zahtjeva 10 i moraju biti dio šireg procesa konsultacija o okolišnim i socijalnim uticajima projekta u skladu sa provedbenim zahtjevom 10. Konsultacije će također angažirati relevantne državne ili lokalne regulatorne institucije kojima je povjerena zaštita kulturne baštine. Uticaji na kulturnu baštinu će biti ublaženi na odgovarajući način uz informirano sudjelovanje pogodnih zajednica.
18. Tamo gdje projekt može značajno oštetiti kulturnu baštinu, a njeno oštećivanje ili gubitak mogu ugroziti kulturni ili ekonomski opstanak zajednica unutar zemlje u kojoj Banka djeluje, koje koriste kulturnu baštinu za dugogodišnje kulturne svrhe, klijent će primijeniti zahtjeve paragrafa 17 i neće nastaviti, osim ukoliko (i) ne uđe u pregovore sa pogodnim zajednicama u dobroj vjeri; i (ii) dokumentira njihovo informirano učešće i uspješan ishod pregovora.

Upotreba kulturne baštine od strane projekta

19. Tamo gdje se predlaže da projekt koristi u komercijalne svrhe kulturne resurse, znanje, inovacije ili prakse lokalnih zajednica koje utjelovljuju tradicionalne stilove života, klijent će informirati ove zajednice o (i) njihovim pravima po domaćem zakonu, (ii) obimu i prirodi predloženog komercijalnog razvoja i (iii) potencijalnim posljedicama takvog razvoja. Klijent će nastaviti sa takvom komercijalizacijom samo kada on: (i) uđe u pregovore u dobroj vjeri sa pogodnim lokalnim zajednicama koje otjelovljuju tradicionalne stilove života, (ii) dokumentira njihovo informirano učestvovanje i uspješan ishod pregovora, i (iii) obezbijedi fer i pravičnu diobu koristi iz komercijalizacije takvog znanja, inovacija ili prakse, u skladu sa njihovim običajima i tradicijama. Kada projekt predlaže da koristi kulturne resurse, znanja, inovacije ili prakse autohtonih naroda, primijenit će se zahtjevi iz paragrafa 37 provedbenog zahtjeva 7.

Provedbeni zahtjev 9: Finansijski posrednici

Uvod

1. Finansijsko posredovanje je ključni instrument za EBRD da promovira održiva finansijska tržišta i da obezbijedi posrednika za usmjeravanje finansiranja EBRD-a na sektor mikro, malih i srednjih preduzeća. Kroz svoju mrežu partnerskih finansijskih posrednika, EBRD može podržati ekonomski razvoj manjih preduzeća od onih koja bi bilo moguće podržati direktnim investiranjem EBRD-a. EBRD podržava raznovrsne pružaoce finansijskih usluga uključujući, između ostalih, privatne dioničke fondove, banke, lizing kompanije, osiguravajuće kompanije i penzione fondove. Finansijski posrednici su uključeni u široki spektar aktivnosti kao što su mikro finansiranje, kreditiranje malih i srednjih preduzeća, finansiranje trgovine, srednjoročno i dugoročno korporativno ili projektno finansiranje i stambeno kreditiranje.
2. Sama priroda finansijskog posredovanja znači da će EBRD prenijeti finansijskom posredniku nadležnost za procjenu i nadzor transakcija kao i za ukupno upravljanje portfeljom. Upravljanje okolišnim i socijalnim rizikom je dio nadležnosti prenesenih na finansijske posrednike. Bez obzira na to, na osnovu svoje veze sa finansijskim posrednikom, EBRD nastavlja da ima interesa u procjeni i nadzoru da li su okolišni i socijalni rizici koji se odnose na poslovne aktivnosti finansijskog posredovanja adekvatno riješeni od strane finansijskog posrednika. Tačni modaliteti prenošenja nadležnosti i nadzora EBRD-a će ovisiti o nizu faktora, uključujući prirodu finansijskog posrednika i njegovih poslovnih aktivnosti, te vrstu finansija koje su obezbijedene i poslovno okruženje u zemlji.

Ciljevi

3. Ciljevi ovog provedbenog zahtjeva su:
 - Da uspostavi praktičan način na koji se mandat Banke da promovira održivi razvoj može implementirati u njenim investicijama kroz finansijskog posrednika, u skladu sa najboljom međunarodnom praksom u komercijalnom finansijskom sektoru;
 - Da omogući finansijskim posrednicima da upravljaju okolišnim i socijalnim rizicima koji se odnose na njihove poslovne aktivnosti i da promovira dobre okolišne i socijalne poslovne prakse među svojim klijentima;
 - Da promovira dobro upravljanje okolišem i ljudskim resursima unutar finansijskih posrednika.

Područje primjene

4. Ovaj provedbeni zahtjev se primjenjuje na sve projekte koji su klasificirani kao "FI" projekti prema paragrafu 24 ove Politike.
5. Za svrhe ovog provedbenog zahtjeva riječ "projekt" se koristi za EBRD-ove transakcije sa finansijskim posrednikom, dok se riječ "podprojekt" koristi da uputi na klijente/projekte finansirane od strane finansijskih posrednika.
6. Tamo gdje EBRD finansira kreditnu liniju ili drugi ciljani finansijski program, zahtjevi ovog provedbenog zahtjeva će se primjenjivati na sve podprojekte koji su finansirani iz sredstava EBRD-a.

7. Tamo gdje EBRD obezbjeđuje dioničko ili kvazi-dioničko finansiranje određenom finansijskom posredniku, zahtjevi ovog provedbenog zahtjeva će se primjenjivati na cijeli portfelj komercijalnih podprojekata finansijskog posrednika koji su nastali od vremena kada je EBRD postao dioničar ili investitor, shodno paragrafu 16.
8. Tamo gdje EBRD procijeni da neki projekt finansijskog posredovanja ima minimalne ili nikakve negativne okolišne ili socijalne rizike, neće biti primijenjeni nikakvi specifični zahtjevi i finansijski posrednik neće trebati usvojiti bilo kakve postupke za okolišno i socijalno upravljanje rizikom.

Zahtjevi

Procedure za okolišnu i socijalnu detaljnju analizu i procjenu (due diligence) i za nadzor

9. Finansijski posrednik će usvojiti i implementirati procedure za detaljnu okolišnu i socijalnu analizu i procjenu (due diligence) i za nadzor (u daljem tekstu: “procedure”) srazmjerno nivou okolišnih i socijalnih rizika koji se odnose na njegove poslovne aktivnosti i vrstu projekta sa EBRD-om. O ovim procedurama bit će postignut dogovor sa EBRD-om.
10. Tamo gdje finansijski posrednik može pokazati da je već uspostavio procedure za upravljanje okolišnim i socijalnim rizikom, EBRD će procijeniti njihov sadržaj i mogućnosti finansijskog posrednika da implementira zahtjeve iz ovog provedbenog zahtjeva.
11. Finansijski posrednik će dizajnirati procedure tako da osigura da zahtjevi iz paragrafa 13 – 16 budu ispunjeni. Procedure će također uključivati odgovarajuće mehanizme za procjenu rizika i nadzora, uključujući:
 - kategorizaciju rizika predloženih podprojekata;
 - preduzimanje detaljne analize i procjene (due diligence) klijenata i podprojekata srazmjerno identificiranim rizicima;
 - strukturiranje podprojekata tako da oni ispune domaće zahtjeve za okoliš, zdravlje, sigurnost, rad i javne konsultacije uključujući, gdje je to nužno, zahtjeve klijentu da implementira korektivne akcijske planove;
 - nadzor podprojekata da se osigura saglasnost sa domaćim zahtjevima za okoliš, zdravlje, sigurnost, rad i javne konsultacije i, tamo gdje je to relevantno, planove korektivnih akcija.
12. Da pomogne finansijskim posrednicima kod provođenja ovih procedura u praksi, EBRD je izradila priručnik za upravljanje okolišnim i socijalnim rizicima (“E-priručnik”) koji uključuje model procedure i smjernice za različite tipove finansijskog posredovanja i finansijskih usluga. Finansijski posrednici koji nemaju ekvivalentne procedure već provedene u praksi obavezni su da koriste relevantne dijelove E-priručnika u pogledu relevantnih podprojekata.

Zahtjevi za podprojekte

13. Finansijski posrednik će detaljno analizirati sve podprojekte prema EBRD-ovoj eliminacionoj listi na osnovu okolišnih i socijalnih razloga uključenoj u Dodatak 1 uz ovaj provedbeni zahtjev. Podprojekti koji uključuju poslovne aktivnosti sa ove liste ne mogu se kandidirati za podršku finansijskog posrednika i aplikacije koje sadrže takve aktivnosti se moraju odbaciti.

14. Dodatak 2 uz ovaj provedbeni zahtjev uključuje brojne poslovne aktivnosti sa posebno visokim socijalnim i okolišnim rizicima. Ukoliko podprojekat uključuje aktivnosti nabrojane u Dodatku 2 uz ovaj provedbeni zahtjev, finansijski posrednik će uputiti taj podprojekat Banci na razmatranje, i osigurati njegovu usporedbu sa mjerodavnim provedbenim zahtjevima EBRD-a. EBRD snažno ohrabruje finansijske posrednike da razmatraju ove predmete na samom početku detaljne analize i procjene (due diligence). EBRD će pomagati finansijskim posrednicima u procjenjivanju ovih podprojekata. Okolišni/socijalni specijalisti EBRD-a će pregledati informacije prikupljene tokom detaljne analize i procjene (due diligence) od strane finansijskog posrednika, odrediti sve dodatno potrebne informacije, pružiti pomoć u određivanju odgovarajućih ublažavajućih mjera i, po potrebi, navesti uslove pod kojima se ti podprojekti mogu nastaviti.
15. Finansijski posrednici će zahtijevati od svih klijenata da poštuju domaće propise i standarde povezane sa (i) okolišem, (ii) javnim konsultacijama i (iii) zaposlenjem, uključujući bez ograničenja zdravlje i sigurnost na radu, dječiji rad, prisilni rad, nediskriminaciju u vezi sa zapošljavanjem i slobodu udruživanja i kolektivnog ugovaranja.
16. Kada finansijski posrednici obezbjeđuju projektno finansiranje¹ po EBRD-ovoj kreditnoj liniji sa procijenjenim ukupnim kapitalnim troškovima od 10 miliona US\$ ili više za podprojekte koji uključuju (i) gradnju novih ili (ii) proširenje ili modernizaciju postojećih postrojenja gdje promjene u razmjerama ili obimu mogu stvoriti značajne dodatne okolišne ili socijalne uticaje, od takvih podprojekata će se očekivati da udovolje EBRD-ovim provedbenim zahtjevima 1-8 i 10.
17. EBRD može postaviti dodatne ili alternativne okolišne i socijalne zahtjeve ovisno o prirodi finansijskog posrednika i njegovog portfelja i zemlje operacija.²

Organizacioni kapaciteti unutar finansijskih posrednika

18. Finansijski posrednik će održavati politike ljudskih resursa, sistema upravljanja i praksi u skladu sa EBRD-ovim provedbenim zahtjevom 2 – Radna snaga i radni uslovi.
19. Finansijski posrednik će imenovati člana uprave koji će imati ukupnu odgovornost za okolišna i socijalna pitanja, uključujući implementaciju procedura.
20. Ovisno o veličini finansijskog posrednika i njegovih poslovnih aktivnosti, finansijski posrednik bi također trebao (i) da imenuje jednog ili više članova osoblja odgovornih za nadzor svakodnevne primjene procedura i obezbjeđivanja podrške kod implementacije, (ii)

¹ Projektno finansiranje je "metoda finansiranja u kojoj pozajmljivač primarno posmatra prihode ostvarene od jednog projekta, kako kao izvor otplate tako i kao obezbeđenje za izloženost. Ovaj tip finansiranja je obično za velike, složene i skupe projekte koji mogu uključivati npr. elektrane, postrojenja hemijske industrije, rudnike, transportnu infrastrukturu, okolišnu i telekomunikacijsku infrastrukturu. Projektno finansiranje može imati formu finansiranja konstrukcije novog kapitalnog postrojenja, ili refinansiranja postojećeg postrojenja sa ili bez poboljšanja. U takvim transakcijama, pozajmljivač se obično plaća samo ili skoro isključivo od novca stvorenog ugovorima o proizvodima postrojenja, kao što je struja prodana od strane elektrane. Pozajmljivač je obično SPN (subjekt posebne namjene) kojem nije dozvoljeno da vrši bilo kakvu funkciju osim razvijanja, posjedovanja i funkcioniranja postrojenja. Posljedica toga je da otplata ovisi primarno o gotovinskom toku projekta i o kolateralnoj vrijednosti projektne imovine", Izvor: Bazelski komitet za superviziju banaka, međunarodnu konvergenciju mjerenja kapitala i standarda kapitala ("Bazel II"), novembar 2005. g. <http://www.bis.org/publ/bcbs118.pdf>.

² Na primjer, ukoliko zemlja nije ratificirala sve osnovne konvencije Međunarodne organizacije rada [ILO konvencije 29 i 105 (prisilni rad i rad na ime otplate duga), 87 (sloboda udruživanja), 98 (pravo na kolektivno pregovaranje), 100 i 111 (diskriminacija), 138 (najmanje životna dob) 182 (najgore forme dječijeg rada)] i ugradila ih u domaće zakone.

da osigura dostupnost adekvatne tehničke stručnosti za procjenu transakcija sa potencijalno visokim okolišnim ili socijalnim rizicima, bilo kao stručnjaci unutar organizacije ili vanjski stručnjaci.

21. Finansijski posrednik će osigurati da procedure i zahtjevi dati u paragrafima 9 – 20 budu jasno preneseni svom relevantnom osoblju i obezbijediti odgovarajuću obuku kako bi osigurao da osoblje ima nužne vještine i podršku da ih implementira.

Izvjestavanje EBRD-a

22. Finansijski posrednik će podnositi EBRD-u periodične (obično godišnje) izvještaje o implementaciji procedura i o okolišnoj i socijalnoj performansi njegovog investicionog/kreditnog portfelja. Standardni formati izvještavanja su uključeni u E-priručnik.

Uključivanje zainteresiranih strana

23. Finansijski posrednik će uspostaviti sistem za vanjske komunikacije po okolišnim i socijalnim pitanjima, npr. odrediti kontakt za rješavanje javnih upita i zabrinutosti vezanih za okolišna i socijalna pitanja. Finansijski posrednik će blagovremeno odgovarati na takve upite i zabrinutosti.

Najbolja praksa

24. EBRD ohrabruje sve svoje finansijske posrednike da rade u skladu sa najboljim praksama u upravljanju održivošću u svim njihovim operacijama pozajmljivanja i investiranja, bez obzira da li su one finansirane od strane EBRD-a. Finansijski posrednici se naročito ohrabruju da:
 - Periodično izvještavaju svoje vanjske zainteresirane strane o tome na koji način oni rješavaju okolišna i socijalna pitanja u svom poslovanju i operacijama. Ovo se može, na primjer, postići uključivanjem u godišnji izvještaj finansijskog posrednika, web stranicu ili drugi javni dokument, odjeljka koji rezimira njegovu opredijeljenost za provedbu zahtjeva navedenih u ovom provedbenom zahtjevu.
 - Da rade na primjenjivanju najboljih praksi u upravljanju okolišem u vlastitoj instituciji (uključujući efikasnost energije i resursa, smanjivanje otpada i recikliranje).
 - Da prenesu primjenu Procedura i E-priručnika na sve njihove poslovne aktivnosti uključujući i one na koje se ovaj provedbeni zahtjev ne primjenjuje.
 - Da identificiraju, prema potrebi, mogućnosti za razvijanje finansijskih proizvoda sa visokim okolišnim i/ili socijalnim koristima (npr. finansiranje investicija u energetske efikasnost, obnovljive izvore ili poslove koji pospješuju biološku raznovrsnost, proizvode koji su usmjereni na žene preduzetnike, pristup kreditiranju mikro preduzetnicima).

Dalje usmjeravanje ka najboljim praksama je dostupno na E-priručniku EBRD-a. Finansijski posrednici trebaju također razmotriti pridruživanje prikladnim postojećim međunarodnim inicijativama koje promoviraju najbolje prakse u finansijskom sektoru kao što su Ekvator principi, Finansijska inicijativa UNEP-a i Principi odgovornog investiranja³.

³ www.equator-principles.com; www.unepfi.org; www.unpri.org.

Provedbeni zahtjev 9 Dodatak 1:

EBRD-ova eliminaciona lista na osnovu okolišnih i socijalnih razloga

EBRD neće svjesno financirati, direktno ili indirektno, projekte koji uključuju sljedeće:

- a) Proizvodnju ili trgovinu bilo kojim proizvodom ili aktivnost koja se smatra ilegalnom prema zakonima i regulativama zemlje domaćina, (tj. domaćim zakonima ili regulativama) ili međunarodnim konvencijama i sporazumima ili onim koji podliježu međunarodnom postupnom ukidanju ili zabrani, kao što su:
 - (i) Proizvodnja ili trgovina proizvodima koji sadrže PCB⁴
 - (ii) Proizvodnja ili trgovina farmaceutskim proizvodima, pesticidima/herbicidima i drugim opasnim supstancama koje podliježu međunarodnom postupnom ukidanju ili zabrani⁵
 - (iii) Proizvodnja ili trgovina supstancama koje oštećuju ozonski omotač a koje su podložne međunarodnom postupnom ukidanju⁶
 - (iv) Trgovina divljim biljnim i životinjskim vrstama ili proizvodnja ili trgovina njihovim proizvodima regulirana CITES-om⁷
 - (v) Prekogranični transport otpada zabranjen po međunarodnim zakonima⁸
- b) Proizvodnja ili korištenje ili trgovina nevezanim azbestnim vlaknima ili proizvodima koji sadrže azbest⁹
- c) Aktivnosti koje su zabranjene legislativom zemlje domaćina ili međunarodnim konvencijama a odnose se na zaštitu resursa biodiverziteta ili kulturne baštine¹⁰
- d) Ribolov na moru uz korištenje mreža potegača preko 2,5 km dužine
- e) Transport nafte ili drugih opasnih supstanci u tankerima koji nisu u saglasnosti sa IMO zahtjevima¹¹

⁴ PCB: Polihlorinirani bifenili – grupa visoko toksičnih hemikalija. PCB se mogu naći u električnim uljnim transformatorima, kondenzatorima i rasklopnim postrojenjima koji datiraju iz 1950-1985.

⁵ Referentni dokumenti su Propisi EU (EEC) No 2455/92 koja se tiču izvoza i uvoza izvjesnih opasnih hemikalija, sa izmjenama i dopunama; UN-ova konsolidirana lista proizvoda čija je potrošnja i/ili prodaja zabranjena, povučena, strogo ograničena ili nije odobrena od strane vlada; Konvencija o procedurama za dobijanje prethodne saglasnosti za određene opasne hemikalije i pesticide u međunarodnom prometu (Roterdamska konvencija); Štokholmska konvencija o trajnim organskim zagađivačima; Klasifikacija pesticida po opasnosti Svjetske zdravstvene organizacije

⁶ Supstance koje oštećuju ozon: hemijska jedinjenja koja reaguju sa i oštećuju stratosferski ozon, rezultirajući široko poznatim “ozonskim rupama”. Montrealski protokol navodi Supstance koje uništavaju ozon i datume njihovog ciljnog smanjivanja i ukidanja. Lista hemijskih spojeva koje regulira Montrealski protokol, a koja uključuje aerosole, rashladna sredstva, agense za puhanje pjene, razređivače i agense za zaštitu od požara, zajedno sa detaljima o zemljama potpisnicama i planiranim datumima povlačenja iz upotrebe može se dobiti od EBRD-a.

⁷ CITES: Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje flore i faune. Liste vrsta koje su zaštićene CITES-om se mogu naći na: www.cites.org/eng/app/index.shtml.

⁸ Referentni dokumenti su: Propisi (EC) No 1013/2006 od 14. juna 2006. g. o prevozu otpada; Odluka C(2001)107/(konačni tekst) Vijeća OECD-a koja se tiče revizije Odluke C(92)39/(konačni tekst) o kontroli prekograničnog kretanja otpada namijenjenog recikliranju; Bazelska Konvencija od 22. marta 1989. g. o kontroli prekograničnog kretanja opasnog otpada i njegovom odlaganju

⁹ Ovo se ne odnosi na kupovinu i upotrebu vezanih azbestno-cementnih ploča gdje je sadržaj azbesta <20%.

¹⁰ Relevantne međunarodne konvencije uključuju, bez ograničenja: Konvenciju o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja (Bonska konvencija); Konvencija o močvarnim zemljištima od međunarodne važnosti, naročito kao habitata močvarnih ptica (Ramsarska konvencija); Konvencija o zaštiti živinjskog svijeta i prirodnih staništa u Evropi (Bernska konvencija); Konvencija o svjetskoj baštini; Konvencija o biološkoj raznovrsnosti i protokolima.

¹¹ Ovo uključuje: tankere koji nemaju sve potrebne MARPOL SOLAS certifikate (uključujući, bez ograničenja, poštivanje ISM Kodeksa), tankere na crnoj listi EU ili zabranjene Pariškim Memorandumom o razumijevanju o kontroli državnih luka (Pariški MOR) i tankere koji treba da prestanu sa radom prema MARPOL propisu 13G. Ne smije biti korišten nijedan jedonpalubni tanker preko 25 godina starosti.

- f) Trgovina dobrima bez potrebnih dozvola za izvoz ili uvoz ili drugih dokumenata kojim se odobrava tranzit iz odgovarajućih zemalja izvoza, uvoza i, ukoliko je to primjenjivo, tranzita.

Provedbeni zahtjev 9 Dodatak 2:

Finansiranje slijedećih okolišno ili socijalno osjetljivih poslovnih aktivnosti preko finansijskih posrednika je podložno upućivanju EBRD-u na razmatranje.

Glavni provedbeni zahtjevi koje predložene transakcije trebaju da poštuju su napisani u kurzivu.

- a) Aktivnosti koje uključuju nedobrovoljno preseljenje – *EBRD Provedbeni zahtjev 5*
- b) Aktivnosti unutar, u blizini ili uzvodno od označenih zaštićenih oblasti u skladu sa domaćim zakonom ili međunarodnim konvencijama, lokacije od naučnog interesa, staništa rijetkih/ugroženih vrsta, ribarska lovišta od ekonomske važnosti i prašume/šume sa starim rastinjem od ekološke važnosti - *EBRD Provedbeni zahtjev 6*
- c) Aktivnosti unutar, u blizini ili uzvodno od zemljišta zauzetog od autohtonih naroda i/ili ugroženih grupa, uključujući zemljišta i vodene tokove koji se koriste za obezbjeđivanje sredstava za život kao što su ispaša životinja, lov i ribolov - *EBRD Provedbeni zahtjev 7*
- d) Aktivnosti koje mogu negativno uticati na mjesta od kulturne ili arheološke važnosti - *EBRD Provedbeni zahtjev 8*
- e) Aktivnosti u proizvodnom ciklusu nuklearnog goriva (eksploatacija urana, proizvodnja, obogaćivanje, skladištenje ili transport nuklearnih goriva)¹²
- f) Proizvodnja energije korištenjem nuklearnih goriva (ne računajući uvoz/izvoz struje)¹³
- g) Aktivnosti koje uključuju uvođenje GMO u prirodni okoliš - *EBRD Provedbeni zahtjev 6*
- h) Konstrukcija mini kaskadnih hidroelektrana – *EBRD Kandidacijski kriteriji za projekte malih hidroelektrana*

¹² U skladu sa EBRD-ovom energetsom politikom, Banci je dozvoljeno da koristi svoje finansiranje (direktno ili indirektno putem finansijskog posrednika) u vezi sa poboljšanjem nuklearne sigurnosti ili za sigurno i bezbjedno rukovanje radioaktivnim otpadom i potrošenim nuklearnim gorivom kao i stavljanjem izvan pogona koje nije direktno povezano sa zatvaranjem visoko rizičnih reaktora. Sve druge aktivnosti u proizvodnom ciklusu nuklearnog goriva su, prema tome, isključene od finansiranja finansijskog posrednika.

¹³ U skladu sa EBRD-ovom energetsom politikom, Banci je dozvoljeno da koristi svoje finansiranje (direktno ili indirektno putem finansijskog posrednika) u vezi sa poboljšanjem nuklearne sigurnosti ili za sigurno i bezbjedno rukovanje radioaktivnim otpadom i potrošenim nuklearnim gorivom kao i stavljanjem izvan pogona koje nije direktno povezano sa zatvaranjem visoko rizičnih reaktora. Sve druge aktivnosti u proizvodnom ciklusu nuklearnog goriva su, prema tome, isključene od finansiranja finansijskog posrednika.

Provedbeni zahtjev 10: Objavljivanje informacija i uključivanje zainteresiranih strana

Uvod

1. EBRD smatra da je uključivanje zainteresiranih strana suštinski dio dobre poslovne prakse i odgovornog poslovanja i način da se poboljša kvaliteta projekata. Posebice, efikasan angažman zajednice je ključan za uspješno upravljanje rizicima i uticajem na zajednice na koje utiču projekti, kao i za postizanje poboljšanih koristi za zajednicu.
2. Naročito u okolišnim pitanjima, Banka podržava pristup UNECE Aarhus Konvencije koja okoliš smatra *javnim dobrom*. Konvencija afirmira pravo zajednice da bude informirana o stanju okoliša te emisijama i štetnim stvarima koje se uvode u njega; pravo na sadržajne konsultacije o predloženim projektima i programima koji mogu uticati na okoliš, i pravo na pritužbu ukoliko vjeruju da se taj okoliš ne uzima u obzir na adekvatan način.
3. Uključivanje zainteresiranih strana je stalan proces koji uključuje (i) klijentovo javno objavljivanje odgovarajućih informacija tako da omogući sadržajne konsultacije sa zainteresiranim stranama, (ii) sadržajne konsultacije sa potencijalno pogođenim stranama i (iii) proceduru ili politiku pomoću koje ljudi mogu davati svoje komentare ili pritužbe. Ovaj proces treba početi u najranijoj fazi planiranja projekta i nastaviti ga tokom cijelog njegovog trajanja.

Ciljevi

4. Ovaj provedbeni zahtjev predstavlja sistemski pristup uključivanju zainteresiranih strana koji će pomoći klijentima da izgrade i održe tokom vremena konstruktivan odnos sa njihovim zainteresiranim stranama, naročito sa lokalno pogođenim zajednicama. Proces uključivanja zainteresiranih strana je suštinska komponenta procjene, upravljanja i nadzora okolišnih i socijalnih pitanja koja su povezana sa investicijama klijenta. Prema tome, ovaj provedbeni zahtjev treba čitati zajedno sa provedbenim zahtjevom 1.

Specifični ciljevi provedbenog zahtjeva 1 i provedbenog zahtjeva 10 su kao što slijedi:

Okolišna i socijalna procjena i upravljanje (PZ 1)	Objavljivanje informacija i uključivanje zainteresiranih strana (PZ 10)
<ul style="list-style-type: none">• Identificirati i procijeniti, kako negativne tako i korisne, okolišne i socijalne uticaje i pitanja, koji se odnose na projekt;• Usvajati mjere da se izbjegnu ili, ukoliko to nije moguće, svedu na minimum, ublaže ili kompenziraju negativni uticaji na radnike, pogođene zajednice i okoliš;• Identificirati i, gdje je to izvodivo, usvojiti mogućnosti da se poboljša okolišno i socijalno stanje;• Promovirati poboljšano okolišno i socijalno stanje putem dinamičnog procesa nadzora i evaluacije rezultata.	<ul style="list-style-type: none">• Identificirati pojedince i zajednice na koje projekt ima ili može imati uticaja, kao i druge zainteresirane strane;• Osigurati da takve zainteresirane strane budu na odgovarajući način uključene na okolišnim i socijalnim pitanjima koja bi potencijalno mogla uticati na njih kroz proces objavljivanja informacija i svrsishodnih konsultacija;• Održati kontinuiran konstruktivan odnos sa zainteresiranim stranama kroz značajan angažman tokom implementacije projekta.

Područje primjene¹

5. Banka će se dogovoriti sa klijentom kako rješavati relevantne zahtjeve iz ovog provedbenog zahtjeva u okviru klijentovog ukupnog procesa okolišne i socijalne procjene, okolišnog i socijalnog akcionog plana i/ili sistema upravljanja (datog u provedbenom zahtjevu 1).

Zahtjevi

6. Uključivanje zainteresiranih strana će biti bez manipuliranja, uplitanja, prisile i zastrašivanja, i obavljeno na osnovu blagovremenih, relevantnih, razumljivih i dostupnih informacija, u kulturološki prihvatljivom obliku.
7. Priroda i učestalost uključivanja zainteresiranih strana će varirati od projekta do projekta, ovisno od rizika za i negativnih uticaja na pogođene zajednice, osjetljivosti sektora i okoliša, i nivoa interesa javnosti. Kako bi se prilagodio angažman prema specifičnostima klijenata i projekta, bitno je da svi klijenti koji traže finansijska sredstva od EBRD-a preduzmu korake navedene u paragrafima 8 do 10 na početku procesa okolišne i socijalne procjene. Unutar svoje detaljne analize i procjene (due diligence), Banka će procijeniti nivo objavljivanja informacija i konsultacija obavljenih od strane klijenta u odnosu na uslove ovog provedbenog zahtjeva i može zatražiti dodatni angažman. Uslovi domaćih zakona u vezi sa javnim informacijama i konsultacijama, uključujući i zakone kojima se implementiraju obaveze zemlje domaćina u skladu sa međunarodnim zakonom² moraju uvijek biti ispunjeni.

Uključivanje tokom pripreme projekta

Identifikacija i analiza zainteresiranih strana

8. Prvi korak za uspješan angažman zainteresirane strane je da klijent identificira različite pojedince ili grupe koji (i) su pogođeni ili koji bi mogli biti pogođeni (direktno ili indirektno) projektom ("pogođene strane"), ili (ii) mogu biti zainteresirani za projekt ("druge zainteresirane strane"). Resursi za javne informacije i konsultacije treba da se fokusiraju prvenstveno na pogođene strane.
9. Unutar procesa identifikacije zainteresiranih strana, klijent će identificirati pojedince i grupe koji mogu biti različito ili disproportionalno pogođeni projektom zbog njihovog nepovoljnog položaja ili osjetljivog statusa. Klijent će također utvrditi na koji način zainteresirane strane mogu biti pogođene i obim potencijalnih (stvarnih ili uočenih) uticaja. Kada su uticaji uočeni, može biti potrebna dodatna komunikacija kako bi se pružile informacije i umirenje u vezi sa procijenjenim nivoom uticaja. Adekvatan nivo detalja mora biti sadržan u identifikaciji i analizi zainteresirane strane kako bi se omogućilo Banci da odredi odgovarajući nivo komunikacija za projekt koji se razmatra. Uposlenici se uvijek smatraju zainteresiranim stranama.
10. U slučaju projekata iz kategorije A, klijent će se angažirati u procesu određivanja obima procjene sa utvrđenim zainteresiranim stranama kako bi osigurao identificiranje ključnih pitanja koja je potrebno istražiti unutar procesa procjene okolišnih i socijalnih uticaja.

¹ Pored toga, posebne odredbe o pripremljenosti i reagiranju u hitnim slučajevima obuhvaćene su provedbenim zahtjevom 4.

² Naprimjer, Konvencije Århus i Espoo.

Proces određivanja obima će također olakšati izradu plana angažmana zainteresiranih strana za projekt. Kao dio procesa određivanja obima, zainteresirane strane bi trebale biti u mogućnosti da daju komentare i preporuke o nacrtu plana angažmana zainteresiranih strana i sve druge dokumente kojima se određuje obim.

Plan uključivanja zainteresiranih strana

11. Klijent će informirati EBRD o tome kako će se provoditi komunikacija sa identificiranim zainteresiranim stranama cijelim tokom pripreme i implementacije projekta, uključujući vrstu predviđenih žalbenih postupaka (vidjeti paragrafe 24-26). Različiti nivoi angažmana i konsultacija mogu biti prikladni za pogođene strane i druge zainteresirane strane. Klijent će razviti odvojene procese za uključivanje radnika i odnose sa pogođenim zajednicama; odnosi s radnicima u pogledu radnih uslova, uključujući zdravlje i sigurnost na radu i odnose na radnom mjestu, moraju u najmanju ruku slijediti zahtjeve provedbenog zahtjeva 2. Gdje grupe zainteresiranih strana budu identificirane kao siromašne ili ugrožene, požrtvovani pristup i povećani nivo resursa mogu biti potrebni za komunikaciju sa takvim zainteresiranim stranama, tako da oni u potpunosti razumiju pitanja koja potencijalno utiču na njih. Klijenti bi također trebali informirati EBRD o bilo kakvim informacijama koje su pružili ili o konsultativnim aktivnostima koje su provedene prije nego što su se obratili EBRD-u radi finansiranja.

Objavljivanje informacija

12. Objavljivanje relevantnih projektnih informacija pomaže zainteresiranim stranama da razumiju rizike, uticaje i mogućnosti projekta. Ukoliko na zajednice mogu uticati negativni okolišni ili socijalni uticaji projekta, klijent će ih upoznati sa slijedećim informacijama (“Informacija”):
 - priroda, svrha i obim projekta;
 - trajanje predloženih projektnih aktivnosti;
 - svaki rizik za i potencijalni uticaji na okoliš, zdravlje i sigurnost radnika, javno zdravlje i sigurnost i druge socijalne uticaje na zajednice, i predložene planove za ublažavanje;
 - predviđeni proces konsultacija, ukoliko ga ima, i mogućnosti i načini na koji javnost može učestvovati;
 - vrijeme/mjesto bilo kakvih predviđenih javnih sastanaka i proces pomoću kojeg se obavještava o takvim sastancima i način na koji se oni rezimiraju i na koji se izvještava o njima.
13. Informacije će biti objavljene na lokalnom jeziku/jezicima i na način koji je pristupačan i kulturološki odgovarajući, uzimajući u obzir sve ugrožene ljude (npr. etničke grupe ili raseljene osobe). Za projekte sa potencijalno značajnim negativnim socijalnim ili okolišnim uticajima, objavljivanje se mora desiti na početku procesa okolišne i socijalne procjene.
14. Ukoliko je dogovoren okolišni i socijalni akcioni plan, klijent će objaviti okolišni i socijalni akcioni plan za projekte iz kategorije “A” pogođenim stranama. U svim drugim slučajevima klijent će objaviti netehnički rezime. Okolišni i socijalni akcioni plan/rezime će biti objavljen u skladu sa paragrafom 13 i također na klijentovoj web stranici, ukoliko postoji. Dodatne informacije će možda trebati objavljivati kontinuirano, kako projekt bude napredovao, u slučaju bilo kakvih materijalnih promjena u prirodi projekta ili njegovih uticaja ili ukoliko se pojave bitni novi rizici i uticaji.

Svrishodne konsultacije

15. Potreba za i priroda bilo koje specifične konsultacije će biti dogovorena sa EBRD-om zasnivajući se na identifikaciji zainteresiranih strana, analizi i detaljnom opisu projekta i ovisno o prirodi i veličini trenutnih ili potencijalnih negativnih uticaja na radnike i na pogođene zajednice. Gdje radnici i/ili pogođene zajednice jesu ili mogu biti podložni značajnim rizicima ili negativnim uticajima nekog projekta, klijent će preduzeti proces svrishodne konsultacije na način koji pruža pogođenim strankama mogućnosti da izraze svoja gledišta o projektnim rizicima, uticajima i mjerama za ublažavanje i koji omogućava klijentu da ih razmotre i da na njih odgovore. Svrishodna konsultacija:
- treba biti zasnovana na objavljivanju relevantnih i adekvatnih informacija, uključujući, gdje je to pogodno i relevantno, nacрте dokumenata i planova prije nego što se donese odluka kada su mogućnosti još uvijek otvorene;
 - treba početi na samom početku procesa okolišne i socijalne procjene;
 - će se fokusirati na socijalne i okolišne rizike i negativne uticaje, kao i predložene mjere i akcije da se oni riješe;
 - će se kontinuirano obavljati kako bude evoluirala priroda pitanja, uticaja i mogućnosti.
16. Proces konsultacija će uključivati zainteresirane strane i obavljat će se na kulturološki odgovarajući način. Klijent će prilagoditi svoj proces konsultacija jezičkim preferencijama pogođenih strana, njihovom procesu donošenja odluka i potrebama siromašnih ili ugroženih grupa. Ove konsultacije će također uključivati, pored pogođenih strana, sve grupe ili pojedince koji su bili identificirani kao druge zainteresirane strane. Proces konsultacija će biti dokumentiran kao dio obavezivanja klijenta prema javnosti. Klijent će blagovremeno informirati one koji su učestvovali u procesu javnih konsultacija o konačnoj odluci o projektu, povezanim okolišnim i socijalnim mjerama ublažavanja i svim koristima iz projekta za lokalne zajednice, zajedno sa razlozima za takvu odluku te mehanizmu ili procesu rješavanja pritužbi ili žalbi koji su na raspolaganju.

Objavljivanje i konsultacije za projekte iz kategorije A

17. Projekti koji su klasificirani kao kategorija A mogli bi rezultirati potencijalno značajnim i različitim budućim negativnim okolišnim i/ili socijalnim uticajima koji se ne mogu lako identificirati, procijeniti i ublažiti i, prema tome, zahtijevaju formaliziran i participatorni proces ocjene. Zahtjevi o objavljivanju i konsultacijama su ugrađeni u svaki stadij ovog procesa. Klijenti će osigurati svrishodni dijalog sa pogođenim stranama i olakšati njihovo informirano učešće u procesu donošenja odluka u skladu sa paragrafima 12-16 iz gornjeg teksta. Informirano učešće uključuje organizirane i ponovljene konsultacije koje će dovesti do toga da klijent uključi u svoj proces donošenja odluka gledišta zainteresiranih strana o pitanjima koja direktno djeluju na njih, kao što su predložene mjere za ublažavanje, dioba koristi i mogućnosti od razvoja i pitanja implementacije. Ugroženim ljudima će trebati posvetiti posebnu pažnju i biće potrebni resursi da bi shvatili uticaje i mogli dati sadržajne ulazne informacije.
18. U slučajevima projekata koji uključuju Procjenu uticaja na okoliš/Procjenu socijalnih uticaja, klijenti će osigurati da objavljivanje i konsultacije budu izvedeni u skladu sa paragrafima 12-17. Objavljene informacije moraju uključivati puni izvještaj o Procjeni uticaja na okoliš/Procjeni socijalnih uticaja u skladu sa zahtjevima Banke.³ Pored toga, proces konsultacija mora udovoljiti vremenskim zahtjevima za objavljivanje EBRD-a koji su detaljno dati u paragrafu 3.4.1. Politike informiranja javnosti EBRD-a, kao i svim primjenjivim zahtjevima po domaćem zakonu o procjenama uticaja na okoliš i drugim

³ Format Procjene utjecaja na okoliš/Procjene socijalnih utjecaja, koji je u skladu sa Direktivom EU EIA, moći će se dobiti od EBRD-a.

relevantnim zakonima. Procjena uticaja na okoliš/Procjena socijalnih uticaja moraju ostati u javnom domenu tokom cijelog trajanja projekta, ali se mogu dopunjavati s vremena na vrijeme dodatnim informacijama.

19. U slučaju projekata koji uključuju nedobrovoljno preseljenje koje utiče na autohtone narode ili kulturnu baštinu, klijent će također primijeniti specijalne zahtjeve provedbenog zahtjeva 5, provedbenog zahtjeva 7 i provedbenog zahtjeva 8.
20. Tamo gdje projekt snažno i trajno negativno utiče ili će uticati na lokalne zajednice, a one ne dobivaju srazmjerne koristi iz njega, klijent će se na svrsishodan način angažirati sa pogođenim zajednicama kako bi ispitao mogućnosti za razvojne programe zajednica koje bi im mogle koristiti.

Uključivanje tokom implementacije projekta i vanjsko izvještavanje

21. Tokom cijelog trajanja projekta, klijent će obezbjeđivati stalne informacije identificiranim zainteresiranim stranama, srazmjerne prirodi projekta i s njim povezanim okolišnim i socijalnim uticajima i nivou javnog interesa. Ovaj stalni angažman bi se trebao graditi na kanalima komunikacije i angažmana koji su uspostavljeni tokom procesa detaljne analize i procjene (due diligence). Klijenti bi naročito trebali koristiti odgovarajuće prakse angažmana zajednice da objelodane informacije i da prime povratne informacije o učinkovitosti implementacije mjera ublažavanja u Okolišnom i socijalnom akcionom planu, kao i o interesima i zabrinutostima pogođenih zajednica u vezi s projektom. Dodatne informacije će možda trebati biti objavljene u ključnim fazama projektnog ciklusa, npr. prije nego što počne izgradnja ili prije početka operacija.
22. Tamo gdje su tokom pripreme projekta bile identificirane pogođene zajednice, klijent će dostavljati periodične izvještaje o napredovanju sa implementacijom Okolišnog i socijalnog akcionog plana, o pitanjima koja uključuju stalni rizik ili uticaj na njih i o bilo kakvim pitanjima koje je proces konsultacija ili mehanizama za rješavanje pritužbi identificirao kao brigu ovih zajednica. Ovi izvještaji bit će u formatu koji je dostupan pogođenim zajednicama i njihova učestalost će biti proporcionalna brigama pogođenih zajednica, ali ne manja od jedanput godišnje. Ukoliko postoje materijalne izmjene u projektu koje rezultiraju u dodatnim negativnim uticajima ili pitanjima za koja su pogođene zajednice izrazile zabrinutost, klijent će ih informirati o tome kako se ovi uticaji i pitanja rješavaju u ažuriranom Okolišnom i socijalnom akcionom planu. Ukoliko su ovi dodatni negativni uticaji na pogođene zajednice značajni i raznoliki Banka može, od slučaja do slučaja, tražiti dodatne aktivnosti na konsultaciji u skladu sa paragrafima 15 do 20. Klijent se ohrabruje da objavi ove informacije također i na web stranici na korist drugih zainteresiranih strana.
23. Pored toga, klijent se također podstiče da objavljuje redovne izvještaje svojim vanjskim zainteresiranim stranama o okolišnoj i socijalnoj performansi, npr. kao dio godišnjeg izvještaja ili drugog javnog dokumenta, kao odvojenu publikaciju ili na njihovoj web stranici.

Mehanizam za rješavanje žalbi

24. Klijent treba da bude svjestan zabrinutosti zainteresiranih strana u vezi sa projektom i da na njih blagovremeno reagira. U ovu svrhu, klijent će uspostaviti mehanizam za rješavanje pritužbi, proces ili proceduru za primanje i pomaganje u rješavanju zabrinutosti i pritužbi zainteresiranih strana u vezi sa klijentovim okolišnim i socijalnim rezultatima. Mehanizam

25. Mehanizam, proces ili postupak za rješavanje pritužbi moraju promptno i efikasno rješavati zabrinutosti, koristeći razumljiv i transparentan proces koji je kulturološki primjeren i odmah dostupan svim segmentima pogođenih zajednica, bez troškova i bez odmazde. Ovaj mehanizam, proces ili postupak ne smije štetiti pristupu sudskim ili administrativnim pravnim lijekovima. Za projekte na koje se primjenjuju provedbeni zahtjev 5 ili 7, klijent će osigurati postojanje nezavisnog, objektivnih žalbenog mehanizma. Klijent će informirati pogođene zajednice o procesu žalbi u toku svojih aktivnosti na angažmanu zajednice i redovno obavještavati javnost o njegovoj implementaciji, štiteći privatnost pojedinaca.
26. Mehanizmi za rješavanje pritužbi radnika bit će odvojeni od mehanizama javnih pritužbi i moraju biti u skladu sa provedbenim zahtjevom 2.

Korporativno finansiranje

27. Klijenti koji posluju na više lokacija a koji su dobili generalno korporativno finansiranje, obrtni kapital ili dioničko ulaganje, usvojiće i implementirati program informiranja i komuniciranja sa korporativnim zainteresiranim stranama, uključujući mehanizam za rješavanje pritužbi u skladu sa paragrafima 22. i 25. u gornjem tekstu. Program uključivanja zainteresiranih strana će biti proporcionalan prirodni posla kompanije i njenom okolišnom i socijalnom uticaju, kao i nivou javnog interesa. Ovaj program mora biti blagovremeno dostavljen svim poslovnim jedinicama. On će uključivati procedure i resurse da se osigura adekvatan angažman zainteresiranih strana na nivou poslovnih jedinica, i da zainteresirane strane koje su blizu neke poslovne jedinice primaju informacije o relevantnoj okolišnoj i socijalnoj performansi te poslovne jedinice. Klijenti će dostavljati javne izvještaje o njihovoj socijalnoj i okolišnoj performansi barem jednom godišnje, uključujući netehnički rezime bilo kojeg Sistema okolišnog i socijalnog upravljanja/Okolišnog i socijalnog akcionog plana i napredak postignut u implementaciji Sistema okolišnog i socijalnog upravljanja/Okolišnog i socijalnog akcionog plana u odnosu na dogovorene indikatore i ciljeve. Za sve investicione projekte koji se kategoriziraju kao A u skladu sa Okolišnom i socijalnom politikom EBRD-a, klijent će primijeniti proces angažmana zainteresiranih strana prikazan u paragrafima 6-20.